

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

Diplomová práce

**Politické procesy proti římskokatolické církvi v
Československu mezi lety 1948–1953 a jejich
propaganda v komunistických médiích**

Zdeňka Kubánková

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce

**Politické procesy proti římskokatolické církvi v
Československu mezi lety 1948–1953 a jejich
propaganda v komunistických médiích**

Zdeňka Kubánková

Vedoucí práce:

PhDr. Lukáš Novotný, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Děkuji PhDr. Lukáši Novotnému, Ph.D. za cenné rady, odborné připomínky a vedení práce.

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

OBSAH

1 Úvod.....	1
2 Historické okolnosti pronásledování římskokatolické církve po druhé světové válce.....	7
2.1 Římskokatolická církev v letech 1945 až 1948.....	7
2.2 Situace po únoru 1948.....	9
2.3 Církevní šestka a tzv. Katolická akce.....	10
3 Boj státní moci proti biskupům.....	13
3.1 Příklad internace arcibiskupa Josefa Berana.....	16
3.1.1 Život arcibiskupa Berana před nástupem KSČ k moci.....	16
3.1.2 Arcibiskup Beran od roku 1948 až do svého uvěznění.....	19
3.1.3 Arcibiskup Beran v komunistické internaci.....	24
3.1.4 Arcibiskup Beran po propuštění z internace až do své smrti.....	31
3.1.5 Komunistická propaganda případu arcibiskupa Berana.....	32
3.1.5.1 Knižní zpracování případu arcibiskupa Berana.....	33
3.1.5.2 Informace o případu arcibiskupa Berana a vyšší církevní hierarchie v komunistickém tisku.....	36
4 Boj státní moci proti řeholním řádům.....	44
4.1 Politický proces Machalka a spol.....	49
4.1.1 Předehra procesu.....	49
4.1.2 Soudní přelíčení skupiny Machalka a spol.....	52
4.1.3 Rozsudky a důsledky procesu Machalka a spol.....	54
4.1.4 Krátce o životě nejvýznamnějších odsouzených v procesu Machalka a spol.	56
4.1.5 Komunistická propaganda procesu Machalka a spol.....	57
4.1.5.1 Knižní zpracování procesu Machalka a spol.....	58
4.1.5.2 Filmové zpracování procesu Machalka a spol.....	61
4.1.5.3 Informace o procesu Machalka a spol. v komunistickém tisku.....	62
5 Boj státní moci proti kněžím.....	67
5.1 Číhošťský případ.....	71
5.1.1 Komunistická propaganda číhošťského případu.....	78

5.1.1.1 Knižní zpracování číhošťského případu.....	79
5.1.1.2 Filmové zpracování číhošťského případu.....	82
5.1.1.3 Informace o číhošťském případě v komunistickém tisku.....	84
5.2 Babický případ.....	90
5.2.1 Zapojení místních kněží do babického případu.....	92
5.2.2 Důsledky a následný vývoj.....	97
5.2.3 Komunistická propaganda babického případu.....	98
5.2.3.1 Knižní zpracování babického případu.....	99
5.2.3.2 Filmové zpracování babického případu.....	101
5.2.3.3 Informace o babickém případě v komunistickém tisku a rozhlasu.....	104
6 Hodnocení komunistické propagandy politických procesů proti římskokatolické církvi.....	111
6.1 Propaganda případu pražského arcibiskupa Josefa Berana.....	111
6.2 Propaganda procesu Machalka a spol.....	112
6.3 Propaganda tzv. číhošťského zázraku.....	114
6.4 Propaganda tzv. babického případu.....	115
6.5 Komparace komunistické propagandy politických procesů proti římskokatolické církvi.....	116
7 Závěr.....	119
8 Seznam literatury a zdrojů.....	122
8.1 Literatura.....	122
8.2 Studie ve sbornících.....	128
8.3 Články v odborných časopisech.....	129
8.4 Dobový tisk.....	129
8.5 Internet.....	130
8.6 Filmy.....	132
Resumé.....	134
Přílohy	

1 Úvod

Problematika politický procesů v Československu po roce 1948 je i v současné době velmi ožehavým tématem. Komunistický režim se dopustil na statisících osob nevratných křivd. V tomto výběru však státní moc preferovala především určité, svým způsobem nápadné, skupiny obyvatel. Jednalo se o zemědělce, členy druhoválečného odboje, členy opozičních politických stran, ale v neposlední řadě také o církve. Jelikož římskokatolická církev tvořila v Československu, co se týče náboženství, většinu, státní moc se zaměřila především na ní. Došlo tak k velkému množství procesů, ale také k dalším formám perzekuce římskokatolické církve. Nejkritičtější období v tomto případě byla léta 1948–1953, tedy od doby, kdy komunisté uchopili veškerou moc v Československu, až po smrt Josifa Vissarionoviče Stalina a Klementa Gottwalda, kteří byli symbolem tvrdé politiky v rámci východního bloku. V tomto relativně krátkém období se na našem území událo velké množství historicky významných událostí, ať se jedná o změnu ústavy, postupné posilování státní moci prostřednictvím totalitních zákonů či o zestátnění průmyslu, obchodu a kolektivizace zemědělství. Komunisté nastolili velmi rychle v zemi politiku, která budila v obyvatelstvu strach. Tento strach pak vzbuzovala mezi lidmi především vlna politických procesů, během kterých často padaly i nejvyšší možné tresty, tedy tresty smrti.

Tématem této diplomové práce jsou *Politické procesy proti římskokatolické církvi v Československu mezi lety 1948–1953 a jejich propaganda v komunistických médiích*. Toto téma jsem si zvolila především pro svůj zájem o danou problematiku, ale také kvůli pocitu potřeby připomenutí těchto událostí širší veřejnosti, jelikož povědomí o politických procesech 50. let je, dle mého názoru, dodnes relativně malé na rozdíl od jiných dějinných událostí předmětné doby. Přestože o zmíněném tématu vyšla řada publikací, laická veřejnost o něm nemá často ani základní historické povědomí. Tato skutečnost je

však politování hodná, jelikož se jedná o klíčovou etapu v dějinách komunistického Československa. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla zmíněné téma zpracovat. Zaměřím se přitom na čtyři klíčové „procesy“ proti římskokatolické církvi v letech budovatelského období socialismu, a to na případ internace pražského arcibiskupa Josefa Berana, proces Machalka a spol., tzv. číhošťský zázrak a babický případ. Předmětem práce je rovněž analýza ohlasu zmíněných procesů v tehdejších médiích.

Samostatně jsou případy vědeckými kruhy již relativně hojně zpracovány, což dokazuje množství mnou nashromážděné literatury k daným tématům. Cílem mé práce tak není vytvořit novou monografii na téma politických procesů v Československu, ale ráda bych představila propagandu v komunistických médiích, která byla za socialismu hojně připravována a sledovala různé aspekty daných případů, a ty následně zneužila pro svůj prospěch. Podobná monografie v současné době v České republice chybí.

Práce je tematicky rozčleněna do celkem pěti kapitol. První se zabývá historickými okolnostmi pronásledování římskokatolické církve v Československu. Kapitola čtenáře seznamuje s osudem církve po druhé světové válce a po nástupu komunistů k moci v roce 1948. Objasněny jsou zde pojmy jako například církevní šestka, či Katolická akce a jejich vliv na vývoj církve v naší zemi.

Druhá kapitola pak pojednává o případu arcibiskupa Josefa Berana. První část se zaměřuje obecně na osud biskupů v komunistickém Československu, další část hodnotí arcibiskupův případ podle nejnovějšího historiografického bádání a poslední část analyzuje dostupnou komunistickou propagandu daného případu. K vytvoření propagandistické části byly využity dvě publikace, a to kniha Aloise Svobody, Věry Svobodové a Anny Tučkové s názvem *Spiknutí proti republice* a kniha vydaná kolektivem autorů s názvem *Proces proti vatikánským agentům v*

Československu – biskup Zela a společníci. Dále se propaganda tohoto případu opírá o dobové novinové články.

Ve třetí kapitole se jedná o pronásledování řeholí za socialismu a především o procesu Machalka a spol. První část pojednává obecně o řeholích po roce 1948, objasněny jsou zde pojmy jako například Akce K, Akce Ř, Akce B, ale mimo jiné také Akce P. Samotné jádro kapitoly pak spočívá v představení procesu Machalka a spol. podle současného historického bádání a závěrečná část se zabývá analýzou propagandy případu v komunistických médiích. Propaganda tohoto případu se opírá o knižní vydání, tedy o publikaci Jindřicha Neulse a Miroslava Dvořáka nazvanou *Co se skrývalo za zdmi klášterů*, dále pak o filmové zpracování v seriálu režiséra Jiřího Sequense s názvem *Třicet případů majora Zemana* a také o dobové novinové články.

Čtvrtá kapitola se zabývá bojem státní moci proti kněžím a jako dva nejkřiklavější důkazy jsou zde zpracovány dva případy, a to tzv. číhošťský zázrak a babický případ. První část kapitoly opět informuje obecně o boji komunistů proti kněžím. Další část již hodnotí tzv. číhošťský případ, nejprve podle současného historiografického bádání a posléze je analyzována komunistická propaganda případu. Ta se opírá o dvě knižní publikace, první se nazývá *Číhošťský zázrak* a jejím autorem je Vladimír Hodač, druhá od Jiřího Žáka je pak nazvána *Exkomunikace, zázraky, sabotáže*. Filmové zpracování tohoto případu je rovněž k dispozici a jedná se o film režiséra Přemysla Freimana nazvaný *Běda tomu, skrze něhož přichází pohoršení*. Tento krátkometrážní snímek je rovněž předmětem zkoumání této diplomové práce. Dále se i tento případ opírá o dobový tisk. Poslední část kapitoly se věnuje tzv. babickému případu. Nejprve dochází k rekonstrukci případu za pomoci současného historického bádání a v druhé části je pak analyzována propaganda tohoto případu. O případu vyšla dvě knižní vydání, a to kniha Jaroslava Opavského *Babice 1951* a publikace Oty Holuba *Vlčí komando*. Motiv případu pak byl využit nejen ve dvou epizodách

Třiceti případů majora Zemana režiséra Jiřího Sequense, ale také v trezorovém filmu režiséra Vojtěcha Jasného s názvem *My všichni dobří rodáci*. I tento případ se dočkal velké medializace prostřednictvím dobového tisku.

Poslední, pátá, kapitola je pak komparací a hodnocením zjištěných poznatků z předchozích kapitol. Tato část práce se zabývá analýzou a srovnáváním klíčových prvků propagandy v jednotlivých zkoumaných případech. Přestože propaganda byla u všech případů vedena velmi podobným způsobem, lze i v ní nalézt několik rozporů a rozdílných prvků.

Práce je zpracována na základě jak primárních, tak sekundárních zdrojů. Mezi primární zdroje, které jsou v práci využity, patří zejména výše zmíněný dobový tisk a původní filmová tvorba. Běžně nedostupný film *Běda tomu, skrze něhož přichází pohoršení* jsem shlédla v badatelském archívu České televize a noviny, které byly digitálně nedostupné, jsem získala ve vědecké knihovně plzeňského kraje. Sekundárními zdroji v této diplomové práci je zejména literatura, sborníky a odborné časopisy, ze kterých je čerpáno v části, jež rekonstruuje události případů bez propagandistického zbarvení. K této rekonstrukci případů podle současných historiografických poznatků mi byly nejvíce užitečné následující knihy. Obecné informace o boji státní moci proti církvi jsou velmi kvalitně zpracovány v knize Stanislava Balíka a Jiřího Hanuše nazvané *Katolická církev v Československu 1945–1989*. Tato kniha je přínosným zdrojem informací jak o bojích proti biskupům, řeholím, tak kněžím. Cenné informace pak můžeme čerpat rovněž od nejvýznačnějšího autora, zabývajícího se komunismem v Československu, Karla Kaplana. Od něj jsem využila například publikaci *Stát a církev v Československu 1948–1953* nebo knihu *Nekrvavá revoluce*. Nejprínosnějším autorem ve zkoumané problematice je však bezesporu bývalý politický vězeň a katolický aktivista, Václav Vaško. Ten sepsal řadu knih i odborných studií a článků týkajících se perzekuce církve za socialismu. V diplomové práci pak byly využity jeho několikadílné knihy *Dům*

na skále či Neumlčená.

Pro zkoumání případu arcibiskupa Berana je nejpřínosnějším autorem zaměstnankyně Ústavu pro studium totalitních režimů, Stanislava Vodičková, která vydala ucelenou publikaci nazvanou *Uzavírám vás do svého srdce – Životopis Josefa kardinála Berana*. Kniha je pečlivou prací shrnující všechny podstatná fakta týkající se života bývalého pražského arcibiskupa. Řeholní řády a proces Machalka a spol. je nejlépe zpracován v knize Vojtěcha Vlčka s názvem *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*. Autor se v knize zaměřil nejen na zkoumaný proces, ale také na osudy ostatních řeholníků v komunistickém Československu.

Tzv. číhošťský případ je ve středu zájmu zejména dvou autorů, a to Jana Kalouse a Františka Drašnera. Jejich publikace – Jan Kalous, *Číhošťský případ a Instrukční skupina StB v lednu a únoru 1950 – Zákulisí případu Číhošť* a František Drašner *Číhošťský zázrak – Zpráva o P. Josefu Toufarovi a Číhošťský zázrak ve světle svědeckých výpovědí a dokumentů* – byly pro mou práci velmi přínosnými zdroji informací. O problematiku tzv. číhošťského případu se v současné době zajímá rovněž autor Miloš Doležal, který vydal knihu *Jako bychom dnes zemřít měli – drama života, kněžství a mučednické smrti číhošťského faráře P. Josefa Toufara*. Jeho kniha, i přestože sklidila obrovský úspěch v rámci veřejnosti, pro mě nebyla natolik přínosná. Tzv. babický případ se dočkal kvalitního zpracování zejména v knize Miroslava Kasáčka a Ludka Navary nazvané *Mlynáři od Babic – nová fakta o osudovém dramatu padesátých let*. Dále pak také přínosným autorem zabývajícím se babickým případem je Radovan Zejda, který vydal knihu nazvanou *Babice 1951*. Obě tyto publikace vykazují známky pečlivé heuristické přípravy.

Na tomto místě bych také ráda vysvětlila užívání autora nazvaného ČTK v odkazech na tehdejší tisk. Jedná se vlastně o kolektiv čtenáři neznámých autorů a

označení ČTK zde slouží k odlišení situace, kdy autora známe od té, kdy samotné noviny odkazují na vydavatele jako na ČTK.

2 Historické okolnosti pronásledování římskokatolické církve po druhé světové válce

2.1 Římskokatolická církev v letech 1945 až 1948

V poválečném období měla církev v Československu složité postavení. Pronásledování kněží započalo již během války a podle anglického prokurátora plk. Leonarda Wheelera bylo v naší zemi uvězněno celkem 487 katolických kněží, 70 z nich bylo popraveno, umučeno nebo jinak zahynulo. Rovněž byly zakázány některé katolické spolky, periodika a řehole.¹

Během války katolická církev v Čechách a na Moravě aktivně bojovala proti nacistickému režimu, čímž si v očích obyvatel získala podporu, což bylo pro komunisty nepříznivé, jelikož boj s církví se tímto stal o to složitější.² Museli všemožně využívat proticírkevní propagandu k hanobení činnosti církve nejen za války, ale také v minulosti. Tento proticírkevní boj byl o něco jednodušší na Slovensku, protože zde během války vládla Hlinkova slovenská ľudová strana, v jejím čele stál katolický kněz Jozef Tiso. Tato strana a její představitelé otevřeně kolaborovali s nacistickým Německem, a Slovensko tak bojovalo během války na Hitlerově straně.³ Komunistická propaganda tvrdila, že Vatikán stál po celou dobu války na straně slovenských politických představitelů, a že oceňoval jejich činnost. Pravda je však taková, že Svatý stolec sice uznal Slovenskou republiku de facto i de iure, ale své diplomatické styky s ní na určitou dobu omezil.⁴ Přesto zde komunisté měli mnohem více možností k provokacím a proticírkevní propagandě. Případ kolaborace Hlinkovy slovenské ľudové strany využili

1 VAŠKO, Václav, *Dům na skále I. Církev zkoušená (1945–začátek 1950)*, Kostelní Vydří 2004, s. 11.

2 VANÍČKOVÁ, Vladimíra, a kol., *Diktatura versus naděje. Pronásledování římskokatolické církve v Československu v letech 1948–1989*, Praha 2014, s. 13.

3 VAŠKO, Václav, *Neumlčená I. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*, Praha 1990, s. 65.

4 VAŠKO, *Dům na skále I*, s. 31.

komunisté také k likvidaci své politické opozice na Slovensku. Například slovenskou Demokratickou stranu obvinili ze styků s luďáckou emigrací, a na základě tohoto obvinění pak došlo ke trestnímu stíhání některých jejích členů.⁵

Poválečné Československo se obnovovalo na nových základech, dne 5. dubna 1945 vyhlásila první vláda svůj Košický vládní program, ve kterém deklarovala hluboké politické, sociální, ekonomické i kulturní reformy. Vláda sice garantovala svobodu náboženského vyznání, avšak mnohé z plánovaných reforem se církve nepříznivě dotýkaly. Nový stát a církve narážely ve vzájemném soužití na několik problémů. Ostrý konflikt panoval například v problematice církevních škol. V květnu 1945 se Slovenská národní rada, složená ze zástupců komunistické a Demokratické strany, rozhodla zestátnit všechny školy. Tento návrh i přes protesty slovenských biskupů poslanci přijali a úřady jej začaly uplatňovat. V Čechách ministerstvo školství, v čele s komunistou Zdeňkem Nejedlým, připravovalo tentýž rok podobnou reformu týkající se Čech, Moravy a Slezska. Zde však poslanci narazili na ještě větší odpor církve a museli tedy tuto problematiku řešit pomaleji a s většími ohledy na církve. Tyto dohady o zestátnění veškerého školství tak zde trvaly po celou dobu Třetí republiky až do převzetí moci komunisty. Zákon o jednotné škole pak poslanci znovu projednávali po únoru a definitivně jej přijali v dubnu 1948.⁶

Druhý spor se týkal církevního majetku, hlavně tedy zemědělské půdy. Ministerstvo zemědělství, v čele s komunistou Júliem Ďurišem, se snažilo uplatnit dekrety prezidenta republiky o národní správě a konfiskaci zemědělského majetku Němců, Maďarů, kolaborantů a zrádců na půdu patřící německým a maďarským řeholním řádům a církevním institucím. Vůči tomu se ohradil Vatikán, ale také čeští církevní představitelé. Nakonec na základě těchto dekretů ke konfiskaci církevních majetků nedošlo, avšak po dlouhém a ostrém

⁵ KAPLAN, Karel, *Československo v letech 1945–1948*, Praha 1991, s. 118.

⁶ KAPLAN, Karel, *Stát a církve v Československu 1948–1953*, Brno 1993, s. 11–16.

jednání ve vládě schválil parlament v červenci 1947 zákon o revizi první pozemkové reformy z roku 1919. Tento zákon se vztahoval i na církevní půdu a pochopitelně se proti tomuto zákonu zvedla další vlna protestů ze strany církve. Na podzim 1947 však následoval další návrh zákona, a to o nové pozemkové reformě. Znamenalo to vyvlastnění a parcelaci půdy nad 50 ha, což se církve dotýkalo zásadním způsobem, jelikož by byla tímto zničena její nezávislost na státu. Po další vlně nevole a diskuzích o dalších řešeních byl návrh přijat a církve byla tedy zbavena velké části svého majetku a stala se závislou na zabezpečení ze státního rozpočtu. Tímto krokem si státní moc církev nuceně zavázala.⁷

2.2 Situace po únoru 1948

Po únoru 1948 se vztah mezi státem a církví ještě více zhoršil. Komunisté sice tvrdili, že se snaží o dohodu s církevními představiteli, zatímco chystali otevřený boj proti nim. Když byl v červnu 1948 Klement Gottwald zvolen prezidentem republiky, pražský arcibiskup Josef Beran pro něj sloužil *Te Deum*, tedy slavnostní mši uvádějící jej do této funkce. Existují spory o to, zda tímto arcibiskup Beran nelegitimizoval komunistickou moc. Sám arcibiskup se tomuto nařčení bránil a hájil se tím, že pouze konal svou povinnost.⁸

V katolické hierarchii panovaly různé nálady a biskupové měli rozdílné názory na řešení dané situace. Existovala zde frakce zásadně antikomunistická, reprezentovaná slovenskými biskupy a hlavně arcibiskupem Josefem Beranem. Druhým proudem byli realisté, kteří si uvědomovali nemožnost zhroucení komunismu v krátké době a hledali tedy dohodu s režimem. Hlavní osobou tohoto proudu byl biskup Štěpán Trochta.⁹

7 KAPLAN, *Stát a církev*, s. 16–18.

8 VANÍČKOVÁ a kol., s. 21.

9 KALOUS, Jan, *Čihošťský případ*, Kolín 2008, s. 18.

Postavení církve se neustále zhoršovalo, režim postupně omezoval celé spektrum církevních aktivit, a to spolkovou činnost, mimoškolní a náboženskou výchovu mládeže, vydávání knih a periodik. Docházelo k jednáním mezi církevními představiteli a komunisty, ta však nevedla k uspokojivým výsledkům ze strany církve. V lednu 1949 biskupové v memorandu žádali, aby režim upustil od útoků vůči církvi. Další jednání z února 1949 skončila opět fiaskem a vrcholem byla aféra ve Starém Smokovci, kdy biskupové zjistili, že v místnosti, kde se konala jejich tajná porada, bylo nainstalováno odposlouchávací zařízení. Ministr vnitra Václav Nosek nařčení biskupů ohledně odposlechnů razantně odmítl a svedl instalaci tohoto zařízení na Vatikán. Tento spor byl zásadním zlomem ve vztahu církve a státní moci v době po únoru 1948.¹⁰

2.3 Církevní šestka a tzv. Katolická akce

Snaha biskupů o vyjednávání s komunistickým režimem po aféře ve Starém Smokovci byla zásadně oslabena. Přesně o tohle zřejmě komunistům šlo, a proto pokračovali v ofenzívě. Ve všech krajských a často i v okresních národních výborech byli ustaveni církevní tajemníci a jejich vliv se nadále zvyšoval. Tito tajemníci se měli časem rozšířit do všech okresů.¹¹

Stát jmenoval novou církevní komisi při ÚV KSČ, tzv. církevní šestku, pojmenovanou podle počtu členů. Těmito členy byli Alexej Čepička, Vladimír Clementis, Zdeněk Fierlinger, Jiří Hendrych, Václav Kopecký a Viliam Široký. Tato komise neusilovala o dohodu s církví, místo toho plánovala, jak církev co nejvíce oslabit a podmanit si ji. Jednou z nejzásadnějších činností této komise bylo vytvoření tzv. Katolické akce a její oficiální vyhlášení dne 10. června 1949. Tomuto oficiálnímu vyhlášení předbíhala řada jednání této církevní komise s tzv.

¹⁰ VANÍČKOVÁ a kol., s. 21.

¹¹ KAPLAN, *Stát a církev*, s. 73.

pokrokovými kněžími.¹²

Cílem vzniku této Katolické akce byla likvidace dosud fungujícího sdružení laiků a katolických kněží s totožným názvem. Páteří této státní Katolické akce byli tzv. pokrovní kněží, kteří svými podpisy akceptovali roli státu v rámci římskokatolické církve. Stát tak usiloval o převzetí moci nad tímto původním sdružením a tehdejší zákony zároveň zakazovaly vytvoření nového podobného sdružení v rámci samotné katolické církve.¹³

Ohlas církevních hodnostářů na vznik takového sdružení byl negativní, přesto církevní šestka získala dostatek podpisů pro vytvoření dojmu masovosti své kampaně. Kromě pravých pokrokových kněží, jakým byl například farář a nyní politik Josef Plojhar, podepsalo Katolickou akci i mnoho dalších kněží, kteří podporovali dohodu s režimem a pravou podstatu tohoto sdružení neodhalili. Mezi podepsanými tak byl dokonce farář Josef Toufar, později obviněn z přípravy tzv. číhošťského zázraku. Je pravda, že číhošťský farář (a jistě i mnoho dalších kněží) toto podepsal, jenže o pár dní později svůj podpis odvolal na základě *Oběžníku katolickému duchovenstvu a věřícímu lidu*, který v reakci na vznik Katolické akce sestavila tajná biskupská konference a podepsal arcibiskup Josef Beran 15. června 1949.¹⁴

Jak již bylo řečeno, biskupové a Vatikán tzv. Katolickou akci odmítli podporovat a prohlásili její vytvoření bez jejich souhlasu za nezákonné a z jejich strany tímto neuznatelné. Komunističtí funkcionáři tak narazili a jejich optimismus v této otázce se vytratil. Již zmíněný *Oběžník katolickému duchovenstvu a věřícímu lidu*, neboli také pastýřský list, byl kněžími předčítán 19. června na mši svaté věřícím a vyzýval k věrnosti Svatému stolci. Nakonec pastýřský list přečetla pouze třetina kněží, mnozí z nich také proto, že se jim

12 BALÍK, Stanislav, HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945–1989*, Brno 2007, s. 22–25.

13 KAPLAN, *Stát a církev*, s. 77.

14 DRAŠNER, František, *Číhošťský zázrak. Zpráva o P. Josefu Toufarovi*, Praha 2002, s. 37.

nedostalo včas varování. Funkcionáři KSČ totiž navštěvovali kněze a žádali od nich slib, že tento list nebudou číst. Čtení pastýřského listu znamenalo trestný čin. Samotní kněží byli rovněž již 7. června varováni před zapojením se do Katolické akce pod pohrůžkou stíhání církevními tresty.¹⁵

Jména kněží, kteří podepsali tzv. Katolickou akci byla zveřejňována v denním tisku. Oficiálně uváděný počet podpisů činil 1770, interně kolem 1500, tisk zveřejnil přes 1000 jmen. Podepsaným kněžím byly nabízeny různé výhody, například větší zásobování textilem a benzínem.¹⁶ Církevní činitelé tak mohli být v určitém pokušení podlehnout režimu, a jejich část to také udělala, a mlčky „tolerovala“ zvěrstva, která komunistický režim působil nejen na církevních činitelích, ale také na širokých vrstvách obyvatel.

¹⁵ KAPLAN, *Stát a církev*, s. 82–84.

¹⁶ Tamtéž, s. 80.

3 Boj státní moci proti biskupům

Biskupové podobně jako samotná církev neměli v poválečném Československu jednoduchou roli. Na Slovensku byla jejich situace stabilizovaná vzhledem k povaze Slovenské republiky, která projevovala klerikálně – fašistické znaky. Oproti tomu v Čechách zůstala mnohá biskupská křesla prázdná, ať už šlo o perzekuci daných biskupů během války nebo o jiné důvody. Druhý problém vězel v tom, že biskupové dosud sedící na biskupských stolcích byli přestárlí a církev by vítala jejich obměnu.¹⁷

Sotva se biskupství stabilizovala, přišel tzv. vítězný únor a státní moc se dala do boje proti jednotlivých biskupům. Někteří biskupové byli zásadně proti komunistické moci (například arcibiskup Beran), jiní pak zastávali smířlivější stanovisko a usilovali o domluvu s režimem (například biskup Trochta).¹⁸ Jednání s komunisty však nebylo jednoduché a nakonec tento pokus zcela ztroskotal vzhledem k odposlechům biskupů při jejich jednáních atd.¹⁹ Vzhledem k obtížné době také docházelo k neveřejnému svěcení nových biskupů, aby se zachoval jejich stav.²⁰

Státní moc mezitím připravovala zásadní krok narušující chod biskupství. Vyžádala si složení slibu biskupů, což by nejen legitimizovalo režim, ale také by došlo ke schválení dalších požadavků komunistů vůči biskupům. Slib se opíral o čtyři základní body. Biskupové měli uznat církevní zákony přijaté Národním shromážděním dne 14. října 1949 a hnutí vlasteneckých kněží, dále měli obsadit jedno nebo dvě volná biskupství novými biskupy z řad těchto vlasteneckých kněží a také měli odvolat všechny církevní tresty, které uvalili na kněze z politických důvodů. Jednalo se o tvrdé požadavky a k takovému slibu proto

17 BALÍK, HANUŠ, *Katolická církev*, s. 63–64.

18 KALOUS, *Čihošťský případ*, s. 18.

19 VANÍČKOVÁ a kol., s. 21.

20 BALÍK, HANUŠ, *Katolická církev*, s. 67.

komunisté pozvali pouze některé biskupy, kteří zaujímali smířlivější postoj. Pozván tak byl litoměřický biskup Štěpán Trochta, královéhradecký biskup Mořic Pícha, košický biskup Jozef Čárský a trnavský biskup Ambróz Lazík. Dále byli pozváni československý apoštolský administrátor František Onderek a také farář u svatého Antonína v Praze Antonín Stehlík.²¹

Postoj Vatikánu k tomuto složení slibu nebyl pozitivní, tento akt hodnotil buď jako zradu církve nebo jako výsledek nátlaku, a v tomto případě nebyl morálně platný a pro Vatikán závazný. Sám biskup Štěpán Trochta se k tomu vyjádřil v tom smyslu, že si byl vědom svého převozu na neznámé místo, ale kam byl odvezen a co tam dělal neví. Těžko říci zda se pouze nevymlouval kvůli pocitu viny, ale je tady také možnost, že biskupové byli opravdu pod vlivem nějaké omamné látky, což nebylo v době velkých procesů při výsleších a podobných akcích StB až tolik neobvyklé.²²

Ke složení slibu naopak komunisté nepozvali arcibiskupa Josefa Matochu a biskupy Karla Skoupého, Josefa Hloucha, Eduarda Nésceyho, Róberta Pobožného, Kajetána Matouška a samozřejmě arcibiskupa Josefa Berana. Většina z těchto biskupů cítila nervozitu z toho, že nebyli pozváni a vyjádřili se v tom smyslu, že by slib také chtěli složit. K dodatečnému složení slibu však komunisté pozvali nakonec pouze Eduarda Nésceyho. Zajímavá byla následná perzekuce arcibiskupa Berana kvůli nesložení slibu. Statní moc jej obvinila z toho, že nadále vykonával své duchovní povinnosti v církvi, aniž složil předepsaný slib věrnosti. Je to tak velmi absurdní obvinění, především protože nebyl na složení slibu vůbec pozván. Za tento přestupek soud potrestal arcibiskupa Berana pokutou 50 tisíc korun a v případě nedobytnosti náhradním trestem odnětí svobody v trvání 14-ti dnů. Zakázán mu byl rovněž pobyt mimo místo, které určí

21 VAŠKO, Václav, *Dům na skále 2. Církev bojující (1950–květen 1960)*, Kostelní Vydří 2007, s. 298–299.

22 Tamtéž, s. 301–302.

ministerstvo vnitra.²³

Kromě pražského arcibiskupa Berana, kterého komunistický režim internoval a jeho případ bude předmětem příštích podkapitol, je nutné zmínit i další biskupy, které komunistický režim perzekvoval. Jedním takovým byl například olomoucký arcibiskup Josef Karel Matocha. Důvodem k jeho internaci se stalo nejen jeho jmenování arcibiskupem dne 23. března 1948, aniž by vatikánská diplomacie vyrozuměla vládu. Matocha byl také za jedno s Beranem ve svém postoji k novému státnímu zřízení. Jeho internace nepřišla ze dne na den, komunisté jej nejprve systematicky perzekvovali.²⁴ Internován ve své rezidenci byl od roku 1950 až do své smrti roku 1961. V roce 1950 tajně udělil biskupské svěcení Františku Tomáškoví.²⁵

Zajímavý je rovněž případ perzekuce biskupů Karla Skoupého, Josefa Hloucha či Štěpána Trochty. Ti byli také internováni ve svých rezidencích. Všichni tito biskupové se v roce 1968 mohli vrátit zpět do svých úřadů.²⁶ Kromě těchto známých biskupů došlo ke stíhání i spousty dalších a perzekuce episkopátu se nevyhnula ani biskupům slovenským.

Kromě samotných biskupů byli perzekuováni také jejich tzv. „pomocníci“. Proběhlo zde několik procesů s těmito osobami. Například proces Moštěk a spol., Pícha a spol., Pácha a spol., Kosatík a spol., Krutílek a spol. nebo Jarolímek a spol.²⁷

Na závěr této kapitoly je nutno ještě zmínit jméno Františka Tomáška. Jedná se o osobu obdobné obliby jako získal kardinál Josef Beran. František

23 VAŠKO, *Dům na skále 2*, s. 302–303.

24 Tamtéž, s. 307.

25 HANUŠ, Jiří, *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s analogií textů*, Brno 2005, s. 95.

26 VAŠKO, *Dům na skále 2*, s. 315.

27 Tamtéž, s. 339–349.

Tomášek se stal v roce 1976 kardinálem a roku 1977 byl jmenován pražským arcibiskupem.²⁸ Podobně jako Josef Beran se stal symbolem odporu proti komunistickému režimu.²⁹ Jeho cesta k arcibiskupskému křeslu nebyla jednoduchá. Došlo například k jeho tajnému vysvěcení olomouckým arcibiskupem Matochou a roku 1951 byl zatčen a o tři roky později internován v klášteře v Želivě. V osmdesátých letech se však stal velkou morální autoritou díky svým postojům a kritice porušování lidských práv v Československu. V období, kdy byl pražským arcibiskupem přišla sametová revoluce a konečně i svoboda církve.³⁰

3.1 Případ internace arcibiskupa Josefa Berana

3.1.1 Život arcibiskupa Berana před nástupem KSČ k moci

Josef Beran se narodil 29. prosince 1888 v Plzni do velmi chudé věřící rodiny. Pokřtěn byl v chrámu sv. Bartoloměje. Na základní i střední školu chodil v Plzni. Univerzitu vystudoval v Římě, kde studoval filozofii a teologii a v tomtéž městě byl vysvěcen na kněze, a to 10. června 1911.³¹ Když se vrátil do Čech, působil v duchovní správě v Chýši na Žluticku, na Proseku a v Michli. V letech 1917–1929 působil jako profesor náboženství a pedagogiky na učitelském ústavu u sv. Anny v Praze na Novém Městě v Ječné ulici. Tento ústav také několik let řídil. V roce 1929 začal přednášet pastorální teologii na bohoslovecké fakultě Univerzity Karlovy a již v roce 1932 se stal rektorem pražského bohosloveckého semináře a rektorem seminárního kostela sv. Vojtěcha v Praze – Dejvicích.³²

28 BALÍK, Stanislav, HANUŠ, Jiří, a kol., *Primasové katolické církve. Země střední Evropy v čase komunismu*, Brno 2010, s. 103.

29 Tamtéž, s. 108.

30 HANUŠ, *Malý slovník osobností českého katolicismu*, s. 158.

31 HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, POLC, Jaroslav V., *Pražské arcibiskupství 1344–1994*, Praha 1994, s. 345.

32 KETTNER, Jiří, *Dějiny pražské arcidiecéze v datech*, Praha 1993, s. 170.

Jeho osud se začal zajímavě vyvíjet již během okupace roku 1939 a po nastolení Protektorátu Čechy a Morava. Beran vystupoval od začátku jako odpůrce nacistické ideologie, přitěžující pro něj byla rovněž ta skutečnost, že vystudoval v Římě. Měl navíc obrovský vliv na věřící, jelikož byl velmi oblíbený. Jeho útlak v období druhé světové války započal několika výslechy gestapa, kde mu vyhrožovali zatčením. Tyto výhrůžky se naplnily v období tzv. heydrichiády, kdy byl 6. června 1942 zatčen gestapem. Následovala domovní prohlídka, zabavení osobního majetku, výslech v Petschkově paláci a uvěznění v pankrácké věznici. Beran se domníval, že bude popraven, čekal jej však jiný osud, a to internace v koncentračních táborech.³³

Postupně tedy putoval hned do několika koncentračních táborů. Nejprve byl v Terezíně, kde jej zařadili do tzv. Baukomanda k úpravě trati.³⁴ Nicméně Terezín znamenal pro většinu vězňů pouze přestupní stanicí a stejně tak i pro Josefa Berana. Z Terezína totiž odjel transportem 31. srpna 1942 přes Cheb do koncentračního tábora v Dachau.³⁵

Dne 4. září 1942 dorazil transport s Josefem Beranem do Dachau.³⁶ Beran se podle výpovědí svědků choval v koncentračním táboře vždy morálně a nezapomínal na svou křesťanskou povinnost pomáhat slabším. Například František Štverák vzpomínal na Berana spícího v mrazech pouze pod jednou dekou, jelikož druhou dal nemocnému italskému knězi. Ještě ten den pro něj zařídil novou deku, ale večer měl Beran zase pouze jednu.³⁷

V lednu 1943 v táboře vypukla epidemie břišního tyfu, kterým se nakazil i Josef Beran. Nemoc nakonec přežil, i když nebyl schopen těžké fyzické práce.

33 BALÍK, HANUŠ, *Primasové katolické církve*, s. 30.

34 VODIČKOVÁ, Stanislava, *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*, Brno 2009, s. 87.

35 HOFFMANN, Bedřich, *A kdo vás zabije... Život a utrpení kněžstva v koncentračních táborech*, Přerov 1947, s. 330.

36 VODIČKOVÁ, s. 92–93.

37 Tamtéž, s. 101–102.

Nakonec strávil Beran v Dachau tři roky, vydržel zde tedy až do konce války.³⁸

Po skončení druhé světové války potřebovala církev obsadit čtyři roky volný arcibiskupský stolec. Ten byl prázdný od roku 1941, kdy zemřel pražský arcibiskup a kardinál Karel Kašpar. Jako jeden z nejprosazovanějších nástupců se stal samozřejmě Josef Beran, který se jako navrátilce z koncentračního tábora stal symbolem odporu proti nacismu a brzy také komunismu. Zároveň jej lidé obdivovali za jeho morální roli v koncentračním táboře. Existovaly i další možnosti obsazení arcibiskupského stolce, dalšími možnými nástupci byli například Otakar Švec, Bohuslav Jarolímek či František Cink. Nakonec však došlo k jednoznačnému zvolení Josefa Berana.³⁹ Ten přijal 8. prosince 1946 u náhrobku sv. Vojtěcha v katedrále sv. Víta v Praze biskupské svěcení a stal se tedy právoplatným pražským arcibiskupem. Ještě v tentýž den vydal Beran svůj první pastýřský list. Sám Beran si byl moc dobře vědom, že přebírá arcibiskupský stolec ve velmi nelehké době, tušil, že konec války neznamena konec násilí a teroru na českém obyvatelstvu a chápal nebezpečí ze strany Sovětského svazu.⁴⁰ Přesto překvapoval veřejnost svou občasnou levicovou rétorikou, která však trvala zhruba do roku 1947.⁴¹

Ohlasy na zvolení Josefa Berana arcibiskupem byly většinou kladné. K příležitosti jeho volby do této funkce církev vydala publikaci o jeho životě a v té se dočítáme například tento názor na jeho zvolení: „ *Nepotřebujeme žádného učence, žádného diplomata, žádného reprezentanta, potřebujeme pokorného, prostého, svatého biskupa, apoštola Kristova, kněze v pravdě podle Srdce Páně. Jedině ten, ne svou silou, ale silou Boží může přivést záchranu lidu. Potřebujeme nového Vojtěcha... a tím je jeden jediný... Dr. Beran!*“⁴²

38 BALÍK, HANUŠ, *Primasové katolické církve*, s. 31–32.

39 SVOBODA, Bohumil, POLC, Jaroslav V., *Kardinál Josef Beran. Životní příběh velkého vyhnance*, Praha 2008, s. 99.

40 VODIČKOVÁ, s. 134.

41 VAŠKO, Václav, *Kardinál Beran a jeho zápas s totalitou*. In: *Soudobé dějiny* 8, 2001, 2–3, s. 388.

42 LUDVÍK, František, *Požehnaný, jenž přichází ve jménu páně!*, Praha 1946, s. 20.

První oficiální návštěvu Říma vykonal arcibiskup Beran ve své nové funkci dne 8. února 1947. Byl přijat papežem Piem XII. Hovořili spolu o situaci v Československu a papež neskryval své pohoršení nad násilnou repatriací občanů maďarské národnosti na Moravu a do pohraničí státu. Dále spolu hovořili o výsledku voleb roku 1946 a převaze komunistů v zemi.⁴³

Sám arcibiskup Beran se také například stavěl negativně vůči odsunu sudetských Němců. Snažil se bojovat se zločiny a svévolí, kterých se vykonavatelé tzv. Benešových dekretů dopouštěli.⁴⁴

Ještě před příchodem tzv. vítězného února biskupové vydali dne 19. listopadu 1947 společný pastýřský list všech ordinářů, který představoval jakousi předzvěst událostí několika mála příštích měsíců. Episkopát zde dával najevo znepokojení ze současného vývoje a varoval před demagogií a křivdami konanými pod rouškou práva a spravedlnosti.⁴⁵

Role arcibiskupa Berana v Československu byla již před nástupem komunistů k moci velmi významná. Pozitivně působil nejen na věřící, ale i na celou českou společnost.

3.1.2 Arcibiskup Beran od roku 1948 až do svého uvěznění

Již na počátku roku 1948 byla situace v zemi natolik vypjatá, že episkopát mohl vzhledem k postupnému přebírání moci komunistickými stranami v ostatních zemích východního bloku předvídat následující průběh událostí v Československu. Arcibiskup Beran tak vydal další pastýřský list, tentokrát s

43 VODIČKOVÁ, s. 149–152.

44 Tamtéž, s. 155.

45 Tamtéž, s. 158–159.

datem 24. února, avšak otištěn byl až o den později jako úvodník v *Lidové demokracii* a *Svobodných novinách*. V tomto pastýřském listu použil slova „*Nemlč arcibiskupe, nesmíš mlčet!*“. Bylo však již pozdě, téhož dne, kdy došlo k otištění pastýřského listu, komunisté převzali moc v zemi.⁴⁶

Po únoru 1948 se vztah mezi státem a církví dostal do nové roviny. Důležitý akt pro episkopát znamenal vyjednání takových podmínek, aby mohla církev koexistovat v komunistickém státě. Arcibiskup tak žádal zachování vnitřní autonomie církve a vzdoroval snahám státu o získání kontroly nad jejím fungováním. Tyto podmínky byly však pro stát neakceptovatelné. Ten totiž namísto těchto požadavků měl přesně opačné představy. Stát požadoval odtržení církve od Vatikánu a vytvoření jakési „národní církve“ řízené laickými kněžími. Tyto požadavky zase nemohly být přijatelné ze strany církve.⁴⁷

Dalším zásadním rozkoem mezi státem a církví se stalo suspendování kněží spolupracujících s komunistickým režimem. Arcibiskup varoval před tím, aby kněží vstupovali do politiky, jelikož to bral jako rozporuplný akt. Dne 12. června 1948 tak byli vyhláškou suspendováni ti kněží, kteří navzdory církevnímu zákazu kandidovali ve volbách do Národního shromáždění a přijali mandát. Tato exkomunikace se dotkla především dvou členů lidové strany, a to Josefa Plojgara a Aloise Petra, kteří se stali symbolem katolické kolaborace s komunistickým režimem v Československu. Ministr spravedlnosti Alexej Čepička přitom tvrdil, že během jednání s Josefem Beranem jej sám arcibiskup ujistil, že tato vyhláška se P. Plojgara nebude týkat. Toto tvrzení arcibiskup zásadně odmítl. Tento akt ještě více narušil už tak křehké vztahy mezi episkopátem a státem.⁴⁸ Trestem pro arcibiskupa Berana mělo být v tomto případě vyloučení z SBS (Svazu bojovníků za svobodu). Tato organizace vznikla sloučením několika organizací podobného zaměření vzniklých po druhé světové válce. Sdružovali se zde političtí vězni a

46 BALÍK, HANUŠ, *Primasové katolické církve*, s. 33.

47 Tamtéž, s. 33–34.

48 VODIČKOVÁ, s. 176–178.

bojovníci za svobodu. Toto původně nestranické hnutí však bylo po únoru 1948 násilně sloučeno a komunisté je začali kontrolovat.⁴⁹

Jako souhlas s komunistickým režimem si stát vykládal sloužení slavnostní mše Te Deum („*Bože, chválíme tebe*“) arcibiskupem Beranem k uvedení Klementa Gottwalda do úřadu prezidenta republiky. Tento akt se odehrál 14. června a rozporuplně jej vnímala jak církev, tak i KSČ. Komunisté nemohli pochopit tento krok ze strany ateistického prezidenta Gottwalda, protože jeho přesvědčení nebylo slučitelné s katolicismem. Jednalo se však o naprosto účelný krok – Gottwald tím chtěl dát navenek národu najevo, že bude prezidentem všech lidí bez rozdílu vyznání, třebaže brzy katolíky stíhal. Církev se pak postavila proti udílení požehnání ze strany arcibiskupa pro komunistického představitele státu. Beran se však vůči tomuto obvinění důrazně ohradil dne 20. června, kdy vydal prohlášení čtené ve všech kostelech pražské arcidiecéze. Vyslovil se takto: „*V okamžiku, kdy tento stát dostal novou hlavu, cítím ve svědomí povinnost vyslovit jasně tyto zásady: Církev není instituce, která má organizovat politický souhlas nebo odpor. Církev nemůže nikomu bránit, chce-li si vyžádat pro své činy Boží pomoc. Se vši vážností však připomínám, že liturgickým úkonem tím církev nepřijímá světový názor směru a hnutí, která odporují jejímu názoru.*“⁵⁰ Pro pražského arcibiskupa by odmítnutí sloužení této mše bylo možná likvidační už v tuto dobu. Kdyby žádost odmítl, vyvolalo by to zuřivou reakci režimu a uzavřely by se i dveře dalším možným jednáním o koexistenci církve uvnitř státu.⁵¹

Během let 1948 a 1949 došlo k několika biskupským konferencím řešícím rozpory státu a církve. Výsledky těchto jednání v rámci církve pak byly předkládány během dalších jednání s představiteli komunistického státu. Biskupské delegace se snažily o dohodu se státem, ale stát neměl zájem o to se s episkopátem shodnout. Místo toho byl episkopát pod neustálým dohledem tajné

49 VODIČKOVÁ, s. 179.

50 SVOBODA, POLC, *Kardinál Josef Beran*, s. 150–151.

51 Tamtéž.

police, což se prokázalo během konference ve Starém Smokovci ve Vysokých Tatrách svolané na 22. března 1949. Na této konferenci se jednalo o směrnici dalšího jednání se státem. Byla zde však během konference nalezena odposlouchávací zařízení. Beran proti odposlechu protestoval již 25. března u ministra vnitra Václava Noska. V též věci a téhož dne pak napsal dopis také předsedovi vlády Antonínovi Zápotockému. Byl vyrozuměn s tím, že SNB takové metody, jako odposlech nevyužívá, a pokud takové zařízení bylo nalezeno, patřilo zřejmě cizí zpravodajské službě. Beran se dále ohradil s tím, že ví o cenzurování dopisů SNB a má k tomu i několik důkazů. Praktiky komunistického režimu pak srovnal s praktikami, které byl zvyklý z doby nacistické okupace. I těmito „provokacemi“ si arcibiskup Beran následně vysloužil tolik let internace.⁵²

Dalším aktem otevřeného boje státu proti církvi se staly nové církevní zákony, které podřizovaly církevní strukturu státnímu dohledu. Jednalo se o zákony z 14. října 1949 o zřízení Státního úřadu pro věci církevní a zákony o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem. Tímto si stát církev de facto zavázal a protesty ze strany církevních představitelů byly naprosto marné.⁵³ Dalším aktem podřízení si církve se stalo zestátnění církevních škol, po dlouhých sporech byl zákon o jednotné škole přijat v dubnu 1948, čímž došlo k zestátnění církevních škol.⁵⁴

Jednou z posledních možností arcibiskupa Berana bojovat proti bezpráví předtím, než došlo k jeho internaci, byla jeho reakce na vznik schizmatické Katolické akce organizované státem. Josef Beran spolu s episkopátem vydal během krize okolo tzv. Katolické akce pastýřský list dne 15. června 1949. Tento list dostal název *Hlas biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky* a byl

52 VAŠKO, *Dům na skále 1*, s. 110–111.

53 Tamtéž, s. 166–167.

54 KAPLAN, *Stát a církev*, s. 11–16.

určen ke čtení v kostelech.⁵⁵

S vydáním tohoto pastýřského listu začali komunisté a StB jednat. Naplánovali provokační akci s cílem internovat pražského arcibiskupa. V neděli 19. června 1949 se do katedrály sv. Víta sjelo obrovské množství věřících, aby vyslechli kázání arcibiskupa Berana v tuto těžkou dobu. Na mši bylo přítomno mnoho provokatérů označených barevnými špendlíky v klopách, aby se navzájem poznali, někteří pak měli v rukou hole. Až do přečtení evangelia nedošlo k žádnému vážnějšímu incidentu. Před homilií vzal arcibiskup do rukou mikrofon a v obavě, že již nebude moci přečíst celý pastýřský list zvolal toto: „*Drazí v Kristu! Jsou zde mezi Vámi provokatéři. Nedejte se nikým vyprovokovat, pohleďte na tyto malé české děti.*“ Ukázaje na družičky, stojící na stupních presbytáře. „*Jsou vám před katedrálou rozdávány ‚Katolické noviny‘. Já prohlašuji, že to nejsou Katolické noviny, právě tak jako ‚Katolická akce‘ není Katolickou akcí.*“ Po těchto jeho slovech provokatéři začali hvízdát a dupat.⁵⁶ Beran zareagoval: „*Snad u nás ještě platí zákon, že se nesmí rušit bohoslužby.*“⁵⁷ Provokatéři však dále skandovali a provolávali hanby vůči arcibiskupovi. Varhaník v tuto chvíli začal hrát *Kde domov můj* a posléze i chorál *Svatý Václave*. Snažil se tak umlčet pokus o zpěv *Internacionály*. Situace byla velmi vypjatá. Provokatérům šlo zjevně především o znemožnění přečtení pastýřského listu a bohoslužba mohla být dokončena. Po bohoslužbě šel arcibiskup k východu katedrály. Šel a žehnal lidem tiše beze slova a přitom se mu linuly slzy z tváře. Všichni věřící v kostele klečeli, jen asi dvě stě ztichlých užaslých mužů stálo a nezmohlo se na nic. V tuto chvíli šlo poznat, kdo byl provokatérem. Lidé házeli květiny arcibiskupovi a podporovali ho. Venku čekaly další davy lidí. Josef Beran nastoupil do připraveného auta a jel do své rezidence, kde na něj již čekala StB. Od tohoto okamžiku se stal arcibiskup Beran vězněm ve vlastním domově,

55 VODIČKOVÁ, s. 210.

56 VAŠKO, Václav, *Neumlčená II. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*, Praha 1990, s. 80.

57 VODIČKOVÁ, s. 213.

ve své rezidenci.⁵⁸

Dohrou tzv. Katolické akce už bylo pouze vydání dvou dekretů z Vatikánu, a to dekret z 20. června 1949, který exkomunikoval všechny, kteří se vědomě a dobrovolně stali členy státem založené Katolické akce. Tímto byla rovněž československá Katolická akce uznávaná jako oficiální součást katolické církve. Druhý dekret z 1. července 1949 zakazoval členství katolíků v komunistických stranách, a to nejen v zemích východního bloku, ale především v Itálii, kde v tuto dobu rostl vliv italské komunistické strany.⁵⁹

3.1.3 Arcibiskup Beran v komunistické internaci

Provokací z chrámu sv. Víta se stal arcibiskup Beran vězněm. Podmínky jeho života v internaci nebyly nepodobné vězeňskému režimu. Komunisté jej naprosto izolovali od vnějšího světa a ztratil soukromí, jelikož jej StB téměř neustále odposlouchávala a často i sledovala. Sám arcibiskup nevěděl na jakém místě se v danou dobu nacházel a stejně tak tyto skutečnosti nevěděla široká veřejnost. Komunisté místo jeho věznění přísně tajili. Několikrát došlo i ke změně jeho místa dočasné internace. Arcibiskup Beran rovněž nedostával denní tisk, a proto ani netušil, jaká je situace církve v tehdejším Československu. Zpočátku si Josef Beran údajně myslel, že bude souzen v některém ze zinscenovaných monstrprocesů. Netušil, jaký bude jeho další osud, zda nebude připraven o život či jestli do konce života neskončí v internaci či vězení.⁶⁰

Nejprve se arcibiskup nacházel v arcibiskupském paláci pod záminkou jeho ochrany před zlobou lidu. Situace se však vyvinula přesně naopak, před tímto palácem se totiž shromažďovali lidé na Beranovu podporu. Mnohé z těchto

58 VAŠKO, *Neumlčená II.*, s. 80–81.

59 VODIČKOVÁ, s. 214.

60 BALÍK, HANUŠ, *Primasové katolické církve*, s. 35.

lidí komunisté v této souvislosti také zatkli.⁶¹

Zpočátku arcibiskupa Berana směl navštěvovat alespoň tajemník internunciatury v Praze, Ottavio de Liva, toho však 10. března 1950 vyhostila komunistická vláda ze země. Beran se pak měl pokusit spojit s Vatikánem formou korespondence. Na jaře 1950 napsal dopis o situaci církve v Československu. Tento dopis doručoval za hranice hrabě Zdeněk Sternberg spolu se svým pomocníkem holičem Matějkou. Akce byla velmi nebezpečná, ale dopis se oběma mužům podařilo dostat za hranice Československa, jelikož jej na německé hranici předali řeholníkovi z blízkého bavorského kláštera, který slíbil, že dopis bude do Vatikánu v pořádku doručen.⁶²

Mezitím došlo ke krachu tzv. Katolické akce a stát se rozhodl založit organizaci prorežimních kněží, kterou nazval Mírové hnutí katolického duchovenstva.⁶³ Chtěli tím docílit lepší kontroly kněží, kteří neustále měli kontakty na vyšší církevní hierarchii, a idea vytvoření tzv. národní církve tak byla v nedohlednu. Většina duchovních s vytvořením této organizace nesouhlasila, ale pasivně se do ní zapojila. Činnost této organizace zanikla 21. března 1968 na nátlak arcibiskupa Františka Tomáška, který dokázal přimět část předsednictva k rezignaci na své posty.⁶⁴

Veřejnost církev vnímala jako poslední vzdorující instituci. Zatčení tak byli i další biskupové, aby se moc církve v Československu oslabil. Mezitím komunisté řešili také kauzu Beran. Dne 6. března 1951 byly arcibiskupovi předloženy k podpisu jmenovací listiny nových kanovníků svatovítské katedrály schválených státem. Zároveň byl do čela pražské arcidiecéze zvolen kapitulní vikář Antonín Stehlík, a arcibiskupova přítomnost v paláci se tak stala nežádoucí.

61 VODIČKOVÁ, s. 217.

62 Tamtéž, s. 222–224.

63 Tamtéž, 228.

64 VLČEK, Vojtěch, *Služebníci nevěrní*. In: *Teologické listy* 14, 2003, 2, s. 63.

Komunisté začali pracovat na jeho převozu na jiné místo. Dne 7. března komunisté Berana vyzvali k rezignaci, kterou však odmítl. Následovalo tedy trestní stíhání, pro nějž bylo záminkou dřívější nesložení předepsaného slibu věrnosti republice a Beranovo působení ve funkci pražského arcibiskupa i přes tuto nevělu. Za tento „zločin“ dostal pokutu 50 000 Kčs ve prospěch státní pokladny a v případě nedobytnosti náhradní trest odnětí svobody v trvání 14-ti dnů. Beran pokutu zaplatil a zároveň se proti rozsudku odvolal, jeho žádost však komunisté zamítli a potvrdili tedy právní platnost rozsudku. V noci ze 7. března byl pak Beran převezen na nové místo internace, a to do letního sídla biskupů v Roželově u Rožmitálu. Tisk pak přinesl zprávu dne 12. března, kde veřejnosti oznámil ustanovení nového kapitulního vikáře Antonína Stehlíka.⁶⁵

Od 7. března do 2. dubna 1951 byl tedy arcibiskup Beran internován v Roželově u Rožmitálu. Měl neustále strach o svůj život, netušil, co se s ním bude dál dít. Do místo jeho internace bylo rovněž přivezeno několik jeptišek. Staraly se o něj Eugenie Procházková, Mlada Nevrlá a Konrada Czepegyová. Na toto místo však neustále proudily davy poutníků, kteří chtěli arcibiskupovi vyjádřit morální podporu. Komunisté tak vybrali nové místo Beranovy internace. Na závěr zajímavost ohledně tohoto místa arcibiskupova věznění – po jeho odjezdu zde později byli věznění například politici z Lidové strany Jan Šrámek a František Hála.⁶⁶

Dalším místem Beranovy internace byl Růžodol u Liberce, kde jej komunisté umístili na dobu od 2. dubna 1951 do 17. dubna 1953. Zde je největší zajímavostí snaha komunistů o arcibiskupovu diskreditaci. V jeho pokoji byla kromě odposlouchávacích zařízení nařízena také kamera a komunisté natáčeli jeho chování k jedné z jeptišek, které se i zde o něj staraly. Centrála StB v Praze důkladně připravila tuto kompromitaci arcibiskupa Berana. Akce byla nazvána

⁶⁵ VODIČKOVÁ, s. 231–233.

⁶⁶ Tamtéž, s. 235–237.

„Josef“ a spočívala v tom, že arcibiskup a jeho sestra dostávali v jídle léky s afrodiziakálními účinky. StB předpokládala, že mezi arcibiskupem a sestrou Mladou Nevrlou dojde k nějakému tělesnému aktu, čímž by Beran popřel základy svého křesťanského přesvědčení. K ničemu takovému však nedošlo a sám Beran kamery ve svém pokoji odhalil a tedy nenechal se do ničeho dotlačit.⁶⁷ Jeho pobyt pak skončil pod záminkou možnosti prozrazení, jelikož Mlada navštívila svou matku a mohla jí tak ledacos prozradit. StB ji poté také dlouho vyslyšala. Místo Beranovy internace však bylo přísně tajné, a proto došlo k jeho urychlenému převozu na nové místo.⁶⁸

Následně byl arcibiskup Beran převezen do Myštěvsi u Nového Bydžova, kde trávil období mezi 17. dubnem 1953 a 20. prosincem 1957. Režim, který zde panoval nebyl nepodobný vězeňskému, a to jak pro arcibiskupa, tak pro jeho jeptišky, které o něj pečovaly. Těmi se staly Zdislava Benešová, Felicitas Bařinková a Fides Dostálová. Státní moc takto rozhodla o výměně sester pečovatelek v arcibiskupově blízkosti. Beran na tomto místě velmi strádal, trpěl nejen nedostatkem kontaktů. Biskupové v internaci neodstávali žádnou výplatu, sestry v okolí arcibiskupa Berana v tomto místě internace dostávala 200 Kčs měsíčně a z toho 8 Kčs stálo povinné pojištění.⁶⁹ Velitelem v Myštěvsi byl František Zita, jehož jméno je pro účely této diplomové práce velmi důležité, jelikož stál v pozadí babického i číhošťského případu.⁷⁰

Další situace v této internaci byla následující. Sestra Felicitas později odešla z řádu a službu pro arcibiskupa vnímala negativně, chovala se k němu údajně s opovržením a dokonce ho týrala odepíráním stravy a tak podobně.⁷¹

67 DINUŠ, Peter, *Pokus o kompromitaci arcibiskupa Berana v Ostašově*. In: *Paginae historiae* 15, Sborník národního archivu, Praha 2007, s. 213–229.

68 VODIČKOVÁ, s. 239–245.

69 Tamtéž, s. 247–252.

70 František Zita byl příslušníkem StB, původně dělník, člen KSČ, v letech 1948–1949 člen instruktážní skupiny StB, od roku 1950 krajský velitel StB v Jihlavě, 1952 přeřazen do funkce náčelníka StB v Hradci Králové, 1953 s ním byl rozváznán služební poměr – viz. VODIČKOVÁ, s. 254.

71 LUŇÁČKOVÁ, Marie, *Velká mše*, Řím 1970, s. 259.

Mimo jiné události z let 1956 v Maďarsku a Polsku byly důvodem k další změně místa arcibiskupovy internace. Po arcibiskupově odjezdu na nové místo se místní dověděli o tom, kdo byl v místní rezidenci vězněn a nemohli tomu uvěřit.⁷²

Dalším místem Beranovy internace byly Paběnice u Čáslavi, kde trávil období mezi 20. prosincem 1957 a 3. říjnem 1963. Zde se arcibiskup opětovně sešel s biskupy Skoupým a Hlouchem a nově se slovenským biskupem Jánem Vojtaššákem. Staraly se o něj tyto sestry dominikánky – Konrada Czepegyová, Alena Chromčáková a Bernarda Klementová.⁷³ Podmínky zde byly opět přísné, nikdo se nesměl dovědět, kdo je zde vězněn. Arcibiskup směl psát rodině dopisy a dokonce se s ní scházet. Tento kontakt měl však závazná pravidla. Dopisy směl psát jednou za šest neděl a návštěvy přijímal jednou za čtvrt roku v budově ministerstva vnitra v Praze. StB také pečlivě cenzurovala jeho tuto jeho povolenou poštu. Arcibiskup měl na tomto místě rovněž zdravotní potíže, způsobené jednak stářím, tak i útrapami z vězeňského prostředí. V roce 1959 byl Beran na operaci s kýlou (tato kýla se však Beranovi vrátila zpátky a na stejnou operaci musel znova v roce 1962⁷⁴), roku 1961 se slepým střevem a jednou jel v noci na ošetření k zubnímu lékaři do Hradce Králové.⁷⁵

V roce 1961 přišel zlom v Beranově případě. Dne 28. května se arcibiskup dostal mezi prvních šest „zapomenutých vězňů“, o kterých psal Peter Benenson, což byl anglický právník a zakladatel lidskoprávní organizace Amnesty International. Ten napsal článek s názvem *The Forgotten Prisoners*, který převzalo okolo dvaceti světových periodik a na jeho vydání zareagovalo více než tisíc čtenářů po celém světě. Tento text stal rovněž u zrodu výše zmíněné organizace. Důležitá však byla propagace Beranova případu, která se nadále stupňovala až do arcibiskupova omilostnění v roce 1963. Českoslovenští

72 VODIČKOVÁ, s. 253.

73 Tamtéž, s. 257.

74 LUŇÁČKOVÁ, s. 262–263.

75 VAŠKO, *Dům na skále 2*, s. 306.

komunisté neměli už jinou možnost, než začít jednat o propuštění neprávem drženého pražského arcibiskupa.⁷⁶

Komunisté Beranovi dlouho bránili ve styku s Vatikánem, v 60. letech však došlo k obnovení jednání se svatým stolcem a situace se o málo zlepšila. Předtím však arcibiskupovi bránili v přijímání pošty z Vatikánu a zakázali mu odjet na II. vatikánský koncil roku 1962, na který Berana pozval papež Jan XXIII. Nakonec museli však komunisté ustoupit a začít jednat o arcibiskupově propuštění, protože jeho internace byla jen těžce obhajitelná. Beran měl tři možnosti, jak dosáhnout ukončení své internace. První bylo složení slibu věrnosti republice a návrat do úřadu arcibiskupa pražského, druhá znamenala Beranův definitivní odchod do Říma a poslední možnost by pro něj znamenala zůstat ve vlasti, ale žít někde v ústraní.⁷⁷

Mezitím byl arcibiskup odvezen na nové místo internace, a to do Mukařova, kde trávil čas od 4. října 1963 do 2. května 1964. Zde Beran 5. října konečně složil slib věrnosti republice, a současně podepsal prohlášení, ve kterém se zavázal, že jako pražský arcibiskup nebude vykonávat úřad ordinátora pražského. Tím si vysloužil alespoň částečnou svobodu. Nemohl sice zatím odejít z internace, ale podmínky v ní se o hodně zlepšily, a dokonce v médiích proběhla zpráva o jeho omilostnění.⁷⁸

Zdravotní stav arcibiskupa se po Velikonocích roku 1964 opět rapidně zhoršil. Lékaři mu diagnostikovali rozedmu plic. I přes toto onemocnění komunisté rozhodli o jeho dalším převozu na nové místo, jelikož za ním chodilo mnoho návštěv z celého Československa. Tomu chtěli komunisté pochopitelně zabránit.⁷⁹

76 VODIČKOVÁ, s. 267.

77 Tamtéž, s. 269.

78 Tamtéž, s. 275.

79 Tamtéž, s. 281.

Posledním místem arcibiskupovy internace tak byl Radvanov, kde Beran trávil období mezi 2. květnem 1964 a 19. únorem 1965. Zde již za ním komunisté pouštěli více návštěv a režim zde byl o hodně volnější, než v dřívějších místech internace. Na tomto místě se také dověděl o svém jmenování kardinálem. Vatikánský dopis s datem 10. ledna 1965 mu byl doručen o pět dní později. V tomto dopise jej papež zval na akt jmenování do Vatikánu. Jmenování mělo proběhnout 22. února. Komunisté nejprve váhali, zda Beranovi povolí vycestovat za tímto účelem. Nakonec se rozhodli jej na jmenování propustit, plánovali však, že se již nebude moct vrátit do vlasti.⁸⁰ Dne 17. února byl budoucí kardinál převezen do Prahy a zde se dověděl, že za tři dny bude cestovat do Říma. Příslušní činitelé se ho zde tázali, jaké má další plány.⁸¹ Beran o tomto vypověděl: „*Odpověděl jsem, že nemám nic připraveno, ani cestovní pas. Řekli, abych si nedělal starosti, že je vše dobře připraveno. Pak se mne zeptali: A jak dlouho byste chtěl zůstat v Římě? Odpověděl jsem výslovně: Pouhé tři týdny.*“⁸²

Beranovu propuštění předcházela celá řada jednání komunistů s vatikánským zástupcem v Československu, Agnostinem Cesarolim. Padlo několik návrhů řešení této otázky jeho vycestování do Říma. Dlouho však nemohla československá strana najít shodu s Vatikánem. Ke konečnému rozhodnutí došlo 12. února, kdy se obě strany dohodly na tom, že Josef Beran bude pobývat v Římě, ale do funkce apoštolského administrátora v Praze bude jmenován František Tomášek.⁸³

Josef Beran tak oficiálně odcestoval z republiky. Při odchodu toužil po návštěvě chrámu sv. Víta, toto mu však nebylo umožněno s odůvodněním, že není dostatek času.⁸⁴ Nicméně v tuto chvíli nastal konec arcibiskupova věznění.

80 VODIČKOVÁ, s. 288.

81 SVOBODA, POLC, *Kardinál Josef Beran*, s. 224.

82 VONDŘICHOVÁ, Hana, *Patnáct let v kleci*. In: Student 4, 1968, 19, s. 5.

83 KAPLAN, Karel, *Těžká cesta. Spor Československa s Vatikánem 1963–1973*, Brno 2001, s. 32–33.

84 VODIČKOVÁ, s. 295.

Stal se tak alespoň v rámci možností, přestože se nemohl vrátit do vlasti, svobodným člověkem.

3.1.4 Arcibiskup Beran po propuštění z internace až do své smrti

Ve Vatikánu absolvoval Beran soukromou audienci u papeže. Papež Pavel VI. se zajímal o arcibiskupovy osudy v internaci a o situaci v Československu. Následovalo samotné jmenování kardinálem a 25. února slavnostní předání odznaků hodností novým zvoleným kardinálům při koncelebrované mši konané nad hrobem sv. Petra.⁸⁵

Následující roky svého života kardinál Beran navštívil mnohá místa. Dne 30. dubna 1965 navštívil Dachau, kde v blízkém Petersbergu sloužil děkovnou mši. Vystoupil rovněž na II. Vatikánském koncilu, kde si od ostatních církevních představitelů vysloužil neskrývaný obdiv.⁸⁶ Dále se objevil rovněž v Assisi, kde sloužil v chrámě sv. Františka slavnostní bohoslužbu.⁸⁷ V roce 1966 pak navštívil své krajany v Americe a Kanadě.⁸⁸ Arcibiskup Beran žil aktivně až do konce svého života.

Události tzv. Pražského jara zastihly Berana v nemocnici, kde byl hospitalizován pro nález rakovinotvorných útvarů. Situace však byla již velmi vážná, jelikož epicentra nádorů byla na několika místech v jeho těle.⁸⁹ Přesto se na počátku roku 1969 stihl vyjádřit k tragické smrti Jana Palacha. Vyjádřil obdiv k Palachovu činu.⁹⁰ Jeho zdravotní stav se rapidně zhoršoval, až 17. května 1969 zemřel ve věku nedožitých 81 let.⁹¹

85 VODIČKOVÁ, s. 305–306.

86 Tamtéž, s. 313–318.

87 SVOBODA, POLC, *Kardinál Josef Beran*, s. 229.

88 VODIČKOVÁ, s. 323.

89 Tamtéž, s. 335.

90 SVOBODA, POLC, *Kardinál Josef Beran*, s. 258.

91 BALÍK, HANUŠ, *Primasové katolické církve*, s. 37.

Dokonce ani po kardinálově smrti komunistická vláda nedovolila návrat a slavnostní pohřeb ostatků Josefa Berana v jeho vlasti. Bylo tedy rozhodnuto o jeho pohřbení v chrámu sv. Petra, mezi papeži.⁹² Stal se tak jediným Čechem pochovaným v chrámu sv. Petra. Dokonce i zádušní mši za něj mimo zvyklosti sloužil papež Pavel VI. Josefu Beranovi se tak po smrti dostalo obrovské pocty nejen ze strany Vatikánu.⁹³

V Čechách byl Josef Beran in memoriam vyznamenán v roce 1991 řádem Tomáše Garrigua Masaryka I. třídy. Dále dne 2. dubna 1998 došlo k zahájení procesu beatifikace kardinála Berana. Postulátorem se stal Jaroslav V. Polc, který byl po své smrti v roce 2004 nahrazen Janem Matějkou.⁹⁴

3.1.5 Komunistická propaganda případu arcibiskupa Berana

Propaganda týkající se případu arcibiskupa Berana nenabízí tak širokou škálu materiálu, jako další zkoumané případy. Nicméně i zde můžeme nalézt několik zdrojů informací. Komunisté například připravili knižní vydání zabývající se rolí Vatikánu a vysoké církevní hierarchie v Československu. Dále pak můžeme čerpat z novinových článků, které nám pomáhají vytvořit si základní představu o cílech komunistické propagandy v případě arcibiskupa Berana. O Beranově případě informovali komunisté obyvatelstvo po jeho internaci velmi sporadicky, avšak objevily se dokonce v rozhlasu zprávy o jeho převozu na neznámé místo. V tomto případě se nemůžeme opírat o filmové zpracování, jako například u dalších případů.

92 KOLEKTIV AUTORŮ, *Kardinál Josef Beran. Malý sborník dokumentů*, Praha 2000, s. 49.

93 SVOBODA, POLC, *Kardinál Josef Beran*, s. 11–12.

94 Tamtéž, s. 266–267.

3.1.5.1 Knižní zpracování případu arcibiskupa Berana

Komunisté připravili dvě knihy, které se zabývají „spiknutím“ biskupů, arcibiskupů a Vatikánu proti státu. První je od autorů Aloise Svobody, Anny Tučkové a Věry Svobodové z roku 1949 s názvem *Spiknutí proti republice*. Publikace je štvavou propagandou proti Vatikánu a jeho „přisluhovačům“, tedy vysoké církevní hierarchii, hlavně biskupům a arcibiskupům v Československu.

První část knihy se zabývá propagandou vatikánské politiky, kde popisuje Vatikán jako bývalého spojence hitlerovského Německa a později také „imperialistické“ Ameriky.⁹⁵ Druhá část se věnuje vatikánské politice v Československu a Evropě po druhé světové válce. Autoři zde popisují snahu Vatikánu o zmaření odsunu Němců ze států střední Evropy a rovněž úsilí zabránit nástupu komunismu k moci v naší republice.⁹⁶

Relevantní pro výzkum je teprve třetí část knihy, která se velmi detailně zabývá politikou československých biskupů a arcibiskupů po únorové revoluci. Popsána je zde snaha státu o dohodu s církvemi, která byla však nemožná, jelikož vyšší církevní hierarchie vedená Vatikánem neměla zájem o shodu, a snažila se tak tento proces dohod zcela zmařit. Toto tvrzení je velmi odvážné, jelikož víme, jak nakonec mnozí církevní představitelé dopadli. Kde byla tedy prvotní agrese, je relativně zřejmé.

V kapitole nazvané *Arcibiskup zrazuje lid* líčí autoři Josefa Berana, jako člověka, který byl zvolen s velkým očekáváním, jelikož sice byl vyškolen ve Vatikánu, avšak během války jej nacisté drželi v koncentračním táboře Dachau spolu s dalšími politickými vězni, mimo jiné komunisty, se kterými se zde údajně měl sblížit. Po nástupu na arcibiskupský stolec však zcela přehodnotil svůj postoj

⁹⁵ SVOBODA, Alois, SVOBODOVÁ, Věra, TUČKOVÁ, Anna, *Spiknutí proti republice*, Praha 1949, s. 31–33 a 52–56.

⁹⁶ Tamtéž, s. 134–140 a 151–154.

a začal se zcela řídit pokyny Vatikánu.⁹⁷

Komunisté od začátku usilovali o dohodu s církví, ale arcibiskup jim tuto snahu všemožně komplikoval. Sloužil sice pro prezidenta Klementa Gottwalda *Te Deum*, nicméně se od začátku jednalo o strategický tah, kterým chtěl dosáhnout větších ústupků ze strany státní moci.⁹⁸ Jeho velkým prohřeškem vůči státu byla exkomunikace politicky činných kněží z církve. Nejznámějším příkladem tohoto jednání pak je P. Plojhar, který se angažoval v politice již před únorem 1948 a církvi tato skutečnost nevadila. Takto autoři v knize obhajují své stanovisko v tomto problému.⁹⁹

Vrcholem snahy biskupů o znemožnění jednání církve se státem pak byla údajně provokace ve Smokovci, která se odehrála na jaře 1949. Jednalo se o konferenci biskupského sboru Československa. Na tomto jednání bylo údajně nalezeno odposlouchávací zařízení. Církevní představitelé celou situaci svedli na StB, načež se stát ohradil, jelikož plánovat provokace a odposlouchávat obyvatele je pro něj naprosto nemyslitelné. Jak si můžeme všimnout, tato obhajoba nepůsobí zrovna seriózním dojmem, spíše nepostrádá prvky absurdna. Nicméně nalezení tohoto odposlouchávacího zařízení ještě více zhoršilo další jednání mezi státem a církví. Přesně o tohle církvi údajně šlo. Dále mělo být cílem zpopularizování problému zahraničními médii.¹⁰⁰

Dále se zde autoři zabývají Katolickou akcí. Původním posláním církve byl údajně život v chudobě. Od toho se však současná církev odklonila a komunisté se snaží o její nápravu prostřednictvím zorganizování vlastní Katolické akce.¹⁰¹ Proti tomu se vysoká církevní hierarchie velmi ostře ohradila a začala plánovat velkolepou provokaci vůči státní moci v chrámu sv. Víta. Na den

97 SVOBODA, SVOBODOVÁ, TUČKOVÁ, s. 162–163.

98 Tamtéž, s. 172–173.

99 Tamtéž, s. 169.

100 Tamtéž, s. 205–216.

101 Tamtéž, s. 229–238.

19. června 1949 nachystal Vatikán a jeho zástupci u nás mši svatou s politicky zabarveným proslovem arcibiskupa Berana. Bylo vytištěno mnoho letáků, které zvaly na tuto akci. Církev si tím údajně chtěla zajistit velkou návštěvnost a tím i podporu ve svém konání. Spletla se však. Situace do totiž dopadla přesně opačně. „Provokaci“ v chrámu sv. Víta popsali autoři tak, že arcibiskup měl nejprve podporu svých věřících, ti však, když zaznamenali pravou příčinu konání této mše, a to hanobení politiky státu, odvrátili se od Berana a snažili se jej umlčet zpěvem písně *Svatý Václave* či československou státní hymnou. Beran byl údajně natolik zaskočen, že zbledl a mši nestihl ani dokončit. Z chrámu téměř utekl, jelikož měl strach z hněvu lidu.¹⁰² Následovalo pak zatčení arcibiskupa, které údajně probíhalo velmi korektně. SNB Berana oslovili následovně: „*Pane arcibiskupe, jsme vám k dispozici. Chceme zaručit vaši bezpečnost.*“¹⁰³ Sám Beran se chtěl dostat do role mučedníka a vězně a tímto způsobem také bojovat proti státu. Hněvu lidu vůči státní moci se však údajně nedočkal ani on, ani Vatikán.¹⁰⁴

Dále se v knize o internaci arcibiskupa již nic nepíše. Na závěr se pouze můžeme dovědět o dalších snahách vyšší církevní hierarchie o zničení republiky. Do tohoto aktu se měli zaplést čeští i slovenští biskupové. Je tedy oprávněné ze strany státu, zasáhnout i proti nim.¹⁰⁵ Kniha tak ospravedlňuje jednání státní moci v případě římskokatolické církve v naší zemi. Ta je zde totiž líčena jako provokatér využívající ke svým cílům všemožných prostředků.

Druhá kniha zabývající se vyšší církevní hierarchií s názvem *Proces proti vatikánským agentům v Československu – biskup Zela a společníci* z roku 1950 byla vydána ministerstvem spravedlnosti a jméno konkrétního autora v titulu není uvedeno. Publikace se v první řadě zabývá soudním procesem Zela a spol.,

102 SVOBODA, SVOBODOVÁ, TUČKOVÁ, s. 240–249.

103 Tamtéž, s. 249–250.

104 Tamtéž, s. 250–251.

105 Tamtéž, s. 251–257.

nicméně sekundárně popisuje také zradu ostatních složek římskokatolické církve vůči státu. Hovoří se zde tak nejen o arcibiskupech a biskupech, ale rovněž o představených klášterů, mniších a obyčejných kněžích.

Úvodní kapitola pojednává nejen o žalobě vůči biskupovi Zelovi a jeho „společníkům“, ale zabývá se podrobně veškerou podvratnou činností církve. Mluví se zde tak o provokačních letácích se strany církevních představitelů, dále o exkomunikačních dekretch či o pastýřských listech vydaných vyšší církevní hierarchií. Souzení jsou obviňováni jako konfidenti gestapa a spolupracovníci mocných té doby, například K.H.Franka či R. Heydricha.¹⁰⁶ Dále je zde církev jako celek obviňována z podpory Vatikánské „kapitalistické“ politiky. Šíření letáků a chystání velké rozvratné akce je v knize datováno především na červen 1949, tedy na období, kdy byl zatčen arcibiskup Beran za svou „provokaci“ v chrámu sv. Víta.¹⁰⁷

Dále se již titul zabývá výslechy obžalovaných u soudu. Mezi obžalovanými nejsou pouze lidé související s biskupským úřadem, ale také opati. Autoři nezapomněli zdůraznit negativní roli vatikánských zástupců v naší zemi, kteří zde provokují protistátní činnost. Kniha dále obsahuje výpovědi svědků, znalecký posudek univerzitního profesora Dr. Antonína Hobzy, řeči prokurátorů a obhájců a na závěr rozsudek.

3.1.5.2 Informace o případu arcibiskupa Berana a vyšší církevní hierarchie v komunistickém tisku

Mediální kampaň proti arcibiskupovi Beranovi a vyšší církevní hierarchii byla nejsilnější v létě roku 1949. Toto období bude také cílem zkoumání této diplomové práce. I v jiných letech však vycházely články s příbuznou tematikou,

¹⁰⁶ KOLEKTIV AUTORŮ, *Proces proti vatikánským agentům v Československu. Biskup Zela a společníci*, Praha 1950, s. 9.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 16.

a ty zde také budou zmíněny. V případě arcibiskupa Berana se práce opírá o články z *Rudého práva*, *Lidové demokracie* a *Svobodného slova*.

První zkoumaný text pochází ze *Svobodného slova*. Vydán byl 14. března 1947 a nazván *Pražský arcibiskup o naší informační službě*. Jelikož se jedná o text předúnorový a z novin Národních socialistů, nejedná se o komunistickou propagandu. Článek je korektní a zabývá se arcibiskupovou návštěvou Vatikánu a jeho názory na poválečný vývoj, tedy odsuny Němců apod. Z textu rovněž vyplývá, že vatikánský klérus se diví tomu, že v Československu je dosud přítomno ruské vojsko. Tento fakt vnímá jako akt nesvobody.¹⁰⁸

Další článek pochází z *Rudého práva* a datován je k 20. březnu 1948. Nazván je *Svoboda náboženství je jednou ze základních zásad našeho režimu* a jedná se o prohlášení Ústředního akčního výboru Národní fronty (jmenovitě podepsáni Antonín Zápotocký a Alexej Čepička) o nutnosti zachování nenarušeného církevního školství a o svobodě vyznání každého občana. Nabádá dále církev ke spolupráci s republikou při budování nové lepší společnosti.¹⁰⁹

Další texty ze *Svobodného slova* jsou ze dne 23. června 1948 a jmenují se *Dobrym presidentem každému* a *Děkovné bohoslužby*. Oba články pojednávají o bohoslužbě *Te Deum*, kterou sloužil arcibiskup Beran pro Klementa Gottwalda, a tím jej slavnostně uvedl do úřadu prezidenta republiky. Tento akt podle autora značí garanci rozsáhlých náboženských i občanských svobod lidu od prezidenta republiky a strany. Dále nechybí informace o realizaci oslavných mší pro Klementa Gottwalda po celé republice.¹¹⁰

O vyloučení arcibiskupa Berana ze Svazu bojovníků za svobodu informují

108 KAŠÁK, Karel, *Pražský arcibiskup o naší informační službě*. In: *Svobodné slovo*, 14. 3. 1947, s. 3.

109 ČTK, *Svoboda náboženství je jednou ze základních zásad našeho režimu*. In: *Rudé právo*, 20. 3. 1948, s. 2.

110 ČTK, *Dobrym presidentem každému a Děkovné bohoslužby*. In: *Svobodné slovo*, 23. 6. 1948, s. 1.

dva články, a to ve *Svobodném slovu* dne 23. září 1948 (*Arcibiskup dr. J. Beran vyloučen z SBS*)¹¹¹ a v *Rudém právu* dne 24. září 1948 (*Arcibiskup dr. J. Beran vyloučen ze Svazu svazu bojovníků za svobodu*). Jako důvod pro vyloučení udávají oba články Beranovo obvinění P. Plojhara z toho, že je údajně německé národnosti, jelikož v koncentračním táboře požíval určitých výhod oproti ostatním kněžím. Autoři článku jsou zásadně proti a obhajují P. Plojhara jako známého vlastence, který se v koncentračním táboře choval vždy čestně. Beran údajně sám prohlásil, že k tomuto nařčení nemá žádné důkazy. Toto jeho provinění však stačí k vyloučení, i přes velké protesty ze strany katolického obyvatelstva.¹¹²

Následující články zrekonstruují vzniklou kampaň proti arcibiskupovi Beranovi po jeho vystoupení v chrámě sv. Víta. První článek, ze dne 19. června 1949, nazvaný *Katolický lid stojí za republikou* je oslavou Katolické akce a informací o její podpoře mezi katolíky z celé země. Tato organizace je údajně výhradně katolická a dokazuje to, že stát nebojuje proti církvi. Autor tvrdí, že církev byla likvidována po roce 1918, ale komunisté jí ctí, dokonce nebyl zavřen jediný kostel. Katolická akce je údajně výhrou právě katolické církve nad reakcí uvnitř ní.¹¹³ Téhož dne jsou v *Rudém právu* otištěny další tematické články, a to *Ustavují se krajské výbory Katolické akce*¹¹⁴ a *Další projevy vůle duchovních a věřících po dohodě církve se státem*. První zmíněný článek popisuje masovost Katolické akce a druhý pak informuje jmenovitě o duchovních podporujících tuto organizaci. Dále se článek pozastavuje nad neochotou episkopátu o dohodu se státem.¹¹⁵

Kampaň proti vyšší církevní hierarchii pokračovala i následujícího dne,

111 ČTK, *Arcibiskup dr. J. Beran vyloučen z SBS*. In: *Svobodné slovo*, 23. 9. 1948, s. 2.

112 ČTK, *Arcibiskup dr. J. Beran vyloučen ze Svazu svazu bojovníků za svobodu*. In: *Rudé právo*, 24. 9. 1948, s. 1.

113 ČTK, *Katolický lid stojí za republikou*. In: *Rudé právo*, 19. 6. 1949, s. 1.

114 ČTK, *Ustavují se krajské výbory Katolické akce*. In: *Rudé právo*, 19. 6. 1949, s. 1.

115 ČTK, *Další projevy vůle duchovních a věřících po dohodě církve se státem*. In: *Rudé právo*, 19. 6. 1949, s. 7.

tedy 20. června. Vydány byly další články. První nazvaný *Vlastenečtí kněží pevní ve svém rozhodnutí* popisuje perzekuci kněží ze strany episkopátu. Ten údajně nesouhlasí s jejich podporou Katolické akce a tvrdí, že v zemi nevládne náboženská svoboda. To autor článku popírá. Dále uvádí skutečnost, že mnozí církevní představitelé zasílají rezoluce, v nichž žádají okamžité vyřešení sporu mezi státem a církví.¹¹⁶

Další článek z téhož dne – *Věřící odsoudili pokus o zneužití bohoslužeb* – krátce informuje o „provokaci“ arcibiskupa Berana v chrámu sv. Víta dne 19. června. Jeho snaha o politickou řeč se však nesetkala s pochopením věřících, kteří jej odsoudili. Po bohoslužbě se Beran vrátil zpět do svého paláce.¹¹⁷ Poslední článek tohoto dne – *Další tisíce dopisů k prohlášení Katolické akce* – je seznamem dalších duchovních, kteří se rozhodli podpořit myšlenku vytvoření této organizace.¹¹⁸

Dne 22. června vyšly články nazvané *Věřící pro vyřešení poměru mezi státem a církví* a *Vláda nedovolí církevní hierarchii terorizovat vlastenecké kněze*. První článek opět poskytuje další seznamy kněží, ale i laiků, kteří žádají dohodu mezi státem a církví.¹¹⁹ Druhý text je pak projevem předsedy vlády, Antonína Zápotockého, o sporu státu s církví. Komentuje příkaz arcibiskupa Berana a dalších biskupů vůči kněžím, aby přečetli „protistátní a lživý“ pastýřský list v kostelech. Pokud by odmítli, měly jim hrozit církevní tresty, případně i vyobcování z církve. Zápotocký opět potvrzuje náboženské svobody v naší zemi a argumenty o utlačování církve považuje za pomluvy.¹²⁰

Dne 23. června vyšel článek nazvaný *Další kněží a věřící se stavějí za*

116 ČTK, *Vlastenečtí kněží pevní ve svém rozhodnutí*. In: Rudé právo, 20. 6. 1949, s. 1.

117 ČTK, *Věřící odsoudili pokus o zneužití bohoslužeb*. In: Rudé právo, 20. 6. 1949, s. 1.

118 ČTK, *Další tisíce dopisů k prohlášení Katolické akce*. In: Rudé právo, 20. 6. 1949, s. 3.

119 ČTK, *Věřící pro vyřešení poměru mezi státem a církví*. In: Rudé právo, 22. 6. 1949, s. 3.

120 ČTK, *Vláda nedovolí církevní hierarchii terorizovat vlastenecké kněze*. In: Rudé právo, 22. 6. 1949, s. 1.

Katolickou akci. Jedná se o další jmenovitý seznam duchovních i věřících, kteří podporují vznik Katolické akce.¹²¹ Následující den, 24. června, pak vyšel článek pojmenovaný *Prohlášení předsednictva Katolické akce k veřejnosti*. Text je další chválou této organizace, které slibuje podporu stále více obyvatel.¹²² Text ze dne 25. června – *Věřící volají po spolupráci církve při výstavbě republiky* – hovoří nejen o Katolické akci, ale také o potřebě spolupráce s vyšší církevní hierarchií. Jmenovitě je zde uveden olomoucký arcibiskup Josef Matocha.¹²³

Dne 26. června vyšlo opět několik článků – *Vyřešením církevních otázek přispějeme ke klidnému a pokojnému vývoji*,¹²⁴ *Politika katolické hierarchie neodpovídá pravému poslání církve*¹²⁵ a *Katolická akce – masovým hnutím věřících* – týkajících se sporu státu s církví. První zmíněný text je přepisem projevu ministra Alexeje Čepičky. Arcibiskup Beran je zde obviňován z pronásledování „neposlušných“ kněží. Další články již nejsou ministrovým projevem, ale přesto jejich autor cítí potřebu konečného řešení napětí mezi církví a státní mocí a upozorňuje na další masové zapojování kněží a duchovních do Katolické akce.¹²⁶

Články ze dne 28. a 29. června – *Již 1700 duchovních podepsalo svolání Katolické akce*¹²⁷ a *Ustavení dalších krajských výborů Katolické akce* – jsou další podporou Katolické akce.¹²⁸ Zajímavý je pak text ze dne 30. června nazvaný *Prohlášení Čs. strany lidové o Katolické akci*, kde se hovoří o stanovisku této strany vůči zmíněné organizaci. Strana ji bezmezně podporuje, přestože před únorem 1948 by to bylo proti její přirozenosti.¹²⁹

121 ČTK, *Další kněží a věřící se stavějí za Katolickou akci*. In: Rudé právo, 23. 6. 1949, s. 3.

122 ČTK, *Prohlášení předsednictva Katolické akce k veřejnosti*. In: Rudé právo, 24. 6. 1949, s. 3.

123 ČTK, *Věřící volají po spolupráci církve při výstavbě republiky*. In: Rudé právo, 25. 6. 1949, s. 5.

124 ČTK, *Vyřešením církevních otázek přispějeme ke klidnému a pokojnému vývoji*. In: Rudé právo, 26. 6. 1949, s. 1 a 7.

125 ČTK, *Politika katolické hierarchie neodpovídá pravému poslání církve*. In: Rudé právo, 26. 6. 1949, s. 2.

126 ČTK, *Katolická akce – masovým hnutím věřících*. In: Rudé právo, 26. 6. 1949, s. 7.

127 ČTK, *Již 1700 duchovních podepsalo svolání Katolické akce*. In: Rudé právo, 28. 6. 1949, s. 3.

128 ČTK, *Ustavení dalších krajských výborů Katolické akce*. In: Rudé právo, 29. 6. 1949, s. 5.

129 ČTK, *Prohlášení Čs. strany lidové o Katolické akci*. In: Rudé právo, 30. 6. 1949, s. 1.

Noviny *Svobodné slovo* ke dni 30. června vydaly články nazvané *Akce arcibiskupa Berana a Tučné zisky Vatikánu*. První zmíněný článek interpretuje obsah textu o tomto tématu z maďarských novin. Beran je zde označen jako bojovník proti režimu a nepřítel lidově demokratického zřízení.¹³⁰ Druhý text se pak zabývá „podnikáním“ Vatikánu a jejich mocenskými zájmy.¹³¹

Dne 16. července vydalo *Rudé právo* dlouhý text nazvaný *Odhalení rozvratnické úlohy Vatikánu a církevní hierarchie*. Ten pojednává o arcibiskupovi Beranovi, který tvrdí, že v zemi není náboženská svoboda. Autor článku toto popírá. Dále je zde řešena otázka podpory lidově demokratického zřízení ze strany obyvatel. Ta je údajně vysoká. Biskupové však lidské snažení o vybudování nové společnosti ničí svými pastýřskými listy a dalšími protistátními aktivitami.¹³²

Celou sérií článků vydalo *Svobodné slovo* 17. července 1949. První nazvaný *Stát zajišťuje církvím svobodný rozvoj* zabírá několik stran a popisuje vstřícný přístup státu vůči katolické církvi a jejím představitelům, kteří se však všemožně stavějí na odpor. O činnosti arcibiskupa Berana je zde napsáno následující: „V zahraničí se prohlašuje již celé měsíce, že mu hrozí vězení. Jestliže toto tvrzení vychází od něho samého, pak to mohlo být důkazem jen toho, že si je vědom, co si zaslouží.“¹³³ Dále tento text kritizuje církev za jejich údajnou podporu Němců za války a kolaboraci s nimi. Není opomenuta negativní role Vatikánu v tomto problému. Pro doplnění je pak v novinách i druhý článek s názvem *Nová zákonná úprava platů duchovenstva*. Tento hovoří o jakýchsi platových tabulkách pro kněží. Jejich plat může být zvýšen každé tři roky jejich

130 ČTK, *Akce arcibiskupa Berana*. In: *Svobodné slovo*, 30. 6. 1949, s. 1.

131 GORKIN, I., *Tučné zisky Vatikánu*. In: *Svobodné slovo*, 30. 6. 1949, s. 1 a 2.

132 ČTK, *Odhalení rozvratnické úlohy Vatikánu a církevní hierarchie*. In: *Rudé právo*, 16. 7. 1949, s. 1 a 5.

133 ČTK, *Stát zajišťuje církvím svobodný rozvoj*. In: *Svobodné slovo*, 17. 7. 1949, s. 1, 2 a 9.

služby a nejvíce pak dvanáctkrát.¹³⁴

Dne 15. října 1949 vydalo *Svobodné slovo* texty nazvané *Veliký svátek pro katolíky i nekatolíky*¹³⁵ a *Sněmovna manifestačně schválila církevní zákony*. Ten pojednává o přijetí nových církevních zákonů. Článek hovoří mimo jiné o tom, že biskupové se uchýlili k teroru vůči „neposlušným“ kněžím. Nové zákony upravují vztah církve k Vatikánu, ale také možnost exkomunikace kněží. V textech jsou přiloženy i projevy vybraných poslanců.¹³⁶

Článek ze dne 14. března 1951 ve *Svobodném slovu – Biskupové skládají věrnostní slib* – informuje o složení slibu věrnosti biskupy republiky. Jsou zde jmenováni biskupové, kteří takto učinili. Autor dále ujišťuje čtenáře, že náboženské svobody zůstanou nadále zachovány v plném rozsahu.¹³⁷

Poslední dva články pocházejí z *Lidové demokracie* a jsou z 60. let. První ze dne 20. února 1965 – *Kardinál dr. J. Beran odjel do Říma* – pojednává o Beranově odjezdu do Říma, odkud se již nevrátí, jelikož to umožní jeho lepší plnění povinností v jeho funkci kardinála. Dále je zde informace o složení slibu věrnosti republiky ze strany biskupa Františka Tomáška, který bude nadále vykonávat funkci apoštolského administrátora v Praze.¹³⁸ Druhý text pochází ze dne 15. srpna 1968 – *Další rekonvalescence nutná* – a pojednává o zdravotním stavu kardinála Berana. Jedná se o rozhovor s jeho ošetřujícím lékařem z německé nemocnice ve Stuttgartu. Beran údajně přijímá návštěvy a snaží se i nadále být aktivní. Jeho zdravotní stav, i vzhledem k jeho věku, by nebylo dobré podcenit. V nemocnici se Beran léčí po operaci kýly.¹³⁹

134 ČTK, *Nová zákonná úprava platů duchovenstva*. In: *Svobodné slovo*, 17. 7. 1949, s. 1.

135 ČTK, *Veliký svátek pro katolíky i nekatolíky*. In: *Svobodné slovo*, 15. 10. 1949, s. 1 a 2.

136 ČTK, *Sněmovna manifestačně schválila církevní zákony*. In: *Svobodné slovo*, 15. 10. 1949, s. 4 a 5.

137 ČTK, *Biskupové skládají věrnostní slib*. In: *Svobodné slovo*, 14. 3. 1951, s. 1.

138 ČTK, *Kardinál dr. J. Beran odjel do Říma*. In: *Lidová demokracie*, 20. 2. 1965, s. 1.

139 KRUŽÍK, J., *Další rekonvalescence nutná*. In: *Lidová demokracie*, 15. 8. 1968, s. 1.

O internaci arcibiskupa Berana média téměř neinformovala. Zřejmě by se jednalo o negativní propagandu, která by státu nijak neprospěla. Propaganda Beranova případu z větší části nebyla zaměřena přímo na něj, ale obecně na arcibiskupy a biskupy, kteří spolupracovali s Vatikánem a odmítali dohodu se státem. Je však patrné, že jako pražský arcibiskup získal největší pozornost medií.

4 Boj státní moci proti řeholním řádům

Zahájení ofenzívy ze strany státu vůči řeholím znamenalo jen pokračování v dosavadním kurzu boje KSČ proti církvím. Řeholní řády neměly menší význam, než-li episkopát, jelikož mnichů a jeptišek se nacházelo na našem území ještě více, než biskupů a jejich spolupracovníků. Episkopát byl navázaný na Vatikán a neměl na rozdíl od řeholních řádů a kněží tak přímý vliv na běžné obyvatelstvo. Podle zjištění Státního úřadu pro věci církevní však působilo v Československu v roce 1950 celkem 14 230 řeholníků a řeholnic v 891 kláštorech a řádových domech, což znamenalo pro stát vysoký počet možných neloajálních obyvatel s vlivem na ostatní občany.¹⁴⁰

V roce 1950 tak ÚV KSČ rozhodl o zahájení likvidace řeholních řádů.¹⁴¹ Tuto skutečnost podpořila současně probíhající aféra mučednické smrti číhošťského faráře Josefa Toufara, jenž se stal politickým vězněm krátce po realizaci tzv. číhošťského zázraku, který mu komunisté přisuzovali jako politickou provokaci vůči státu. Farář Toufar byl podroben tvrdému mučení, na jehož následky brzy zemřel. Tuto zprávu se sice obyvatelstvo nedovědělo v době, kdy se udála, nicméně v období Pražského jara se stal Toufarův případ velmi vyhledávaným mediálním tématem.¹⁴²

Vzniklá situace, kdy komunisté nemohli uspořádat veřejný proces s farářem Toufarem, a zdiskreditovat tak církev, jakožto pomocníky Wall Streetu a Vatikánu, potřebovaly StB a KSČ najít nového vhodného nepřítele, se kterým by bylo záhodno vytvořit politický monstrproces. Od léta roku 1949 tzv. církevní šestka připravovala internaci řeholníků v několika vybraných kláštorech. Tuto

140 VAŠKO, *Dům na skále 2*, s. 26.

141 BULÍNOVÁ, Marie, JANIŠOVÁ, Milena, KAPLAN, Karel, *Církevní komise ÚV KSČ 1949–1951. I Církevní komise ÚV KSČ („církevní šestka“) duben 1949–březen 1950. Edice dokumentů*, Brno 1994, s. 334–335.

142 KALOUS, *Číhošťský případ*, s. 21.

akci později nazvala jako Akci K, neboli Kláštery (StB organizovala ještě jednu Akci K, jednalo se o kulaky, kteří byli přesídlováni ze svých rodných vesnic)¹⁴³, a realizována byla na jaře roku 1950.¹⁴⁴

Akci K, neboli kláštery, zahájili komunisté v polovině dubna 1950, kdy začali internovat mnichy do vybraných devíti klášterů. ÚV KSČ tak reagovalo na hodnocení řeholníků Bezpečností, která tvrdila, že na řády se nedá dívat jen jako na pasivní odpůrce, izolované od společnosti, ale jako na střediska protistátní činnosti.¹⁴⁵

Předehrou Akce K bylo zatčení opatů Víta Tajovského a Augustina Machalky spolu s dalšími řeholníky. Tento monstrproces se měl stát záminkou k dalším represím vůči řeholím. Zmíněné procesy proběhly na začátku roku 1950 a jejich průběh, tedy výsledky, měl být klíčový pro zahájení Akce K.¹⁴⁶

Dlouho připravovaná Akce K byla zahájena v noci z 13. na 14. dubna 1950, kdy proběhla první etapa akce. Druhou fází byla noc z 3. na 4. května 1950. Tato rozsáhlá zatýkání řeholníků získala v Čechách příhodný název „Bartolomějská noc“, podle vraždění hugenotů ve Francii v noci na 24. srpna 1572 na svátek sv. Bartoloměje. Na Slovensku je pojmenování výše zmíněného zatýkání také zajímavé, a to „barbarská noc“.¹⁴⁷

Podle informační zprávy ministerstva vnitra probíhalo zatýkání následovně. Bezpečnostní orgány se sešly v předem domluvenou hodinu před daným klášterem, kde vyzvaly představeného kláštera, či jeho zástupce o svolání řeholníků v jedné místnosti. Zde informovaly řeholníky o jejich umístění do

143 BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal, a kol., *Akce „K“: Vyhánění sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech. Studie, seznamy a dokumenty*, Praha 2010, s. 23.

144 VAŠKO, *Neumlčená II.*, s. 149.

145 KAPLAN, *Stát a církev*, s. 118–119.

146 Tamtéž, s. 119.

147 VAŠKO, *Dům na skále 2*, s. 54–55.

jednoho kláštera a nařídily jim sbalit si pár nejn nutnějších věcí, které později rovněž zkontrolovaly. Postoj samotných řeholníků působil údajně velmi lhostejně, až apaticky, jako by je tento postup vůbec nepřekvapil. Ve většině případu se řeholníci neuchylovali k žádné obraně, až na několik výjimek, a těmi byli redemptoristé na Svaté Hoře v Příbrami, františkáni v Zásmukách a salesiáni v pražských Kobylisích. Ti odmítli otevřít Bezpečnosti dveře, nicméně ty SNB vylomily a řeholníky pozatýkaly. Tyto řeholníky údajně přistihli při pálení kompromitujících listin.¹⁴⁸

Zatímco v Čechách, na Moravě a ve Slezsku proběhla Akce K relativně klidně, na Slovensku byla situace daleko bouřlivější. Samotní řeholníci se sice podobně jako v Čechách většinou nebránili, ale podporu získali u veřejnosti. U zdí několika slovenských klášterů se shromáždily rozrušené davy a demonstrovaly proti internaci řeholníků. Tyto demonstrace však SNB bez milosti potlačily. Nicméně tato obrana slovenských klášterů dokazuje velký zájem a angažovanost v církevních otázkách v tehdejší Slovensku na rozdíl od českých zemí. Tento zájem pramení zřejmě z povahy předchozí Slovenské republiky (1939–1945).¹⁴⁹

Kromě získání moci nad církvemi šlo státu také o další neméně důležitou věc, a to o majetek církevních řádů. Přestože nebyl jejich majetek oficiálně konfiskován ani řeholníkům nebyla omezena vlastnická práva, většina jejich majetku byla rozkradena, nebo uzamčena v kláštorech, o které se stát nechtěl starat a často v nich zřídil sklady a podobné hospodářské objekty. Ztratilo se mnoho cenných předmětů (obrazů, knih, numismatických sbírek atd.) z většiny klášterů. Stát získal možnost nakládat s majetkem řeholí podle zákona o hospodářském zabezpečení církví, a dalších vládních nařízeních, které do československé legislativy zakotvily řídicí činnost vůči církvím, správu jejich

148 VAŠKO, *Dům na skále 2*, s. 55.

149 DUBOVSKÝ, Ján Milan, *Akcja kláštorů. Komunistický režim na Slovensku v boji proti mužským reholiam v rokoch 1949–1952*, Martin 1998, s. 94.

majetku a také cenzuru. Díru v zákoně, kdy mnohé církevní majetky byly pouze spravovány státem, ale vlastnily je řeholní řády, vyplnily tzv. darovací smlouvy od roku 1955, kterými církve státu „darovala“ většinu svých nemovitých majetků. Dodnes jsou v souvislosti s tzv. církevními restitucemi problémy s vrácením církevního majetku zpátky řádům a kongregacím.¹⁵⁰

Celkem bylo Akcí K postiženo v českých zemích 24 řeholí a kongregací. Komunisté zabrali 24 řeholních domů a 1240 řeholníků zbavili svobody bez jakéhokoli soudního přelíčení. V pěti „centralizačních“ klášterech (Bohosudov, Osek, Broumov, Králíky, Hejnice) internovali 1146 řeholníků a v „internačním“ klášteře Želiv¹⁵¹ umístili 76 mnichů. Na Slovensku Akce K postihla 16 řeholí, zabráno bylo 75 řeholních domů a zbaveno svobody 1136 řeholníků. V šesti „centralizačních“ klášterech (Podolinec, Šaštín, Svätý Beňadik, Jasov, Mučeníky, Kostolná) se nacházelo 1037 řeholníků a v „internačních“ klášterech Pezinok a Bács 99 mnichů. Nazývání klášterů „centralizačními“ a „internačními“ je velmi zavádějící, protože v obou typech klášterů se jednalo o jakési koncentrační tábory s de facto vězeňským denním režimem.¹⁵²

Akce K byla namířena především proti mužským řádům, i když poznamenala i několik komunit ženských kongregací, především Školské sestry de Notre Dame.¹⁵³ Některé řeholnice dalších ženských řádů byly rovněž zatčeny a odsouzeny k několika letům vězení.¹⁵⁴ Nečekaný úspěch Akce K podnítil k úvahám o zákroku proti ženským řeholním řádům. Církevní šestka tak začala zpracovávat podrobný plán likvidace ženských řeholí. Soustředění řeholnic do předem daných klášterů započalo v létě 1950¹⁵⁵ a trvalo poměrně dlouho, až do

150 SKŘIVÁNEK, František, *Majetkoprávní aspekty likvidace řádů římskokatolické církve v roce 1950*. In: LAMPARTER, Michal (ed.), *Církev a stát*, Brno 1998, s. 43–46.

151 „Internační“ klášter Želiv proslul tvrdým režimem pro uvězněné řeholníky – viz VESELÝ, Jiří Maria, *Zázrak v Želivě*, Olomouc 1994, s. 7.

152 VAŠKO, *Dům na skále 2*, s. 57–58.

153 FOJTÍKOVÁ, Kristýna, *Centralizace řádových sester kongregace Chudých školských sester de Notre Dame v letech 1950–1953*, Olomouc 2003, s. 26–31.

154 KRATOCHVÍL, Antonín, *Žaluji 1) Stalinská justice v Československu*, Praha 1990, s. 204.

155 TESAR, Petr, *Ženské řehole v období totality*. In: VLČEK, Vojtěch (ed.), *Ženské řehole za*

rozhodného roku 1953, kdy byl rozpracován plán na rozpuštění nejen ženských řádů a kongregací, neboli Akce B.¹⁵⁶ Akci komunisté spustili dne 1. července 1953. Řeholnice byly vyzvány k přechodu do civilního života na základě právního nálezu ministerstva vnitra o absenci právních norem umožňujících jejich existenci. Výjimku dostaly pouze staré řeholní sestry. Na řeholnice byl v případě této akce vyvíjen ohromný tlak ze strany státní moci a mnoho z nich tomuto tlaku podlelo.¹⁵⁷ StB likvidovala ženské řády rovněž v rámci Akce Ř neboli řeholnice. Nikdy se komunistům však nepodařilo ženské řehole zcela vymýtit, přestože řeholnice nutili k práci v továrnách a k dalším činnostem, čímž jim zabraňovali věnovat se církevní dráze.¹⁵⁸

Kromě Akce K, Akce Ř a Akce B je záhodno zmínit také, co to byla tzv. Akce P, neboli likvidace řeckokatolické církve¹⁵⁹ na Slovensku. Tato Akce probíhala téměř současně s Akcí K. Komunisté plánovali tuto reformu v rámci řeckokatolické církve již několik měsíců, k zásadnímu obratu došlo až 28. dubna 1950,¹⁶⁰ kdy komunističtí funkcionáři připravili velké shromáždění, které posléze řídili. Tohoto shromáždění se účastnilo přibližně 620 delegátů, z nichž pouhých 73 bylo duchovních a zbytek tvořili komunisté, kteří tak rozhodovali o budoucnosti církve, se kterou se ani neztotožňovali. Na tomto shromáždění bylo „demokraticky“ odhlasováno přestoupení řeckokatolické církve pod pravoslavné náboženství. Řeckokatoličtí věřící se s tímto údělem jen velmi těžce vyrovnávali a mnoho z nich se s pravoslávím nikdy neztotožnila.

komunismu 1948–1989, Olomouc 2005, s. 24–25.

156 Akce B znamenala pokus o definitivní likvidaci všech řeholí v Československu (mužských i ženských) – viz ŠABO, Martin, *Perzekúcia katolíkov a zvlášť reholníkov v komunistickom Československu s prihliadnutím na vtedajšie právo*. In: JAKUBČIN, Pavol (ed.), *Likvidacia reholí a ich život v ilegalite v rokoch 1950–1989*, Bratislava 2010, s. 29–30.

157 TESAR, s. 31–32.

158 *Akce Ř. Násilná akce proti ženským řeholím* [online]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/akce-r> [2. 2. 2015].

159 Historie řeckokatolické církve – v 11. století během církevního schizmatu došlo k rozdělení církve na východní a západní, západní podléhala papeži a východní patriarchovi. V 16. století se část pravoslavných křesťanů rozhodla uznávat jako svou autoritu právě papeže a tím se vyčlenili z církve pravoslavné. Rozdílem od římskokatolické církve je možnost uzavření sňatku řeckokatolických kněží, zachování liturgie v národním jazyce a další odlišnosti. – viz VAŠKO, *Neumlčená II*, s. 169.

160 ŠABO, s. 31.

Nejvýznamnějšími perzekuovanými biskupy řeckokatolické církve byli Pavol Peter Gojdič a Vasil' Hopko.¹⁶¹ K obnovení činnosti samostatné řeckokatolické církve došlo v Československu v době Pražského jara roku 1968.¹⁶²

4.1 Politický proces Machalka a spol.

4.1.1 Předehra procesu

Komunisté a jejich „církvní šestka“ se již dlouhou dobu připravovali na zásadní úder proti římskokatolické církvi. Zásadním bylo prokázat, že katolická církev v Československu je přímo podřízená Vatikánu a ten zase Wall Streetu. Kněží a řeholníci tedy měli být západními imperialistickými agenty vedení Spojenými státy americkými. Toto tvrzení komunistické propagandy měl potvrdit již zmíněný číhošťský zázrak a jako vatikánského špiona chtěli komunisté do politického procesu zařadit číhošťského faráře Josefa Toufara. Ten však po sérii náročných výsleších, kde jej vyslýchající mučili, 25. února 1950 zemřel. To však komunisty nezastavilo od rychlé přípravy nového monstrprocesu proti církvi.¹⁶³ Naplánovali tak proces, který se úředně jmenoval „Machalka a spol.“ a propagačně „proces s představiteli řádů“.¹⁶⁴

K zatýkání řeholníků docházelo již od roku 1948. Do Akce K v dubnu 1950 odsoudily soudy přes 50 řeholníků v menších politických procesech, kdy odsouzení dostávali trest odnětí svobody od 8 měsíců až po 2 roky a mnoha odsouzeným v těchto procesech udělil prezident brzy amnestii. V těchto případech se jednalo především o představené klášterů a jiné významné osobnosti církevního života.¹⁶⁵

161 KAPLAN, *Stát a církev*, s. 114–116.

162 VAŠKO, *Neumlčená II*, s. 175.

163 KAPLAN, Karel, *Nekrvavá revoluce*, Praha 1993, s. 312.

164 VAŠKO, *Dům na skále 2*, s. 42.

165 VLČEK, Vojtěch, *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948–1964*,

Proces Machalka a spol. se vyznačoval především svou bleskurychlou přípravou jako provizorní proces za, již zmíněné, přelíčení s farářem Josefem Toufarem. Komunisté tzv. číhošťský zázrak rovněž využili v tomto procesu s představiteli řádů. Přelíčení sloužilo také jaké záminka pro Akci K, neboli likvidaci mužských řeholí, a k vypovězení vatikánského diplomata Ottavia de Livy, který dle projevů komunistických funkcionářů představoval velké nebezpečí pro socialistické státní zřízení.¹⁶⁶ Dva z deseti souzených v tomto procesu – Augustin Machalka a Vít Bohumil Tajovský¹⁶⁷ – byli ve vyšetřovací vazbě již dříve, ale během března 1950 přibylo dalších sedm církevních představitelů důkladně vybraných, kteří se hodili pro připravovaný proces s církevními představiteli.¹⁶⁸

Do procesu byli zařazeni následující představitelé:

- 1.) Augustin Machalka, narozen 1906, opat premonstrátského kláštera v Nové Říši, označen za vedoucího skupiny
- 2.) Vít Bohumil Tajovský, narozen 1912, opat premonstrátského kláštera v Želivě
- 3.) František Šilhán, narozen 1905, provinciál české provincie jezuitů
- 4.) Adolf Kajpr, narozen 1902, jezuita, šéfredaktor *Katolika*
- 5.) František Mikulášek, narozen 1913, jezuita, šéfredaktor měsíčníku *Dorost*
- 6.) PhDr. Josef Jan Evangelista Urban, narozený 1901, františkán
- 7.) ThDr. Josef Silvestr Brait, narozen 1898, dominikán, šéfredaktor revue pro duchovní život *Na hlubinu*
- 8.) ThDr. Ján Ivan Mastiliak, narozen 1911, redemptorista, řeckokatolík
- 9.) Jan Blesík, narozen 1909, redemptorista
- 10.) Stanislav Barták, narozen 1915, kněz, provizor premonstrátského

Olomouc 2004, s. 58–59.

166 VAŠKO, *Dům na skále 2*, s. 37.

167 TAJOVSKÝ, Bohumil Vít, *Siard Falko. Opat Želivský*, Praha 2007, s. 200.

168 VAŠKO, *Dům na skále 2*, s. 37.

kláštera v Nové Říši¹⁶⁹

Vše se muselo velmi rychle připravit, a proto i vyšetřování vedli komunisté tvrdě a se spěchem. Vyšetřování prováděly dvě skupiny vedené Milanem Moučkou (velitel první skupiny byl Ladislav Mácha, druhé Vojtěch Ježek),¹⁷⁰ který odpovídal za přípravu procesu. Instrukce k vyšetřování uděloval velitel StB Osvald Závodský.¹⁷¹ Některé zatčené komunisté vyšetřovali ve Valdicích, jiné v pražské Bartolomějské ulici. Vyšetřovatelé měli za úkol zatčené co nejdříve zlomit, a proto kromě mnohahodinových výslechů (například P. Šilhan byl podroben výslechu po 36 hodin, kdy se vždy po 6 hodinách střídali vyšetřovatelé) umístili řeholníky do korekce, což byla temná podzemní místnost, ve které bachaři vězně doslova mučili. V noci je každou hodinu budili a nutili cvičit dokud nepadli, nedostávali zde jíst a pořádně ani pít, přes den museli v celách pochodovat a v noci spali na holém betonu většinou bez příkrývky.¹⁷²

Během výslechu často stáli se zavázanýma očima a vyslychající jim vyhrožovali smrtí nejen jejich, ale také smrti jejich blízkých. Vyšetřovatelé jim také podávali nejrůznější drogy, které měly způsobit rychlejší doznání obviněných. Toho také nakonec dosáhli.¹⁷³ Vyšetřování nakonec podepsali protokoly o svém doznání a pokud s některými formulacemi nesouhlasili, údajně se tyto drobnosti daly upravit. K této úpravě však nakonec nedošlo.¹⁷⁴ Před samotným soudním procesem se obžalovaní mohli rovněž za přítomnosti příslušníka StB domluvit na postupu se svým obhájcem. Ten jim však neposkytoval žádnou relevantní právní podporu. Jeho jedinou možností byla snaha o snížení výsledného trestu.¹⁷⁵

169 VAŠKO, *Neumlčená II*, s. 134.

170 KAPLAN, *Nekrvavá revoluce*, s. 436.

171 Tamtéž, s. 297.

172 VLČEK, *Perzekuce mužských řádů*, s. 63.

173 Tamtéž, s. 64.

174 TAJOVSKÝ, Vít Bohumil, KOUBEK, Karel, *Želivské elegie*, Pelhřimov 1999, s. 82–86.

175 VLČEK, *Perzekuce mužských řádů*, s. 64.

Církevní komise ÚV KSČ jednala o monstrprocesu Machalka a spol. několikrát. Naposledy dne 25. března 1950, kde se řešila režie procesu a jeho následné propagační využití. Na této schůzi byli přítomni: náměstek ministra spravedlnosti Karel Klos a jeho spolupracovníci, dále pak prokurátoři JUDr. Karel Čížek, JUDr. Josef Urválek a JUDr. Jaroslav Novák, dále zástupci ÚV KSČ a církevního oddělení Národní fronty a novinář Jindřich Neuls. Proces měl dojít k následujícím závěrům: vina neleží pouze na bedrech jednotlivců, ale na celé církevní hierarchii, Vatikán stojí proti pracujícím na straně kapitalistů, řehole jsou semenišťem protistátní vatikánské politiky a tzv. číhošťský zázrak byl podvodem pro věřící.¹⁷⁶ V tuto chvíli byl proces připraven a mohl přejít do fáze veřejné prezentace.

4.1.2 Soudní přelíčení skupiny Machalka a spol.

Soudní proces probíhal ve dnech od 31. března do 4. dubna 1950 v Praze.¹⁷⁷ Soudu předsedal JUDr. Jaroslav Novák, ze šesti přísedících byli tři soudci z povolání a tři z lidu. Státní prokuraturu zastupovali dr. Karel Čížek, dr. Josef Urválek a dr. Ludmila Brožová.¹⁷⁸

Samotný soudní proces nebyl ničím jiným, než dobře připraveným divadlem. Jednalo se o proces veřejný, avšak do sálu komunisté připravili publikum „z lidu“, aby měl veřejný proces co největší propagandistický účinek.¹⁷⁹ Během přelíčení řečnili komunističtí pohlaváři a soudci s prokurátory, kteří odsuzovali činy zrádných zástupců římskokatolické církve a Vatikánu. Zásadní důraz kladli především na vatikánskou špionáž a obviněné tak vinili především z velezrady, a v některých případech i z vyzvědačství.¹⁸⁰

176 VAŠKO, *Dům na skále 2*, s. 40–41.

177 KAPLAN, *Nekrvavá revoluce*, s. 297.

178 VAŠKO, *Neumlčená II*, s. 134–135.

179 Tamtéž, s. 135–137.

180 NEULS, Jindřich, DVORÁK, Miroslav, *Co se skrývalo za zdmi klášterů*, Praha 1950, s. 115–121.

Zmanipulované soudy měly předem připravené profily obžalovaných. Řády, ale i celá církev byla obviněna z napomáhání imperialismu, vykořisťovatelskému kapitalismu, boje proti Sovětskému svazu a podobně. Tuto protistátní činnost měly vykonávat především řády, a ty se dále také specializovaly. Premonstráti měli shromažďovat zbraně a připravovat ozbrojené povstání, jezuiti a redemptoristé měli zajišťovat špionáž a narušovat mravní výchovu mládeže, františkáni údajně organizovali odpor proti socializaci venkova. Všichni obžalovaní byli označeni za vatikánské špiony.¹⁸¹

Představitelé řádů Machalka a Tajovský byli obviněni především z přechovávání zbraní ve svých klášterech, dále pak z účasti na tzv. číhošťském zázraku, při čemž byl jako korunním svědkem této jejich účasti na akci samotný, už několik týdnů mrtvý, farář Josef Toufar, jehož údajná svědecká výpověď figurovala jako usvědčující akt během soudního procesu Machalka a spol.¹⁸²

Na základě záznamu o soudním přelíčení se můžeme také dovědět o tom, že obvinění se snažili před soudem hájit a nepřeríkávali pouze naučené výpovědi s tím, že při jejich sepisování nešlo o jejich svobodnou vůli, ale vyšetřovatelé StB je nutili podepsat nepravdivé informace.¹⁸³ To ukazuje mimo jiné i na neúspěch vyšetřovatelů. Výjimku mezi obžalovanými tvořil P. Barták, který pod příslibem nižšího trestu ochotně hovořil o údajně protistátní činnosti svého představeného, opata Machalky. Nicméně na rozpory ve výpovědích obžalovaných nebral soud zřetel a označil je jako výmluvy a vyhýbání se zodpovědnosti. Soud tedy přihlížel pouze na výslechové protokoly sepsané ve vazbě.¹⁸⁴

Obsahy výpovědí můžeme mimo jiné čerpat z propagandistické knihy

181 BALÍK, HANUŠ, *Katolická církev*, s. 157–158.

182 VAŠKO, *Neumlčená II*, s. 138–139.

183 KAPLAN, *Nekrvavá revoluce*, s. 297.

184 VLČEK, *Perzekuce mužských řádů*, s. 65–66.

vydané pro osvětu obyvatelstva v tehdejším Československu s názvem *Co se skrývalo za zdmi klášterů*, kterou v roce 1950 napsali Jindřich Neuls a Miroslav Dvořák.

Celý proces působil dosti nedůvěryhodným dojmem, jelikož žaloba nepředložila téměř žádné konkrétní důkazy o trestné činnosti obviněných. Například neustále se hovořilo o rozsáhlé letákové činnosti obžalovaných, nicméně jako jediný důkaz tohoto počínání byl u soudu text *Zjevení Matky Boží v Pfaffenhofenu*. Dále zde komunisté vystavovali jako důkazní materiál zbraně údajně nalezené v klášteře v Nové Říši, které zde ovšem byly přivezeny a naaranžovány jako záminka k zatčení opata Tajovského.¹⁸⁵

4.1.3 Rozsudky a důsledky procesu Machalka a spol.

Po několikadenním soudním procesu plném křivých obvinění na účet obžalovaných nadešla chvíle vynesení rozsudků. Na ty netrpělivě čekali nejen obžalovaní a jejich blízcí, ale díky rozsáhlé mediální masáži také celé obyvatelstvo Československa. Na tomto rozsudku závisel další osud církve v Československu, například situaci komunisté vzápětí využili k likvidaci mužských klášterů v rámci Akce K.¹⁸⁶ Rozsudek byl vynesen dne 5. dubna 1950 a zněl následovně. Všech deset obžalovaných bylo uznáno vinnými a kromě vedlejších trestů (zabavení majetku, peněžité pokuty, náhrada soudních výloh, ztráta čestných občanských práv) dostali také tresty odnětí svobody v této výši:

- P. Ján Mastiliak za velezradu a špionáž doživotí¹⁸⁷

¹⁸⁵ VLČEK, *Perzekuce mužských řádů*, s. 67.

¹⁸⁶ JEŽKOVÁ, Alena, *Tichá srdce. Kláštery a jejich lidé*, Praha 2013, s. 250.

¹⁸⁷ Velezrada podle tehdejších zákonů (zákon 231. na ochranu lidově demokratické republiky) znamenala pokus zničit samostatnost nebo ústavní jednotnost republiky, pokus o rozvrácení lidově demokratického zřízení, pokus o odtržení části republiky území, pokus násilím znemožnit ústavní činnosti prezidenta republiky nebo jeho náměstka, zákonodárského sboru nebo vlády. Za velezradu mohl být za určitých předpokladů udělen trest smrti. Špionáž znamenala zjišťování a předávání důležitých informací nepříteli. Za špionáž podobně jako za velezradu hrozil za určitých předpokladů trest smrti. – viz KRATOCHVÍL, Antonín, *Žaluji 2) Vrátit slovo umlčeným*, Praha 1990, s. 217–220.

- P. Augustin Machalka za velezradu a špionáž 25 let
- P. František Šilhan za velezradu a špionáž 25 let
- P. Vít Tajovský za velezradu a špionáž 20 let
- P. Silvestr Braitto za velezradu a špionáž 15 let
- P. Jan Evangelista Urban za velezradu a špionáž 14 let
- P. Adolf Kajpr za velezradu a špionáž 12 let
- P. Jan Blesík za velezradu a špionáž 10 let
- P. František Mikulášek za velezradu 9 let
- P. Stanislav Barták za neoznámení trestného činu 2 roky¹⁸⁸

Dalo by se říci, že tento proces dopadl pro obžalované „ještě dobře“ v porovnání s podobnými monstrprocesy této doby. Jeden z prokurátorů prosazoval v procesu Machalka a spol. čtyři tresty smrti a obecnstvo v soudní síni toto přijalo s potleskem. Proces tedy mohl dopadnout ještě hůř, než dopadl, což samozřejmě nesnižuje hrůzu, kterou odsouzení následně prožili ve vězení. Jejich osud byl následující.¹⁸⁹

P. Kajpr zemřel po devíti letech vězení v Leopoldově roku 1959. Celý trest si odpykali P. Barták, P. Mikulášek a P. Blesík. V roce 1960 byli po deseti letech na amnestii prezidenta republiky¹⁹⁰ propuštěni P. Machalka, P. Tajovský, P. Braitto a P. Urban. A v roce 1965 byli amnestováni P. Mastiliak a P. Šilhan.¹⁹¹

Zpráva inspekce ministerstva vnitra z roku 1965 konstatovala nezákonnost procesu Machalka a spol. Poukázala mimo jiné na vynucené výpovědi během výslechů a nemožnost obhájení vlastní vůle obžalovaných u soudního procesu.¹⁹²

188 VAŠKO, *Dům na skále 2*, s. 50.

189 KAPLAN, *Nekrvavá revoluce*, s. 297.

190 VAŠKO, Václav, *Dům na skále 3. Církev vězněná 1950–1960*, Kostelní Vydří 2008, s. 254–255.

191 VAŠKO, *Dům na skále 2*, s. 51.

192 VAŠKO, *Neumlčená II*, s. 148–149.

V době Pražského jara podala Generální prokuratura u Prezidia Nejvyššího soudu stížnost pro porušení zákona proti tomuto rozsudku z roku 1950. Generální prokuratura navrhovala přešetření procesu. Krajský soud v Praze však další řízení zastavil s odůvodněním, že již došlo k promlčení trestnosti. K rehabilitaci došlo až po sametové revoluci a mnoho odsouzených v tomto procesu se jí již nedočkalo.¹⁹³

4.1.4 Krátce o životě nejvýznamnějších odsouzených v procesu Machalka a spol.

Augustin Machalka se narodil v roce 1906, v roce 1928 se stal knězem, v premonstrátském klášteře v Nové Říši působil od roku 1934 a roku 1945 se zde stal opatem. Během druhé světové války byl zatčen gestapem a vězněn v Jihlavě, Brně, Osvětimi, Buchenwaldu a v Dachau. V únoru 1950 jej zatkla StB a posléze byl souzen za protistátní činnost ve skupině, jež nesla jeho jméno v názvu. Svůj trest si odpykával na Pankráci, Mírově, ve Valdicích a v Leopoldově. Následně byl propuštěn díky prezidentské amnestii po deseti letech. Plné rehabilitace se dočkal až v roce 1992. Zemřel v roce 1996.¹⁹⁴

Adolf Kajpr se narodil v roce 1906, roku 1936 získal kněžské svěcení. Od roku 1937 působil jako farář v pražském kostele u sv. Ignáce. Dále pracoval v rozhlasu a v redakcích několika časopisů, z nichž nejdůležitější byl list *Katolík*. Během války byl zatčen gestapem a vězněn v Terezíně, Mauthausenu a v Dachau. Po válce se vrátil k duchovní dráze, ale již roku 1950 byl zatčen a odsouzen za velezradu. Tvrdé zacházení při vyšetřování, ale i další pobyty ve věznicích mu zničily zdraví a roku 1959 zemřel v Leopoldově na následky infarktu a neposkytnutí včasné kvalitní lékařské péče. Rehabilitován byl po sametové revoluci.¹⁹⁵

¹⁹³ VAŠKO, *Dům na skále 2*, s. 51–52.

¹⁹⁴ KALOUS, *Čihošťský případ*, s. 62.

¹⁹⁵ NOVOTNÝ, Vojtěch, *Maximální křesťanství. Adolf Kajpr SJ a list Katolík*, Praha 2012, s. 18–76.

Bohumil Vít Tajovský se narodil roku 1912, vyrůstal v Klanečné u Havlíčkova Brodu.¹⁹⁶ Jeho primární školní docházka trvala do roku 1923, následně studoval gymnázium v Německém Brodě, kde v roce 1931 maturoval. Následně navštěvoval kněžský seminář v Hradci Králové. V roce 1934 se stal premonstrátem a kněžské svěcení získal o tři roky později. Válku přečkal relativně v klidu, vězněn nebyl. V roce 1948 se pak stal opatem želivského kláštera. Komunisté jej následně označili za „nepřítele lidu“, obvinili jej z přípravy tzv. číhošťského zázraku¹⁹⁷ a přechovávání zbraní v želivském klášteře, a na tomto základě jej zatkli a odsoudili v monstrprocesu Machalka a spol. Po propuštění z vězení byl nadále sledován StB a k duchovní dráze se mohl nadobro vrátit až v roce 1993, kdy byl premonstrátům znovu zpřístupněn želivský klášter. Zemřel pak v roce 1999.¹⁹⁸

4.1.5 Komunistická propaganda procesu Machalka a spol.

Případ procesu s řeholními řády byl podobně jako další účelně vyvolané provokace StB řádně zpropagován dobovými médii. Komunisté připravili knižní vydání zabývající se zkoumaným tématem, a to knihu s názvem *Co se skrývalo za zdmi klášterů* z roku 1950 od Jindřicha Neulse a Miroslava Dvořáka. Dále pak jsou jisté náznaky související s procesem v propagandistickém seriálu *Třicet případů majora Zemana* režiséra Jiřího Sequense. O případu rovněž informoval tehdejší tisk.

196 ZAVŘEL, Miroslav, *Vít Tajovský. Opat želivského kláštera*, Havlíčkův Brod 1990, s. 6.

197 PALÁN, Aleš, PAULAS, Jan, *Bohumil Vít Tajovský. Člověk musí hořeti. Rozhovor Aleše Palána a Jana Paulase s opatem želivského kláštera*, Praha 2001, s. 209–210.

198 PALÁN, Aleš, PAULAS, Jan (eds.), *Bohumil Vít Tajovský ve vzpomínkách a dokumentech*, Brno 2012, s. 267–268.

4.1.5.1 Knižní zpracování procesu Machalka a spol.

Kniha *Co se skrývalo za zdmi klášterů* byla jednou z mnoha propagandistických příruček z období 50. let. Komunisté tak ospravedlňovali motivy svého jednání, které by mohlo obyvatelstvu připadat přehnané a nevhodné. Podobné knihy a filmy pomáhaly budovat režim a v 70. letech jej obnovovaly, aby se mohl ještě dvacet let udržet u moci. Zmíněná kniha je převážně opisem výpovědí obžalovaných ze soudní síně s komentáři autorů.

Autoři hodnotí každý církevní řád jako skupinu protistátních bojovníků s vlastními úkoly. Například premonstráti byli hodnoceni převážně jako odbojáři shromažďující velké množství zbraní, které se chystají časem použít.¹⁹⁹ Naopak jezuité jsou hodnoceni jako špioni a zrádci se staletou tradicí,²⁰⁰ jejich hlavním cílem měla být komunikace s Vatikánem a tedy špionážní činnost. Na závěr kapitoly o jezuitěch v tomto procesu je přidáno prohlášení: „*Ale doby, kdy jezuité mohli bez velkého odporu pálit v desetitisících české knihy, mučit české lidi, vraždit je, ty doby už dávno minuly.*“²⁰¹

Redemptoristé pak byli obviněni z poskytování azylu banderovcům při jejich útěku na Západ. P. Mastiliaka, řeckokatolík a redemptorista, obvinili komunisté ze špionážní činnosti na východě. Měl působit nejen na Slovensku, ale hlavně na Ukrajině. Tak získal kontakty na banderovce a začal je podporovat. Za tyto činy dostal během procesu trest doživotního vězení.²⁰²

Všechny řády zároveň působily na československou mládež, ze které se snažily udělat agenty CIC.²⁰³ Další obvinění se týkala především obecně špionážní činnosti pro Vatikán. Poskytování azylu uprchlíkům (banderovcům) se

199 NEULS, DVORÁK, s. 19–24.

200 Tamtéž, s. 50.

201 Tamtéž, s. 61.

202 Tamtéž, s. 67–71.

203 Tamtéž, s. 62–64.

údajně dopustily nejen kláštery v Československu, ale také v ostatních zemích socialistického bloku, například v Polsku, Rumunsku, Německu, Maďarsku a Rakousku.²⁰⁴

Kláštery jsou navíc označeny za instituce hromadící movitý i nemovitý majetek. Jako příklady jsou v knize uváděny počty hektarů, které vlastní jednotlivé kláštery.²⁰⁵ Kniha dále obsahuje posudek „odborníka“ na mezinárodní právo JUDr. Antonína Hobzy, který hodnotí funkci vatikánského zástupce v Československu. Podle něj tento diplomat zneužil své pravomoci, když diktoval biskupům, co mají dělat podle nařízení papeže a Vatikánu.²⁰⁶

Dále jsou v knize přiloženy projevy prokurátorů Dr. Karla Čížka a Dr. Ludmily Brožové. Nechybí ani výsledky procesu, tedy výpis délky trestů jednotlivých obžalovaných a důvod jejich odsouzení, což byla téměř ve všech případech velezrada. Autoři nezapomenou také zdůraznit, že zabavené zbraně propadají ve prospěch státu.²⁰⁷ Další přiloženým materiálem jsou ohlasy lidu na proces, podle nějž zjistíme, že všichni s rozsudkem souhlasí a žádají co nejtvrďší tresty. Soud získal mnoho rezolucí z většiny státních podniků, kde figurují jména velkého počtu zaměstnanců. Na závěr je součástí knihy „vtipná“ proticírkevní karikatura a místo závěru oznámení Československé tiskové kanceláře o uzavření většiny klášterů a o soustředění mnichů v několika kláštorech.²⁰⁸ Stejný článek si můžeme přečíst rovněž v Rudém právu ze dne 19. dubna 1950.²⁰⁹ Celá kniha působí jako většina komunistické propagandy velmi štvavým a nevěrohodným dojmem, přestože se zaštiťuje konkrétními daty a pojmy.

První ukázka je vysvětlením P. Machalky, jakým způsobem získal zbraně.

204 NEULS, DVOŘÁK, s. 102.

205 Tamtéž, s. 106–109.

206 Tamtéž, s. 110–114.

207 Tamtéž, s. 140.

208 Tamtéž, s. 149–150.

209 ČTK, *O návrat katolických řádů k náboženskému poslání*. In: Rudé právo, 19.4.1950, s. 1. [online]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1950/4/19/1.png> [9. 3. 2015].

Machalka (M): Loveckou pušku si pořídil náš provisor za mé nepřítomnosti, když jsem byl na léčení v Luhačovicích. Po mém příjezdu mi ji pak ukazoval – a přitom mi také ukázal tu pistoli. Říkal mně, že bych si ji měl vzít k sobě. Nechtěl jsem ho urazit, když byl ke mně tak ochotný a vzal jsem si ji.

Předseda (P): Je podivné, že si tyto zbraně opatřil váš provisor až po únoru 1948. Říkáte, že to bylo pro vaši osobní ochranu, ale vždyť i před únorem jste žil odděleně, chodil jste sám, a i tehdy vás mohl snadno někdo přepadnout.

M: Prvé dny jsem ji měl u sebe, ale pořád mne to mrzelo.

P: Tak jste mohl pistoli vrátit.

M: Chtěl jsem ji původně zahodit.

P: Ale neudělal jste to.

M: Pak jsem si ji schoval.

P: Kam?

M: Pod klekátko.

P: Jak jste si mohl zbraň schovat v kostele, když měla sloužit k vaší osobní ochraně? Když by se k vám někdo vloupal, tak to byste utíkal pro tu pistoli až do kostela? Pane opate, ruku na srdce, nechtěl jste být ozbrojen, kdyby – podle vašeho – k něčemu došlo?

A Machalka sklání hlavu...²¹⁰

Druhá ukázka je výpovědí P. Tajovského o nalezených zbraních v klášteře.

Prokurátor (P): Pane opate, nezdá se vám to nápadné, že zásobník, nalezený v křesle ve vaší pracovně, se hodí do automatu, který byl uschován na půdě? Kdyby to byla zapomenutá součást kterékoli armády, nebylo by to příliš náhodné?

Tajovský (T): Nemohu to říci. To křeslo je tam po Němcích. Nábytek, který tu máme, zůstal po Němcích. Nevím o tom, že by byl někdy tento nábytek podrobně prohlížen.

P: A co říkáte tomu, že v druhém křesle byly nalezeny letáky, které jistě nejsou

210 NEULS, DVOŘÁK, s. 24.

po Němcích?

T: To, prosím, vůbec nevím. Opravdu. Ani o těch zbraních – nemám o tom žádnou vědomost. Také jsem všem svým podřízeným zakázal, aby se zbraněmi vůbec nějak působili.

P: A není vám nápadné, že se ve vašem sesterském klášteře v Nové Říši také našly automaty?

T: To, bohužel, vůbec nevím.²¹¹

4.1.5.2 Filmové zpracování procesu Machalka a spol.

Seriál *Třicet případů majora Zemana* režiséra Jiřího Sequense se natáčel od roku 1974–1979.²¹² Pro jednotlivé epizody zde byly často využity skutečné náměty, avšak značně zpropagované. Stejně tak tomu bylo v případě námi zkoumané čtvrté epizody odehrávající se v roce 1947 s názvem *Rubínové kříže*. V této epizodě scénáristé využili jako hlavního tématu banderovců, kteří přecházeli přes Československé území na západ, ve vedlejší dějové linii zde však můžeme nalézt výklad případu Machalka a spol. a další proticírkevní propagandu.

Jan Zeman je nasazen jako agent zasahující proti banderovcům, jelikož je na začátku epizody nalezena mrtvola muže k nepoznání podobného Zemanovi. Takto se Zeman dostane mezi banderovce a sleduje jejich činnost. Překvapí jej, že banderovci jsou spolčeni s kláštery a jejich představenými. Ti na svých sídlech přechovávají obrovské množství zbraní a banderovce žádají o převoz svého zlata za hranice, do bezpečí před případným znárodněním. Představený kláštera ve svém projevu užívá neustále slova jako například bezbožná země a podobně. Z tohoto výroku pramení určitá povýšenost nad „obyčejnými“ lidmi a zřejmě i to bylo cílem scénáristů, jak zapůsobit na diváka. Mniši jsou zde líčeni jako

²¹¹ NEULS, DVOŘÁK, s. 19.

²¹² *30 případů majora Zemana* [online]. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/film/71550-30-pripadu-majora-zemana/> [9. 3. 2015].

negativní osobnosti, neštítící se žádného činu, který by mohl narušit chod socialistického zřízení a jsou ochotni se spolčit i s vrahy, jako byli banderovci, v epizodě rovněž propagandisticky líčení negativně, jelikož skutečnost ohledně nich je velmi kontroverzní a ne právě jednoduchá pro interpretaci. Epizoda skončí odhalením zločinného chování mnichů a, díky pohotovému zákroku Jana Zemana (který je při zásahu sice vážně zraněn) a skupiny dalších policistů, rovněž očekávaným vítězstvím SNB, a tedy státní moci, nad vrahy a odpůrci režimu.²¹³

Tématikou klášterů se také zabývá další z epizod seriálu *Třicet případů majora Zemana*, a to epizoda jedenáctá z roku 1954 s názvem *Křížová cesta*. Zde se však scénáristé zaměřili na zločinnou roli ženských klášterů, jelikož epizoda pojednává o ukrývání západního agenta Bláhy jeptiškami. To nemění nic na věci, kdy se komunisté snažili o diskreditaci řeholí všemi možnými způsoby. Na závěr epizody policisté hodnotí mladou vyšetřovanou jeptišku bez sutany jako krásnou ženu, které „je v klášteře škoda“. Tento výrok zní dehonestujícím dojmem a snižuje tím význam skutečnosti, že služba v klášteře má duchovní, nikoli materialistické, pohnutky.²¹⁴

4.1.5.3 Informace o procesu Machalka a spol. v komunistickém tisku

Propaganda v denním tisku byla nejintenzivnější v období konání procesu, a to v dubnu 1950. Pro následnou analýzu byly vybrány články z *Rudého práva* a *Lidové demokracie*. Informace vycházely samozřejmě i v dalších typech novin a časopisů, nicméně všechny texty jsou si velice podobné, ne-li stejné. Nejprve budou představeny texty z *Rudého práva*.

213 *Třicet případů majora Zemana, 4. epizoda – Rubínové kříže* [TV seriál]. Režie SEQUENS, Jiří. Československo, 1974. [online]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=eR8c-5Y-ZcE> [9. 3. 2015].

214 *Třicet případů majora Zemana, 11. epizoda – Křížová cesta* [TV seriál]. Režie SEQUENS, Jiří. Československo, 1974. [online]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=4HAus2bxDrA> [11. 3. 2015].

První důležitá zpráva o konaném procesu vyšla dne 1. dubna 1950 s názvem *Vysocí církevní hodnostáři v čele skupiny zrádců a vyzvědačů* a tématu se věnuje celá strana novin velmi zevrubně. Text dokonce pokračuje na šesté straně novin. Nejprve je divák seznámen se soudním procesem probíhajícím od 31. března, ne omylem v období nadcházejících velikonočních svátků. Jsou zde představeni jednotliví obžalovaní, jejich funkce a v určitých případech poukázání na činnost během druhé světové války. Zdůrazněn je nálezný zbraní v klášterech na všemožných místech, například klekátko. Obžalovaní jsou označeni za spolupracovníky Vatikánu a tím pádem i západních imperialistů. Zmíněna je i role Tajovského a Machalky na přípravě tzv. číhošťského zázraku. Text pokračuje přepisy výslechů ze soudní síně a komentářem dění ze sálu. Přestože soudní proces ještě neskončil, autor článku informuje o přelíčení způsobem, jako by byl výsledek předem jasný (což zřejmě také byl) a obžalovaní by byli vinni ze všech zmíněných zločinů.²¹⁵

Další den, 2. dubna vyšel v *Rudém právu* další články nazvané *Nové svědectví o rozvratných plánech Vatikánu proti naší republice a Kláštery a řády – střediska protistátní činnosti*. První zmíněný popisuje pokračování procesu a přináší nové výpovědi ze soudní síně.²¹⁶ Druhý pak komentuje působení řádů v naší zemi, kde zdůrazňuje úplný odklon mnichů od svých původních cílů. Prohlašuje, že řády jsou proti lidu a především poukazuje na provázanost klášterů s Vatikánem a snahu vytvořit v naší zemi křesťanský stát ovládaný z Vatikánu.²¹⁷

Dne 3. dubna 1950 noviny nevycházely, jelikož bylo velikonoční pondělí,

215 ČTK, *Vysocí církevní hodnostáři v čele skupiny zrádců a vyzvědačů*. In: Rudé právo, 1. 4. 1950, s. 3 a 6. [online]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1950/4/1/3.png> a <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1950/4/1/6.png> [9. 3. 2015].

216 ČTK, *Nové svědectví o rozvratných plánech Vatikánu proti naší republice*. In: Rudé právo, 2. 4. 1950, s. 4. [online]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1950/4/2/4.png> [9. 3. 2015].

217 OBORSKÝ, S., SLAVÍK, V., *Kláštery a řády – střediska protistátní činnosti*. In: Rudé právo, 2. 4. 1950, s. 5. [online]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1950/4/2/5.png> [9. 3. 2015].

a další informace o konaném soudu tak čtenáři mohli získat až následující den, tedy 4. dubna, kdy vyšel článek s názvem *Vatikán usiloval o přeměnu klášterů v střediska spiknutí proti republice*. Článek informuje o dalším dni procesu s představiteli řádů. Z výpovědí obžalovaných se zjistily detaily o další podvratné činnosti řádových kněží. Ti organizovali ilegální přechody přes hranice na západ, poskytovali azyl banderovcům (tedy stejné argumenty jako byly užity v *Třiceti případech majora Zemana*), zabývali se špionáží a donášeli CIC, financovali protistátní činnost z peněz nasbíraných během mší a všemožně tak podvraceli republiku. Na závěr článku je přidána informace o odročení soudu na další den.²¹⁸

O dalším dni soudního procesu informovalo *Rudé právo* dne 5. dubna ve článku nazvaném *Agenti Vatikánu usvědčeni z nejtěžších zločinů proti republice a jejímu lidu*. Informuje zde o spění procesu ke zdárnému konci. Státní žalobci žádají pro obviněné mimořádné tresty, jelikož jsou vinni z nejhorších zločinů. V článku autor rovněž informuje o podílu některých z obviněných na sestrojení tzv. číhošťského zázraku. Opět zde zazní informace o vysoké církevní hierarchii, která je armádou Vatikánu, a podobná tvrzení.²¹⁹

O výsledcích soudního přeličení informují články ze dne 6. dubna nazvané *Spravedlivý trest za špionáž a velezradu a Rozsudek Státního soudu nad skupinou zrádných řádových kněží*, které jsou umístěny hned na první straně novin. Píší se zde informace o výši trestů jednotlivých kněží a zločiny, za které byli odsouzeni. Články jsou rovněž jakýmsi shrnutím všeho dosud řečeného, tedy opět je kladen důraz na spojení kněží s Vatikánem a tedy i Západem, jejich klamání věřícího lidu, život v bohatství a přepychu apod.²²⁰

218 ČTK, *Vatikán usiloval o přeměnu klášterů v střediska spiknutí proti republice*. In: *Rudé právo*, 4. 4. 1950, s. 4. [online]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1950/4/4/4.png> [9. 3. 2015].

219 ČTK, *Agenti Vatikánu usvědčeni z nejtěžších zločinů proti republice a jejímu lidu*. In: *Rudé právo*, 5. 4. 1950, s. 4. [online]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1950/4/5/4.png> [9. 3. 2015].

220 ČTK, *Spravedlivý trest za špionáž a velezradu a Rozsudek Státního soudu nad skupinou zrádných řádových kněží*. In: *Rudé právo*, 6. 4. 1950, s. 1. [online]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1950/4/6/1.png> [9. 3. 2015].

Kromě zmíněných článků výše byly celé noviny protkány články s proticírkevní tematikou, což však v tomto období nebylo v novinách příliš nezvyklé. Nicméně v novinách z dubna 1950 je cítit zvýšená frekvence těchto článků. Nebylo to samozřejmě náhodné, ale tvořilo to dohromady dokonalý celek vytvářející kvalitní propagandu. Proces Machalka a spol. byl rovněž zmiňován v rubrice *Rudého práva* s názvem *Ohlas dne*, kde přispíval autor Vojtěch Dolejší, poctivý služebník komunistického režimu. Ten zde kritizuje činnost církevních řádů, jenž se údajně dávno nezabývají náboženstvím, ale všelijakou kriminální činností, kterou by uškodily státu.²²¹

Co se týče likvidace mužských klášterů, neboli Akce K, informovaly o ní noviny velmi sporadicky, a to dne 19. dubna 1950. Velmi krátký článek nazvaný *O návrat katolických řádů k náboženskému poslání*, informuje nejprve o předchozích negativních zkušenostech státního aparátu s řádovými kněžími, jejich odklonění se od pravé věrouky a přechovávání zbraní. Z tohoto důvodu bylo rozhodnuto o převezení zbývajících mnichů do několika klášterů, ve kterých se budou moci i nadále věnovat své původní náboženské činnosti, dle zvláštních předpisů své řehole. Uprázdňené budovy klášterů budou nadále využity k charitativním, sociálním a zdravotním účelům. Některé by údajně měly být přestavěny na byty, kterých je v zemi nedostatek. Zde můžeme vidět, proč ta předchozí silná mediální kampaň, spatřujeme zde její primární cíl, a to likvidaci samostatnosti řeholních řádů.²²²

Nyní budou představeny vybrané články z *Lidové demokracie*. Dne 1. dubna 1950 vyšel článek nazvaný *Rozvratníci před státním soudem v Praze*, který informuje o konaném soudním přelíčení. Představuje obviněné a jejich

221 DOLEJŠÍ, Vojtěch, *Církevní řády – armáda nepřítelů a Jaká je činnost řádů*, In: *Rudé právo*, 6. 4. 1950, s. 5. [online]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1950/4/6/5.png> [9. 3. 2015].

222 ČTK, *O návrat katolických řádů k náboženskému poslání*. In: *Rudé právo*, 19. 4. 1950, s. 1. [online]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1950/4/19/1.png> [9. 3. 2015].

zrádnou činnost, tedy shromažďování zbraní, špionáž, hromadění majetku apod. Dále informuje o pokračování soudu další den.²²³

Dne 2. dubna vyšel článek nazvaný *Výpovědi obžalovaných kněží před státním soudem*. Tento text je víceméně přepisem výslechů obviněných u soudu. Přiznávají se zde ke svým výše zmíněným zločinům.²²⁴ Další článek, ze 4. dubna, je nazván *Přelíčení s deseti řádovými kněžími v Praze* a popisuje pokračování soudního procesu. Opět zde je soupis výpovědí obžalovaných.²²⁵

Dne 5. dubna byl vydán článek nazvaný *Obžalování řádoví kněží vypovídají o „zázraku“ v Čihošti*. Konečně se tak dostáváme k zužitkování pracně vytvořené kauzy nazvané čihošťský zázrak. Vypovídající potvrzují fakt, že tento „zázrak“ byl pouhým podvrhem v rukou Vatikánu. Dále je k článku přiložen posudek, již zmíněného, univerzitního profesora Dr. Antonína Hobzy.²²⁶

Článek ze dne 6. dubna už přináší pouze *Rozsudek nad skupinou řádových kněží*. Ten je podle autora spravedlivý, jelikož odsouzení se řídili výhradně rozkazy Vatikánu. Dále jsou v textu přidány proslovy prokuratury.²²⁷ Poslední článek, ze dne 9. dubna, nazvaný *Kněžskou povinností je jít vždy s lidem* je upozorněním ministra na to, jak by se měl správný kněz chovat. Připojeny jsou zde i komentáře jiných pokrokových kněží.²²⁸ O Akci K informuje *Lidová demokracie* naprosto totožným článkem, jako *Rudé právo*, nazvaným *O návrat katolických řádů k náboženskému poslání* a také ve stejný den, tedy 19. dubna 1950.²²⁹

223 ČTK, *Rozvratníci před státním soudem v Praze*, In: *Lidová demokracie*, 1. 4. 1950, s. 3.

224 ČTK, *Výpovědi obžalovaných kněží před státním soudem*, In: *Lidová demokracie*, 2. 4. 1950, s. 3.

225 ČTK, *Přelíčení s deseti řádovými kněžími v Praze*, In: *Lidová demokracie*, 4. 4. 1950, s. 3.

226 ČTK, *Obžalování řádoví kněží vypovídají o „zázraku“ v Čihošti*, In: *Lidová demokracie*, 5. 4. 1950, s. 3 a 4.

227 ČTK, *Rozsudek nad skupinou řádových kněží*, In: *Lidová demokracie*, 6. 4. 1950, s. 3.

228 ČTK, *Kněžskou povinností je jít vždy s lidem*, In: *Lidová demokracie*, 9. 4. 1950, s. 3.

229 ČTK, *O návrat katolických řádů k náboženskému poslání*, In: *Lidová demokracie*, 19. 4. 1950, s. 2.

5 Boj státní moci proti kněžím

Komunisté si byli velmi dobře vědomi toho, že nestačí pouze potlačit církevní styky s Vatikánem, internovat biskupy a omezit kláštery, ale věděli, že církev ovládá lidi především od té nejnižší hierarchie, kterou tvořili právě kněží.²³⁰ V prvé řadě ti působili velmi intenzivně na věřící, se kterými přicházeli do kontaktu během mší a dalších náboženských akcí na faře. Státní moc tedy od začátku počítala s jejich likvidací. Kněží byli nejprve, podobně jako jiné duchovní úrovně, zasaženi komunistickými církevními zákony. Komunisté jim kladli nejen překážky v omezování bohosloveckých fakult a seminářů, nejzásadnější pak bylo nucení kněží k podpoře tzv. Katolické akce, ale také jejich organizace mezi pokrokovými kněžími a později také sdružení v organizaci Mírové hnutí katolického duchovenstva. Od neposlušnosti vůči režimu pak komunisté kněží zastrášovali různými provokacemi StB, v jejímž rámci bylo mnoho katolických duchovních zatčeno a nemálo také odsouzeno k trestu smrti.²³¹

Před rokem 1950 existovalo mnoho teologických ústavů a seminářů majících za úkol vzdělávat nové kněží. Například v roce 1948 existovalo podobných seminářů v českých zemích 777, v roce 1950 už pouze 138.²³² Noví kněží se vzdělávali na vysokých školách v Praze, Olomouci a Bratislavě, dále pak na diecézních teologických učilištích v Brně, Hradci Králové, Litoměřicích, Českých Budějovicích, Nitře, Trnavě, Bánské Bystrici, Spišské Kapitule, Košicích a řeckokatolické v Prešově. Kromě těchto ústavů organizovaly také řeholní řády svá bohoslovecká učiliště, a to v Obořišti, na Velehradě, v Děčíně, v Oseku, v Olomouci a v Praze.²³³

230 DEMEL, Zdeněk, *Pod dohledem církevních tajemníků. Omezování činnosti katolické církve v Československu 1945–1989 na příkladu jihočeského regionu*, Brno 2008, s. 76–78.

231 BALÍK, HANUŠ, *Katolická církev*, s. 111.

232 Tamtéž, s. 113.

233 BOHÁČ, Zdeněk, *Atlas církevních dějin českých zemí 1918–1999*, Kostelní Vydří 1999, s. 36.

Většinu těchto učilišť a fakult komunisté zrušili. Zachovány zůstaly pouze teologické fakulty v Praze a Bratislavě. U dalších institucí sloužících k výchově nových kněží došlo rovněž k výrazné redukci. Komunisté se tím snažili znemožnit výuku nových kněží, čímž by výrazně oslabili vliv římskokatolické církve v zemi.²³⁴

Další nařízení pak nutila kněží pobírat státní plat, čímž by se stávali na státu závislí a podle toho například vedli i svá kázání. Státní plat by zajistil jejich jakousi loajalitu vůči novému státnímu zřízení. Přestože toto přijímali duchovní často nelibě, k přijetí tohoto zákona nakonec došlo, a jim nezbylo nic jiného, než pobírat státní výplatu. Podle státního průzkumu s tímto zákonem souhlasilo okolo 70% dotazovaných kněží, podle průzkumu, který si vytvořila sama církev, pak byly výsledky jiné, a to 20–30% duchovních by plat vrátilo, 30% by vrátilo nadlepení platu a 30–45% by si plat ponechalo, i když se staví negativně vůči tomuto zákonu.²³⁵

Nejvýznamnější formu boje státní moci proti kněžím tvořily politické procesy a provokace vůči nim. Kromě babického případu a číhošťského zázraku, které budou využity jako případové studie v této práci, došlo i k mnoha dalším podobným, možná méně známým akcím zaměřeným proti římskokatolickým kněžím. K internaci kněží začalo ve velkém docházet v roce 1950, a to ve třech fázích. První proběhla dne 25. července, další 12. září a třetí 8. prosince. Zatýkáni byli především mladí a perspektivní kněží. Ti byli umístěni především v Želivě a jejich počet dosahoval 120–150.²³⁶

Jako první probíhala internace řeckokatolických kněží, až posléze se pak komunisté zaměřili na římskokatolické kněze. K nejznámějším případům patřily procesy Zela a spol., který se zabýval pomocným biskupem Zelou, a do nějž

234 BALÍK, HANUŠ, *Katolická církev*, s. 112.

235 VAŠKO, *Dům na skále I*, s. 164–165.

236 VAŠKO, *Neumlčená II*, s. 167.

komunisté zařadili také několik kněží. K dalším podobným akcím pak patří proces Moštěk a spol. neboli přelíčení s tzv. pomocníky biskupů.²³⁷ Dále je zajímavý proces, do nějž byl zařazen mimo jiné Felix Maria Davídek, kterého soud odsoudil na 24 let odnětí svobody. Sám Felix M. Davídek se proslavil zřízením tajné školy sloužící ke vzdělávání osob nesouhlasících s tehdejším režimem.²³⁸ Mnoho kněží se dostalo do konfliktu se státem po přečtení tzv. pastýřských listů. K takovým patří rovněž páter František Mikulka, který byl zatčen v roce 1949.²³⁹

Statistiky politických procesů s kněžími hovoří následovně. V celém Československu bylo podle Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu v letech 1948–1989 vězněno z politických a ideových důvodů 205 486 osob. Z toho bylo v českých zemích nejméně 450 diecézních kněží. Co se týče poprav, celkem bylo popraveno 248 osob, z toho 3 kněží (v souvislosti s babickým případem). Ve vyšetřovacích vazbách, pracovních táborech a věznicích zemřelo přibližně 4500 osob, z toho v českých zemích 26 kněží, řeholníků a řeholnic.²⁴⁰

Ne všichni kněží se pak postavili k novému režimu negativně. Existovali i takoví, kteří s režimem otevřeně kolabovali. Mezi nejznámější komunistické kněžské kolaboranty patří páter Josef Plojhar, který byl dokonce pražským arcibiskupem Josefem Beranem exkomunikován z církve, což vyvolalo vleklý konflikt mezi episkopátem a státní komunistickou mocí. Dalšími známými kněžskými kolaboranty byli páteři Josef Beneš a na Slovensku Alexander Horák a Jozef Lukačovič. Tito tvořili však pouze vrcholky ledovce, jelikož se jednalo o známé a politicky činné osoby. Na lokálních úrovních, na vesnicích a podobných

237 BALÍK, HANUŠ, *Katolická církev*, s. 115.

238 VAŠKO, Václav, *Přehled a charakteristika církevních procesů padesátých let*. In: BUDKA, Alexander (ed.), *Církevní procesy padesátých let*, Kostelní Vydří 2002, s. 30–31.

239 MIKULKA, Jiří, MIKULKA, Radek, *Případ kelečského faráře. Římskokatolický farář František Mikulka a jeho konfrontace se státní mocí v roce 1949*, Vyškov 2012, s. 17.

240 BALÍK, HANUŠ, *Katolická církev*, s. 122.

místech bylo mnoho kněží podporujících režim a nabádajících své „ovečky“ například ke vstupu do JZD. Podle státního úřadu pro věci církevní bylo v českých zemích přibližně 50 kněží bezvýhradně podporujících režim a cca 700 kněží v určitých aspektech souhlasících s církevní politikou státu. Zbytek se navenek buď neprojevoval, anebo se jednalo o odpůrce režimu.²⁴¹ Celkový počet kněží v Československu výrazně kolísal, například v roce 1948 jich bylo 2934, v roce 1987 pak pouze 1462.²⁴²

Na Slovensku byla situace podobná jako v českých zemích a kolaborace kněží nebyla výjimkou. Avšak existovalo zde mnoho farářů, které se státní moc snažila zdiskreditovat. StB si hledala v daném kraji působnosti spolupracovníky, kteří měli blízko k místnímu obyvatelstvu, či lidem nesouhlasícím s tehdejšími státními zřízeními. Jednalo se především o obyčejné lidi, jejichž úkolem bylo najít co nejvíce politických odpůrců, včetně osob z řad kněží.²⁴³ I na Slovensku existovala řada kněží kolaborujících a spolupracujících s StB, jednalo se často o aktivní spolupracovníky, kterým záleželo na osobním prospěchu. Další skupinu pak tvořili kněží, kteří byli na základě vyhrožování kompromitujícími materiály přinuceni ke spolupráci.²⁴⁴ Hlavní úkoly takových kněží zahrnovaly především vnesení rozkolu do fungování církve, zjišťování zda biskupové a kněží spolupracují s Vatikánem, hledání věřících neloajálních k státnímu zřízení a podobně.²⁴⁵ Nicméně i na Slovensku bylo mnoho kněží obětmi politických procesů a dalších ústrků ze strany státní moci. Například v letech 1948–1968 zde bylo vězněno nejméně 302 kněží, z toho 13 řeckokatolických (internováno bez soudu bylo kněží ještě daleko více).²⁴⁶

241 BALÍK, HANUŠ, *Katolická církev*, s. 127–128.

242 Tamtéž, s. 122.

243 CUHRA, Jaroslav, *Katolická církev přelomu 80. let v diplomových pracích příslušníků StB*. In: KREMLIČKOVÁ, Ladislava, *Securitas imperii 5*, Praha 1999, s. 26.

244 GULA, Marián, *Spolupráca ľudí z cirkvi s ŠtB alebo niekoľko poznámok o informáciách, ktoré získavala ŠtB z prostredia cirkvi*. In: FIAMOVÁ, Martina, JAKUBČIN, Pavol (eds.), *Pronasledovanie cirkvi v komunistických štátoch strednej a východnej Európy*, Bratislava 2010, s. 603–604.

245 JAKUBČIN, Pavol, *Pastieri v osídlach moci. Komunistický režim a katolícki kňazi na Slovensku v rokoch 1948–1968*, Bratislava 2012, s. 122.

246 BALÍK, HANUŠ, *Katolická církev*, s. 122.

5.1 Číhošťský případ

Případ faráře Josefa Toufara je v rámci povědomí českého národa jedním z nejznámějších případů boje komunistů proti církvi. Ve velké části se jednalo o zmařený zákrok vyšetřovatelů, kteří se z Toufara snažili dostat přiznání tak tvrdě, že na následky zranění z výslechů posléze velmi brzy zemřel. Monstrproces s P. Toufarem tak nemohl být realizován. Namísto toho se komunisté snažili stopy po mrtvém Toufarovi rychle zamést a jeho smrt před veřejností přísně zatajit. Nicméně tzv. číhošťský zázrak se stal velmi známým, a to také díky velmi silné propagandistické kampani, kterou komunisté ihned spustili.²⁴⁷

Josef Toufar se narodil 14. července 1902 v Arnolci u Jihlavy do rodiny prostého zemědělce. Vychodil osm let obecné školy a poté se věnoval rodinnému hospodářství. Když mu bylo 26 let, zemřel mu otec a rozhodl se jít studovat na kněze. Cesta k tomuto snu však pro něj zdaleka nebyla jednoduchá, jelikož musel nejprve absolvovat gymnázium a poté až vstoupit do kněžského semináře v Hradci Králové. Zde byl v roce 1940 vysvěcen na kněze. Jeho prvním působištěm byla Zahrádka, kde se stal velmi oblíbeným, hlavně mezi mládeží. Po únoru 1948 byl kvůli svého pozitivního vlivu na místní přeložen do jiné obce, a to do osudného Číhoště, ale i zde se těšil obrovské oblibě. A jelikož žil rovněž v kraji, kde komunisté naráželi na velký odpor zemědělců ke vstupu do jednotných zemědělských družstev pod patronátem státu, stala se drobná vesnička na Vysočině zřejmě obětí provokace v rámci StB, která stála místního faráře Toufara život.²⁴⁸

Samotnému „zázraku“ předcházela údajně návštěva několika neznámých

247 KALOUS, Jan, *Instruktažní skupina StB v lednu a únoru 1950. Zákulisí případu Číhošť*, Praha 2001, s. 26.

248 DRAŠNER, František, *Číhošťský zázrak ve světle svědeckých výpovědí a dokumentů*, Havlíčkův Brod 1990, s. 7–8.

lidí v Číhošti dne 2. prosince 1949. Dodnes se neví, co zde dělali, zda nejednalo o StB, která si zde plánovala provokaci.²⁴⁹ K „zázraku“ pak došlo 11. prosince na třetí adventní neděli během mše od deváté hodiny ranní. Během mše s tématem „*Uprostřed Vás stojí, kterého neznáte*“ došlo k vychýlení kříže na svatostánku a k jeho několika pohybům ze strany na stranu. K tomuto došlo právě, když farář Toufar ukázal na onen zmíněný svatostánek a prohlásil: „*Zde ve svatostánku je náš Spasitel...*“.²⁵⁰ Nakonec se kříž údajně vrátil do své původní polohy. Tohoto pohybu si však všimlo pouze devatenáct věřících přítomných na mši svaté. Sám farář Toufar tento pohyb nezaregistroval a dověděl se o něm až po skončení mše před kostelem. To dokazují mimo jiné jeho zápisky, které si vedl na faře. V nich se píše následující: „*Dnes, 11. prosince 1949, o třetí adventní neděli jsem sloužil mši svatou. Účast věřících vysoká. Kázal jsem o živém Ježíši v nás. (...) Při kázání vidělo devatenáct svědků, které jsem vyslechl, jak se křížek na svatostánku pohnul. Já neviděl nic, dozvěděl jsem se to teprve od kováře Pospíšila.*“²⁵¹

Sám farář Toufar si vyslechl výpovědi jednotlivých farníků, kteří pohyb kříže viděli. Patřil mezi ně například varhaník Václav Trtík, Růžena Prchalová, Karel Urban, či Jaroslav Kovář. Ti všichni svorně tvrdili, že kříž se naklonil nejprve na evangelní stranu a poté na stranu epištolní (doprava a doleva) na obě strany dohromady šestkrát, tedy na každou stranu třikrát.²⁵²

Sám Toufar si se situací nevěděl rady, a proto navštívil 17. prosince děkana Václava Slavíčka v Ledči nad Sázavou, aby s ním celou věc zkonzultoval (podruhé pak spolu o věci diskutovali 26. prosince v Číhošti). V neděli 18. prosince se pak Toufar během další mše snažil pohyby kříže objasnit jako působení boží moci a že se nejedná o signál přicházejícího neštěstí pro církev, jak si mnozí z přítomných mysleli. K dalším pohybům křížku údajně podle Václava

249 DRAŠNER, *Číhošťský zázrak*, s. 8.

250 KALOUS, *Číhošťský případ*, s. 48.

251 STRÖBINGER, Rudolf, NEŠVERA, Karel, *Stalo se v adventu. Číhošťský zázrak*, Praha 1991, s. 32–33.

252 KALOUS, *Číhošťský případ*, s. 48.

Trtíka a dalších osmi svědků došlo 25. prosince během mše a později také 8. ledna 1950 mezi půl jednou a jednou hodinou odpolední.²⁵³

Pohyb kříže v Číhošti přilákal velký zájem široké veřejnosti. Číhošťský kostel navštěvovalo mnoho poutníků z celé země a také církevní zástupci. Ještě větší zájem však „zázrak“ vzbudil u příslušníků SNB. Jako první kostel navštívil a prověřil místní strážmistr SNB Antonín Goldbricht působící v Ledči nad Sázavou. Ten navštívil číhošťský kostel a nechal se po něm provést farářem Toufarem, zkontroloval kříž na svatostánku, ale známky po nástražném zařízení na něm nenašel. Na závěr vyslechl několik svědků „zázraku“, a to Růženu Prchalovou, Františka Černohuba, Karla Urbana, Boženu Polívkovou, Vincence Dvořáka, Karla Krajanského, Jaroslava Koláře, Václava Trhlíka, a Vojtěcha Fajta. O jejich výpovědích poslal hlášení svým nadřízeným.²⁵⁴

O případ se začal zajímat rovněž ONV, dále pak StB, církevní šestka při ÚV KSČ a samotný ministr spravedlnosti Alexej Čepička. V Praze komunisté připravili zatčení faráře Toufara a také plánovali monstrproces s ním a dalšími představiteli církve. K zatčení Toufara došlo v sobotu 28. ledna 1950 večer.²⁵⁵ Podle svědectví Marie Pospíšilové, Toufarovy neteře, která se o něj na faře starala, přišli na faru dva neznámí muži. Ti se představili jako redaktoři zahraniční tiskové agentury a požádali Toufara, aby jim ukázal interiér kostela. Toufar s nimi odešel a od té doby ho již nikdo z Číhoště nespatriil. Zřejmě byl těmito muži, příslušníky StB, unesen. Od této chvíle se stal Toufar vězněm, a vyslychající vedení Ladislavem Máchou jej při výsleších mučili natolik, že jejich zacházení vydržel sotva měsíc.²⁵⁶

Nejprve dva muži odvezli Toufara do Jihlavy na výslech, ale hned další

253 KALOUS, *Číhošťský případ*, s. 48–49.

254 STRÖBINGER, NEŠVERA, s. 36–37.

255 KAPLAN, Karel, PALEČEK, Pavel, *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, Brno 2008, s. 75.

256 DRAŠNER, *Číhošťský zázrak ve světle svědeckých výpovědí a dokumentů*, s. 10.

den se octnul ve Valdicích. Mezitím došlo k zatčení želivského opata Víta Tajovského a Augustina Machalky, kteří měli rovněž figurovat v připravovaném procesu s Toufarem. Ve dnech 1. a 2. února 1950 byli do Ledče nad Sázavou pozváni všichni svědci „zázraku“ k sepsání protokolů o tom, co viděli. Nakonec došlo k propuštění všech vyslýchaných a žádný z nich nebyl do veřejného procesu zapojen.²⁵⁷

Další osud faráře Toufara není zcela jasný. Svědci (vězni z Valdic) tvrdí, že v samovazbě zpíval náboženské písně, ale mluví o jeho tvrdých výsleších, jelikož z výsledků jej téměř vždy nosili příslušníci na nosítkách.²⁵⁸ Za výslech odpovídal vyšetřovatel Ladislav Mácha,²⁵⁹ ale zprvu jej vedli Miloš Hrabina²⁶⁰ a Václav Hrabák.²⁶¹ Ti tvrdili, že na Toufarovi neužívali násilí. Toufar s nimi sice hovořil, ale k vytvoření „zázraku“ se nepřiznal. Samotného mučení se měl podle pozdějších vyšetřování dopustit především Ladislav Mácha, který údajně Toufara tloukl obuškem. Toufar se choval během výslechů velmi statečně a odmítal se k činům přiznat. Zlomilo ho až obvinění ze zneužívání dětí (několik chlapců údajně poskytlo SNB svědeckou výpověď) a ke zkonstruování pohybu kříže se přiznal. Celé toto přiznání však velmi brzy odvolal.²⁶²

Komunistům docházela trpělivost, a proto byli Toufarovi vyšetřovatelé z vyšších míst (konkrétně prokurátorem Karlem Čížkem, který sám Valdickou věznici navštívil) upozorněni, aby při výslechu přitvrdili a doznání dostali za každou cenu. Výslechů se pak chopil sám Ladislav Mácha. Dalšími důležitými osobami, které je nutno zmínit v souvislosti s Toufarovým pobytem ve Valdicích, jsou členové instruktážní skupiny StB v době jeho pobytu, tedy v únoru 1950. Tehdy vyšetřovala Toufarův případ skupina vedená již zmíněným Ladislavem

257 DRAŠNER, *Čihošťský zázrak ve světle svědeckých výpovědí a dokumentů*, s. 10–12.

258 VAŠKO, *Neumlčená II*, s. 125.

259 KALOUS, *Instruktážní skupina*, s. 33.

260 Tamtéž, s. 42.

261 Tamtéž, s. 41.

262 DRAŠNER, *Čihošťský zázrak*, s. 71, 76, 80.

Máchou a jejími členy byli Stanislav Cviček, Stanislav Řezníček, již zmínění Václav Hrabák a Miloš Hrabina, Josef Zikmund a Václav Němec. Každý v této skupině měl své zvláštní úkoly. Složení této skupiny však bylo po Toufarově smrti změněno.²⁶³ Tato skupina se řídila pokyny dalšího svého velitele, a to Osvalda Závodského, který se stal roku 1949 plukovníkem StB a od září pak postoupil na velitele StB.²⁶⁴ V Toufarově prostředí ve Valdické věznici se pohybovaly samozřejmě i další ne tolik klíčové osoby, které následně vypovídaly o jeho případu.

Toufar se střídavě přiznával k sestrojení zařízení k ovládnutí kříže a střídavě své přiznání odvolával, definitivně se přiznal dne 22. února 1950, kdy se doznal nejen k sestrojení ovládacího zařízení v číhošťském kostele, ale také k pohlavnímu zneužívání dětí. Tohoto doznání dosáhl Ladislav Mácha díky užití tvrdého násilí. Toufar podepsal protokol o doznání dne 23. února.²⁶⁵

Jeho zdravotní stav se stále zhoršoval, ale to neodradilo komunisty od jejich plánu zapojit samotného Toufara do natáčení propagandistického krátkometrážního snímku, objasňujícího tzv. číhošťský zázrak, s názvem *Běda tomu, skrze nějž přichází pohoršení*. Toto natáčení se uskutečnilo hned následující den po Toufarově doznání, a to 23. února v noci. Sám Toufar nebyl natáčen pro svůj kritický zdravotní stav schopen, a proto byl v dalších natáčecích záběrech nahrazen samotným prokurátorem Karlem Čížkem, který hrál v tomto filmu faráře Toufara.²⁶⁶

Během zpáteční cesty se však faráři Toufarovi udělalo nevolno,²⁶⁷ příčinou byl prasklý žaludeční vřed a celkově špatný zdravotní stav zaviněný trýznivým

263 KALOUS, *Instruktažní skupina*, s. 58.

264 KALOUS, Jan, *Osvald Závodský. Aktér i oběť politických procesů*. In: Paměť a dějiny 8, 2013, 3, s. 91.

265 KALOUS, *Instruktažní skupina*, s. 107.

266 DRAŠNER, *Číhošťský zázrak*, s. 99–104.

267 Tamtéž, s. 96.

mučením (nejen bitím při výslechu, ale také hladověním a žízněním, nebo podáváním tzv. karlovarské polévky,²⁶⁸ či udržováním v bdělém stavu, trápením mrazem a dalšími praktikami). Přestože byl Toufarův stav vážný, hlídka jej zavezla zpátky do Valdic, kde mu nikdo neposkytl odpovídající zdravotní péči. Až 25. února si hlídka všimla jeho tristního stavu a jejich vyšší nadřízení po domluvě s pražským ústředím zařídili Toufarův převoz do nemocnice. Komunisté Toufara však nemohli zavést do jakékoli nemocnice, ale dopravili jej do pražského státního sanatoria (bývalé Borůvkovo sanatorium).²⁶⁹ Zde StB personál velmi málo obeznámila s případem a tajila lékařům dokonce právě jméno pacienta, stejně jako na pozdějším Toufarově hrobě i zde na chorobopisech stálo jméno Josef Zouhal.²⁷⁰

Toufarovu operaci vedli lékaři prof. MUDr. Bohumil Špaček a MUDr. František Mauer, kteří se k Toufarovu stavu během vyšetřování z roku 1968 vyjádřili v tom smyslu, že Toufar byl ve velmi zbědovaném stavu, jednalo se o pokročilý zánět pobřišnice a zanedbání lékařské péče, dále pak lékaři poznali, že pacienta musel někdo doslova utlouct, protože jeho tělo bylo celé pokryté modřinami velkými asi jako půl dlaně.²⁷¹ Dále o případu vypovídaly zdravotní sestry, které asistovaly při operaci. K samotnému Toufarovi však nikdo bez dozoru nemohl chodit, ošetřovala jej příslušnice StB Věra Kantorová, která měla zkušenosti s prací zdravotní sestry.²⁷²

I přes poskytnutí kvalitní zdravotní péče a precizně vedený operační zákrok se Toufar dalšího dne nedožil a tentýž den, tedy 25. února 1950 na druhé výročí tzv. vítězného února zemřel.²⁷³ Tato situace nebyla pro komunisty

268 Karlovarská polévka byla silně přesolená, a jejím pozřením člověk dostal velkou žízeň. Jednalo se o oblíbenou praktiku ve vyšetřovacích vazbách v době socialismu. – viz DRAŠNER, *Čihošťský zázrak*, s. 83–84.

269 DRAŠNER, *Čihošťský zázrak*, s. 111–114.

270 ČELOVSKÝ, Bořivoj, *Strana světi prostředky. Martyrium faráře Josefa Toufara*, Šenov u Ostravy 2001, s. 133.

271 KALOUS, *Čihošťský případ*, s. 74–75.

272 DRAŠNER, *Čihošťský zázrak*, s. 117–119.

273 ČELOVSKÝ, s. 114.

příjemná, jelikož zemřel důležitý člen plánovaného politického procesu proti církvi. Komunisté tak naplánovali proces s jinými představiteli církve, které rovněž obvinili z podílu na přípravě číhošťského „zázraku“. Tento proces získal označení proces s představiteli řádu, neboli proces Machalka a spol. Zároveň komunisté „zázraku“ využili jako záminky k vyhoštění papežského diplomata Ottavia de Livy z Československa. Znamenalo to přerušení diplomatických vztahů s Vatikánem.²⁷⁴

Farář Toufar byl tajně a anonymně pohřben na pražském hřbitově v Ďáblicích v hromadném hrobě.²⁷⁵ Smrt faráře Toufara se komunisté snažili utajit a až s odstupem času dostala jeho neteř Marie Pospíšilová zprávu o jeho úmrtí, a rovněž několik jeho osobních věcí, které měl s sebou ve vyšetřovací vazbě.²⁷⁶

V 60. letech došlo ke znovuotevření případu díky medializaci v období pražského jara. Jako hlavní viník Toufarovy smrti byl označen již zmíněný Ladislav Mácha. Toho komunisté nejprve potrestali pouze stranickou důtkou. V roce 1968 během přešetření případu však nebyl uznán vinným z vraždy faráře Toufara pro nedostatek důkazů, a soud ho tak zprostil viny. Odsouzení se dočkal až po revoluci v roce 1998, kde byl odsouzen k pěti letům vězení nepodmíněně. V roce 1999 odvolací soud změnil rozsudek na dva roky vězení nepodmíněně²⁷⁷ a samotný trest Mácha nastoupil až v roce 2002. Ve vězení vydržel pouze jeden rok a následně byl podmíněčně propuštěn. Ladislav Mácha dosud nezemřel.²⁷⁸

V současné době církev řeší proces blahořečení Josefa Toufara. Tento proces probíhá od roku 2013 a postulátorem této kauzy je kněz a historik Tomáš

274 KAPLAN, PALEČEK, *Komunistický režim*, s. 76.

275 KALOUS, *Číhošťský případ*, s. 58.

276 DRAŠNER, *Číhošťský zázrak*, s. 133.

277 RŮŽIČKA, Daniel, *Číhošťský zázrak* [online]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/a_cihost.php [24. 2. 2015].

278 DOLEŽAL, Miloš, *Jako bychom dnes zemřít měli. Drama života, kněžství a mučednické smrti číhošťského faráře P. Josefa Toufara*, Pelhřimov 2012, s. 234.

Petráček.²⁷⁹ Pro blahořečení je však nutná exhumace Toufarových ostatků, na čemž odborníci v současné době pracují. Cena této exhumace vyjde údajně až na 300 000 korun.²⁸⁰ Proti exhumaci se však staví Sdružení bývalých politických vězňů, které se obává, aby vyzvednutím Toufarových ostatků nebyl snížen význam ostatních obětí komunismu uložených v hrobě. Proti tomu Konfederace politických vězňů s vyzvednutím ostatků kněze Toufara souhlasí a podporuje jej.²⁸¹ Údajné Toufarovy ostatky²⁸² byly vyzvednuty v roce 2014 a výsledky exhumace by měly být známy v polovině roku 2015.²⁸³

5.1.1 Komunistická propaganda číhošťského případu

Stejně jako u předchozích případů, i tzv. číhošťský zázrak se dočkal velkolepé mediální prezentace. Komunisté připravili silnou mediální kampaň tohoto případu, která se promítla nejen do procesu Machalka a spol., ale také ovlivnila další vztah státu a církve v 50. letech. Komunistům umožnila provést například Akci K nebo vyhostit papežského zástupce Ottavia de Livu z Československa.

Tzv. číhošťský zázrak se dočkal knižního vydání ve formě knihy Vladimíra Hodače s názvem *Číhošťský zázrak* z roku 1950 a titulu od Jiřího Žáka nazvaného *Exkomunikace, zázraky, sabotáže z téhož roku*. Motiv číhošťského

279 *V Hradci začíná proces blahořečení Josefa Toufara, postulátorem byl jmenován Petráček* [online].

Dostupné z:

http://christnet.cz/zpravy/25488/v_hradci_zacina_proces_blahoreceni_josefa_toufaram_postulátorem_byl_jmenovan_petracek.url [24. 2. 2015].

280 *Praha nechá exhumovat umučeného kněze Toufara* [online]. Dostupné z:

<http://www.novinky.cz/domaci/345401-praha-necha-exhumovat-umuceneho-kneze-toufara.html> [24. 2. 2015].

281 ČTK, *Konfederace politických vězňů souhlasí s exhumací ostatků Toufara* [online]. Dostupné z:

http://www.denik.cz/z_domova/konfederace-politickyh-veznu-souhlasí-s-exhumaci-ostatku-toufara-20141031.html [24. 2. 2015].

282 StB si poznačila místo Toufarova uložení, a to šachta číslo 16, druhá vrstva, druhý od rohu.

Vyslýchání příslušníci StB si však nebyli jisti, ze které strany byl Toufar druhý. Nicméně do jedné šachty se mělo vejít 40 rakví, což by znamenalo, že pouze v již zmíněných šestnácti šachtách by leželo okolo 640 osob. – viz DRAŠNER, *Číhošťský zázrak*, s. 130.

283 ČTK, *Z hrobu byly vyzvednuty ostatky, které mohou patřit Toufarovi* [online]. Dostupné z:

<http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/z-hrobu-byly-vyzvednuty-ostatky-ktere-mohou-patrit-toufarovi/1144990> [24. 2. 2015].

případu se také dostal do obzoru zájmu některých samizdatových spisovatelů a básníků (například Miloš Dvořák – *Symfonie XX. století*, Ivan Diviš – *Odchod z Čech*, Miloš Doležal – *Obec*, Jan Zahradníček – *Znamení moci*, *Uctívání kříže*, Josef Škvorecký – *Mirákl*), tato díla však nebudou předmětem našeho zkoumání. Filmové zpracování představuje film režiséra Přemysla Freimana nazvaný příhodně *Běda tomu, skrze něhož přichází pohoršení* a natočený v roce 1950. Námět byl dokonce scénáristy využit po roce 1989 ve filmu nazvaném *In nomine patris* režiséra Jaromíra Polišenského z roku 2004. O celém případě také intenzivně informoval denní tisk, pro naše účely bude využito *Rudé právo* a *Lidová demokracie*.

5.1.1.1 Knižní zpracování číhošťského případu

První zkoumaná kniha – *Číhošťský zázrak* Vladimíra Hodače – vyšla v roce 1950 a je detailním shrnutím celého případu. První část knihy popisuje samotný zázrak, tedy kdy se stal a jakým způsobem byl zkonstruován. Farář Toufar údajně hrál před věřícími, že si ničeho nevšiml. Sám se přitom snažil o následnou popularizaci případu mezi širokým okolím věřících osob.²⁸⁴

Druhá část pak pojednává o samotném Toufarovi a o jeho osudu po druhé světové válce a především po únorové revoluci. Sám Toufar byl dříve členem Lidové strany, nicméně tu v roce 1948 opustil z důvodu „ztráty zájmu o její politickou činnost“.²⁸⁵ Jeho služba ve farnosti Zahrádka, kde žil v přepychové faře však brzy skončila a Toufar byl přeložen do farnosti v Číhošti. Zde začal plánovat politickou provokaci. Na první pohled se sice tvářil jako spolupracovník režimu, například byl jedním z prvních kněží, kteří podpořili Katolickou akci, ale ve skrytu duše se údajně jednalo o podlého a mstivého člověka.²⁸⁶

284 HODAČ, Vladimír, *Číhošťský zázrak*, Praha 1950, s. 10–11.

285 Tamtéž, s. 23.

286 Tamtéž, s. 26–27.

Ve svém protirežimním postoji jej podporoval například královéhradecký biskup Mořic Pícha nebo opat želivského kláštera Bohumil Vít Tajovský. Samotný zázrak Toufar velmi dlouho připravoval a sehrál jej v posvátné adventní době pro ještě větší účinek. Zajímavé je autorovo tvrzení o pověrách, které údajně okolo Číhoště kolovaly a následné kontrole kříže příslušníky StB a SNB, jeden měl při pokusu o uchopení kříže zemřít a druhému měla ztuhnout ruka (podle jiných pověr mu ruka měla dokonce upadnout). Samotné naklánění kříže na západ mělo znamenat jinotaj, kdy církev se spoléhá na pomoc kapitalistických „žraloků“.²⁸⁷

Dále autor informuje o tom, že zázrak Toufar neprovedl pouze jednou, ale tato situace se dokonce několikrát opakovala. Vytváření „zázraků“ údajně nepokrytě podporuje Vatikán, jelikož Číhošť nebyla jediným místem s podobnou událostí. Dalším takovým místem byl polský Lublin, kde se stala podobná událost a místní věřící kněze za jeho podvod stejně jako věřící v Číhošti nemilosrdně odsoudili.²⁸⁸ Nicméně za vytvořením zázraku u nás stál podle autora vatikánský zástupce Ottavio de Liva veden vysokou vatikánskou hierarchií.²⁸⁹

Část knihy také popisuje reakce na číhošťský zázrak v zahraničním (kapitalistickém) tisku. Zejména v amerických a anglických novinách autoři textů prohlašovali, že tento pohyb kříže může znamenat ledacos, například také možnost vypuknutí nové války.²⁹⁰ Celá kniha je silnou kritikou církve a její hierarchie v čele s Vatikánem. Poučením pro čtenáře může být fakt, že i nejméně nápadní vesničtí kněží mohou plánovat převrat, atentát, nebo i horší činy. Kniha je navíc doplněna o obrazovou přílohu.

287 HODAČ, s. 14.

288 Tamtéž, s. 48–50.

289 Tamtéž, s. 39.

290 Tamtéž, s. 43.

Druhý titul, který se zabývá mimo jiné číhošťským zázrakem, se nazývá *Exkomunikace, zázraky a sabotáže* od autora Jiřího Žáka z roku 1950. Kniha líčí několik údajně zkonstruovaných zázraků, které „vyrobila“ církev, například zázrak nedaleko Lublinu, za který byl odsouzen k smrti kněz Gurgazc.²⁹¹ Text je štvavou propagandou vůči Vatikánu a jeho papežům, kteří všemožnými způsoby bojují o moc. První část knihy popisuje mimo jiné roli arcibiskupa Berana během únorových událostí. Ten se snažil všemožně o návrat reakce k moci, aneb jak říká autor: „*Pražský Únor znamenal konec Zenklů, Drtinu, Ripků, Ducháčků i malých a menších Meinerů...*“²⁹² Arcibiskup Beran spolu s arcibiskupem Matochou údajně spolu s biskupy předstírali snahu o dohodu se státem. Vedení ve svém jednání byli po celou dobu Vatikánem a jeho zástupci v naší zemi.²⁹³

Hlavním tématem knihy je však „zázrak“ v Číhošti, za kterým podle autora stojí Vatikán a jeho zástupce u nás, Ottavio de Liva. Zmínění zde jsou rovněž odsouzení v procesu Machalka a spol. Těm je dávano zavinu shromažďování zbraní a plánování ozbrojeného puče a také podíl na číhošťském „zázraku“.

Samotný farář Toufar je v knize popisován jako člověk protivící se režimu, sám cítící vztek kvůli svému stěhování z bohaté farnosti v Zahrádce do chudé číhošťské farnosti. Když dostal pokyn od vyššího „vedení“, aby provedl „zázrak“, a tím získal možnost si přivydělat, ani na chvíli neváhal. Dne 11. prosince 1949 „zázrak“ provedl díky skrytého ovládacího zařízení. Sám pak předstíral, že o ničem neví. Celá nastalá situace potěšila nejen Ottavia de Livu, ale také arcibiskupa Josefa Berana. Cílem bylo, aby se o „zázraku“ dovědělo co nejvíce lidí a do vesnice začaly proudit davy poutníků. Kniha informuje rovněž o natočeném filmu o P. Toufarovi a jeho „kejklířském“ kousku.²⁹⁴

291 ŽÁK, Jiří, *Exkomunikace, zázraky, sabotáže*, Praha 1950, s. 33–35 a 44.

292 Tamtéž, s. 16.

293 Tamtéž, s. 20–21.

294 Tamtéž, s. 47–66 a 81.

Autor rovněž líčí situaci, kdy církev organizovala provokační akce na Slovensku, konkrétně případ banskobystrického biskupství, kde církev dosadila nového biskupa, bez oznámení státu o tomto stavu.²⁹⁵ Na závěr nechybí informace o soudu se skupinou Machalka a spol.²⁹⁶ Kniha je tak směsí propagandy k téměř všem případům zkoumaným touto diplomovou prací. V publikaci pak rovněž nechybí bohatá obrazová příloha.

5.1.1.2 Filmové zpracování číhošťského případu

Komunisté číhošťského případu dokázali využít opravdu důkladně, a proto velmi brzy vytvořili i jeho filmové zpracování. Dochoval se tedy film z roku 1950 od režiséra Přemysla Freimana s názvem *Běda tomu, skrze něhož přichází pohoršení*. Jedná se o krátkometrážní třináctiminutový filmový snímek, který krátce, ale zato působivě kritizuje Toufarův trestuhodný čin, tedy sestrojení „zázraku“.

Film začíná hodnocením obyčejného dne číhošťských občanů, kteří pilně pracují. Je zde kladen velký důraz na slovo „obyčejnost“ v jejich klidném životě. Do vesnice však přijede automobil vatikánské nunciatury a dojde zde zřejmě k jednání mezi Toufarem a některým z papežských zástupců, zřejmě s Ottaviou de Livou.

K „zázraku“ pak dojde při nedělní mši a tohoto aktu si všimne pouze devatenáct přítomných. Cílem Toufara a jeho kompliců – pražská vatikánská nunciatura, královéhradecký biskup Mořic Pícha (údajně za války dobrý přítel K. H. Franka) a želivský klášter – je co největší možné rozšíření pověsti o zázraku. Číhošť se tak stane poutním místem a církev dokonce svou propagandu využije

²⁹⁵ ŽÁK, s. 71–73.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 87–88.

ve výuce náboženství a nutí děti psát o tzv. číhošťském zázraku. V souvislosti s křížem se začne vyprávět několik pověr, například výše zmíněná o příslušníkovi SNB, kterému při sáhnutí na kříž upadla ruka.

Dále film popisuje výsledky vyšetřování ohledně tohoto případu a sám soudní prokurátor Karel Čížek je zde oděn do kněžského roucha a hraje faráře Toufara při pohybování křížem na svatostánku. Je zde představen důmyslný mechanismus založený na souhře pružiny a drátěné struny. Celý tento mechanismus je skryt za květinami. V dokumentu jsou rovněž natočeny protokoly, které sám Toufar podepsal během vyšetřování.

Následuje objasnění toho, kdo za sestrojením „zázraku“ skutečně stojí. V dokumentu je představena důmyslná mapa a na ní nit, za kterou v následujícím pořadí „tahají“ osoby z daných míst. Schéma je takové: nit z Číhoště vede do Hradce, z Hradce pak do Prahy, z Prahy do Říma a z Říma do New Yorku na Wall Street, kde celý mechanismus ovládá postava pavouka v klobouku. Tato postava je pak napojena na mnoho nitek, za které „tahá“. Zde se tedy dostáváme k pravému strůjci „zázraku“. Finančníci a kapitalisté z Wall Streetu nemají nikdy dostatek zabezpečení.

Prostí lidé by si měli dát na církevní představitele veliký pozor, jelikož jejich víra není ta správná, taková jakou káže katolická věrouka. Církevní představitelé stojí proti lidské práci, která posiluje stát. Celý tento snímek končí větou: *„Naše je právo, naše je pravda, a proto vítězíme!“*

V celém snímku se střídá dramatická a klidná hudba, podle toho, co daný záběr má říci. Vypravěči zde jsou muž a žena, kteří rovněž velmi dramaticky líčí události. Několikrát je zde zopakováno, že farář využil prostor kostela jako kouzelnickou jarmareční boudu. Událost je podána velmi jednostranně. Církev je zde kritizována a obyčejný lid oslavován. Vypravěči hovoří jmenovitě o

jednotlivých pracujících a jejich zásluhách, aby si divák pomyslel, že je v mechanismu lidově demokratického systému nepostradatelný, kdežto v kapitalismu by tomu tak nebylo. Naproti těmto záběrům se můžeme těšit také obrazům, kde jsou zobrazeni různí představitelé církve a finančníci z Wall Streetu. Propaganda v tomto snímku je velmi prvoplánová a přehnaná. Možná i to je důvodem, proč se film v kinech udržel pouze velmi krátkou dobu.²⁹⁷

5.1.1.3 Informace o číhošťském případu v komunistickém tisku

Rekonstrukce případu se bude opírat o výtisky z *Rudého práva* a *Lidové demokracie*, i když o případu informoval samozřejmě i další tisk, avšak naprosto obdobným způsobem. Zajímavostí propagandy v tisku je fakt, že komunisté o zázraku až do 1. března 1950 vůbec neinformovali, tedy žádná zpráva v jakýchkoli novinách se nevěnovala tomuto zázraku, přestože prostřednictvím „šeptandy“ o této události věděla celá řada lidí z číhošťského, ale i vzdálenějšího okolí. V prosinci 1949 a v lednu 1950 se to v kostele návštěvníky jen hemžilo. Rekonstruováno bude období nejsilnější propagandistické kampaně s tematikou číhošťského zázraku, tedy období březen – počátek dubna 1950. Nejprve se práce bude zabývat vybranými výtisky *Rudého práva*.

V článku z 1. března 1950 s názvem *Dále a směleji vpřed k vybudování socialismu v naší vlasti!*, který je přepisem projevu prezidenta republiky Klementa Gottwalda ze schůze ÚV KSČ, která se konala 24. února 1950, a je dlouhý celé čtyři strany, se nachází zmínka o zrádné činnosti kněží i vyšší církevní hierarchie, proti které je zapotřebí bojovat. Číhošťský „zázrak“ je zde prezentován společně s případem jmenování administrátora po zemřelém biskupovi z Bánské Bystrici na Slovensku, které proběhlo bez oznámení této okolnosti státu. Oba tyto případy jsou v projevu prezidenta hodnoceny jako zrada

²⁹⁷ *Běda tomu, skrze něhož přichází pohoršení* [film]. Režie FREIMAN, Přemysl. Československo, 1950.

republiky a klamání věřících. Čihošťský zázrak je v projevu hodnocen jako kejklářství a farář Toufar jako kouzelník z jarmarku. Prezident také tvrdí, že farář Toufar se již přiznal k sestrojení ovládacího zařízení. Kromě proticírkevního projevu hodnotí Gottwald také československé zemědělství, hospodářství, průmysl a další aktuální témata.²⁹⁸

Další článek vyšel 7. března 1950 a jmenoval se *Jak se udál čihošťský „zázrak“*. Už v názvu jsou dvě chyby, a to krátké „i“ a „t“ bez háčku. To vypovídá o zřejmě „pečlivě“ nastudované problematice autorem textu. Nicméně následující texty na tom nebudou o nic lépe. Článek je štvavou propagandou proti církvi a obsahuje také projev ministra Václava Noska k danému problému. Zázrak je hodnocen jako provokace řízená vysokou církevní hierarchií a hlavně z Vatikánu. Přiložena je rovněž výpověď faráře Toufara, kde údajně popisuje, jakým způsobem „zázrak“ sestrojil. Do celé akce se podle autora zapojil i opat želivského kláštera Bohumil Vít Tajovský a hlavním cílem této provokace mělo být rozpoutání rozvratu v republice. Doslovně je článek zakončen následovně: *„Ale zjištěné skutečnosti mluví zcela jasnou řečí. Mluví o tom, že vysoká církevní hierarchie ve svých rozvratných plánech proti republice inspirovaných Vatikánem se neštítí ani nejhanebnějšího podvodu, aby zneužila cítění věřících pro štvavou válečnou propagandu anglo-amerických imperialistů.“*²⁹⁹

Další článek v *Rudém právu* vyšel dne 9. března 1950 a byl nazván *Vatikánský „zázrak“ v Čihošti*. O poznání kratší článek informuje především o negativní roli vatikánského zástupce Ottavia de Livy v naší republice. Obviňuje jej ze spoluúčasti na „zázraku“, ke kterému dal povel Vatikán. Farář Toufar byl pouhým vykonavatelem rozkazu de Livy. Sám vatikánský zástupce se po

298 ČTK, *Dále a směleji vpřed k vybudování socialismu v naší vlasti!*. In: Rudé právo, 1. 3. 1950, s. 1–4. [online]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1950/3/1/1.png>, <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1950/3/1/2.png>, <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1950/3/1/3.png>, <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1950/3/1/4.png> [11. 3. 2015].

299 ČTK, *Jak se udál čihošťský „zázrak“*. In: Rudé právo, 7. 3. 1950, s. 3. [online]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1950/3/7/3.png> [11. 3. 2015].

provedení akce v kostele přišel na místo činu podívat a zanalyzovat situaci. Nic však nemění na faktu, že celý zázrak organizovali, podle článku, anglo-američtí váleční štváci.³⁰⁰

Dne 10. března 1950 *Rudé právo* vydalo článek nazvaný *Běda tomu, skrze něhož přichází pohoršení*, který informoval o natočení filmu se shodným názvem a o jeho brzkém uvedení do kin. Krátce pak odhaluje obsah filmu.³⁰¹ Další článek pak vyšel 12. března 1950 s názvem *Pravá tvář představitele papežské internunciatury* a pojednával o Ottaviu de Livovi. Článek tvrdí, že de Liva plánoval již delší dobu v zemi demonstrace a převrat, autor článku se zde také opírá o výše zmíněný projev prezidenta Gottwalda z února 1950.³⁰²

Dne 17. března se Vojtěch Dolejší vyjadřuje v *Ohlasech dne* k problematice číhošťského zázraku. Článek nazvaný *Dva kněží* vypovídá o zrádné činnosti P. Toufara, namísto toho však dává za příklad vzorného kněze, jistého Michala Horvátha z Jedlových Kostomlat ze Slovenska, který ve vlastní obci podpořil kolektivizaci, jelikož viděl, jak drobní zemědělci strádají. Autor vyjadřuje podporu tomuto knězi.³⁰³

Hned další den, 18. března, vyšel článek nazvaný *Vývoz „zázraků“* pojednávající o jiných zázracích, které se v posledních letech v Evropě udály a jež byly dílem amerických špiónů spolupracujících směle s Vatikánem. Autor rovněž tvrdí, že v amerických novinách *New York Times* autor E. Morrow předvídal zázrak v Československu. Dále vysvětluje průběh podvodných voleb v Itálii, kde se pravicové strany všemožně snažily zvrátit výsledek, který by

300 ČTK, *Vatikánský „zázrak“ v Čihošti*. In: *Rudé právo*, 9.3.1950, s. 3. [online]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1950/3/9/3.png> [11. 3. 2015].

301 VANĚK, Karel, *Běda tomu, skrze něhož přichází pohoršení*. In: *Rudé právo*, 10. 3. 1950, s. 1. [online]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1950/3/10/1.png> [13. 3. 2015].

302 ČTK, *Pravá tvář představitele papežské internunciatury*. In: *Rudé právo*, 12. 3. 1950, s. 7. [online]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1950/3/12/7.png> [13. 3. 2015].

303 DOLEJŠÍ, Vojtěch, *Dva kněží*. In: *Rudé právo*, 17. 3. 1950, s. 3. [online]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1950/3/17/3.png> [13. 3. 2015].

nahrával místním komunistům. Příhodný je komentář autora vysvětlující jakým způsobem USA ovládají Evropu: „*V rámci ‚pomoci‘ zmarshallisovaným vládcům vyvázejí imperialisté z USA zbraně, krváky a pornografickou literaturu. V poslední době, jak tomu vše nasvědčuje, rozšířili svůj vývoz o nový druh zboží: o ‚zázraky‘.*“³⁰⁴

Dne 21. března vyšly v *Rudém právu* dva kratší články, první nazvaný *Prohlášení katolického duchovenstva*, který vypovídá o rozhořčení české a slovenské vyšší církevní hierarchie nad počínáním některých duchovních ze svých řad. Odsuzují P. Toufara a jeho podvod a druhým dechem vyjadřují podporu lidově demokratické republice.³⁰⁵ Druhý článek nazvaný *Nejde o náboženství* se opět nachází v *Ohlasech dne* od Vojtěcha Dolejšího a připomíná případy dvou zrádných kněží, P. Josefa Toufara, kterého autor nazývá zpronevěřeným knězem, a P. Jana Dechta, který byl bez vědomí státu jmenován administrátorem bánsko-bystrického biskupství. Oba tyto duchovní autor velmi tvrdě odsuzuje.³⁰⁶

Posledním zkoumaným článkem z *Rudého práva* je text z 9. dubna 1950 s názvem *Tvář nepřátel lidu*. Autor popisuje soudní přelíčení s řeholními řády, z nichž někteří z obviněných měli být rovněž strůjci číhošťského „zázraku“. Ten oni sami označili za ošklivý podvod. Autor dále popisuje přítomnost obyčejného dělného lidu v soudní síni a jejich znechucení celým tímto případem. Jedná se opět o silně emočně laděný článek zaměřený proti církvi obecně, jelikož ta je zde líčena jako zastaralá, tmářská, zrádná a z minulosti je zde poukazováno na inkvizici, kterou církev prováděla.³⁰⁷

304 SLAVÍK, Václav, *Vývoz „zázraků“*. In: *Rudé právo*, 18. 3. 1950, s. 5. [online]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1950/3/18/5.png> [13. 3. 2015].

305 ČTK, *Prohlášení katolického duchovenstva*. In: *Rudé právo*, 21. 3. 1950, s. 5. [online]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1950/3/21/5.png> [13. 3. 2015].

306 DOLEJŠÍ, Vojtěch, *Nejde o náboženství*. In: *Rudé právo*, 21. 3. 1950, s. 5. [online]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1950/3/21/5.png> [13. 3. 2015].

307 OBORSKÝ, Stanislav, *Tvář nepřátel lidu*. In: *Rudé právo*, 9. 4. 1950, s. 3. [online]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1950/4/9/3.png> [13. 3. 2015].

Nyní budou rekonstruovány články z *Lidové demokracie*. První text zabývající se číhošťským zázrakem byl otištěn 4. března 1950 s názvem *Věřící lid na straně státu*. Zde autor informuje o proslovu prezidenta Gottwalda a schůzi strany, ve kterém zmínil událost z Číhoště a tvrdě ji odsoudil. Dále se můžeme dovědět o odsouzení tohoto počínání věřícími, kteří se cítí zrazeni.³⁰⁸

Další článek, ze dne 7. března, nazvaný *Politické zákulisí číhošťského zázraku* sděluje skutečnosti o zapojení vyšší církevní hierarchie a vatikánského zástupce do této kauzy. Ti jsou vedeni Vatikánem a také USA, jelikož právě ty využily „zázraků“ k silné mediální propagandě, ve které údajně tvrdí, že tyto okolnosti vedou k vypuknutí nové války, a to dne 5. července 1950.³⁰⁹ Následující den, 8. března, vyšel článek s názvem *Další skutečnosti o událostech v Číhošti*, který popisuje způsob sestrojení ovládacího zařízení P. Toufarem a potvrzuje farářovu výpověď v tom smyslu, že byl k činu naveden Vatikánem a jeho zástupcem v Československu.³¹⁰

Dne 10. března se v článku nazvaném *Film o událostech v Číhošti* dovídáme pouze o uvedení tohoto snímku do většiny československých kin.³¹¹ Další text, ze dne 12. března, nazvaný *Zneužili náboženství* je další kritikou vatikánského zástupce u nás, Ottavia de Livy, a celé vyšší církevní hierarchie podléhající rozkazům z Vatikánu. Církev je zde obviňována z maření snah lidu při budování socialismu a lepší společnosti.³¹² Článek z 18. března pojmenovaný *Ohlas událostí v Číhošti* je směsicí kritiky z řad obyvatelstva, které se podivuje nad tím, že církevní představitelé se staví laxně k odsouzení Toufárova činu. Dále kritizují církev v maření snad v budování lepší budoucnosti pro lid. Paralelou zde má být život obyčejného člověka za První československé republiky, kdy lidé

308 ČTK, *Věřící lid na straně státu*. In: *Lidová demokracie*, 4. 3. 1950, s. 1.

309 ČTK, *Politické zákulisí číhošťského zázraku*. In: *Lidová demokracie*, 7. 3. 1950, s. 2.

310 ČTK, *Další skutečnosti o událostech v Číhošti*. In: *Lidová demokracie*, 8. 3. 1950, s. 2.

311 ČTK, *Film o událostech v Číhošti*. In: *Lidová demokracie*, 10. 3. 1950, s. 2.

312 ČTK, *Zneužili náboženství*. In: *Lidová demokracie*, 12. 3. 1950, s. 1.

údajně žili v nouzi.³¹³

Dva důležité články vyšly v *Lidové demokracii* dne 21. března. První nazvaný *V zájmu církve i státu* informuje o velkorysém zabezpečování církví státem, což by bylo za dob kapitalismu nemyslitelné a církve by měla lidu vděčit za jeho podporu. Článek s číhošťským zázrakem přímo nesouvisí, ale je důležitý pro působení na čtenáře. Podle této logiky má církve v posledních měsících spoustu sporů se státem, ale ten je vůči ní natolik velkorysý, že ji podporuje více, než jakákoli kapitalistická země. Znamená to tedy podporu ze strany státu vůči církvím, a tím i jakousi „svobodu“ náboženského vyznání. Druhý článek je nazván *Katoličtí kněží jdou věrně s pracujícím lidem* a vypráví o podpoře lidově demokratického státu ze strany pokrokových kněží.³¹⁴ Poslední článek, ze dne 22. března, se jmenuje *Vlastenečtí duchovní slibují věrnost republice* a pojednává o českých a především slovenských kněžích, kteří se hlásí k podpoře režimu a tvrdě odsuzují protistátní činnost.³¹⁵

313 ČTK, *Ohlas událostí v Čihošti*. In: *Lidová demokracie*, 18. 3. 1950, s. 1.

314 ČTK, *V zájmu církve i státu* a *Katoličtí kněží jdou věrně s pracujícím lidem*. In: *Lidová demokracie*, 21. 3. 1950, s. 1 a 2.

315 ČTK, *Vlastenečtí duchovní slibují věrnost republice*. In: *Lidová demokracie*, 22. 3. 1950, s. 4.

5.2 Babický případ

Druhým případem boje státní moci proti kněžím, kterým se bude práce zabývat, je tzv. babický případ. Tato kauza nebyla primárně proticírkevním procesem, nýbrž se jednalo o provokaci, která měla za cíl zapojit do politického procesu co největší množství lidí z různých sociálních prostředí. Primárním cílem komunistů byla diskreditace sedláků, neboli kulaků, kteří na Moravskobudějovicku projevovali velkou nevoli vůči vstupování do jednotných zemědělských družstev. Až v sekundárním cíli komunistů můžeme nalézt potřebu diskreditace kněží v souvislosti s tímto případem. Proces byl velmi precizně propagandisticky využit a k tomuto účelu i připraven. Tato teze se opírá nejen o fakt, že se s největší pravděpodobností jednalo o provokaci v rámci StB,³¹⁶ ale rovněž o skladbu soudních procesů, do kterých byly vybrány vcelku nehomogenní skupiny tak, aby v každém z nich byli sedláci, kněží a další odpůrci režimu. Soudní výpovědi těchto obžalovaných tak vytvořily velmi negativní obrazy o jednotlivých sociálních skupinách, které komunisté potřebovali zdiskreditovat. Stát tím chtěl naznačit propojenost mezi jednotlivými odpůrci lidu a režimu. Celý případ byl pečlivě zpropagován tak, že je relativně známý v širší veřejnosti.

Zprvu je nutné si říct, co vlastně nazýváme tzv. babickým případem. Na Moravskobudějovicku již během druhé světové války operovala odbojová skupina nazvána Lenka – Jih (neboli Lenka – Jihlava).³¹⁷ Její členové získali po skončení války státní vyznamenání za odboj a dokonce získávali místa v místních zastupitelských orgánech (například Antonín Plichta).³¹⁸ Komunisté však měli strach z těchto bývalých odbojářů a chtěli potlačit sebemenší snahy o vznik třetího odboje v tomto kraji. Prvním prokázaným provokatérem v tomto kraji byl agent StB, František Mareček, vystupující zde jako major Vašek. Ten žádal od

316 VAŠKO, *Přehled a charakteristika církevních procesů padesátých let*, s. 32.

317 JANÍK, Vlastislav, *Operace Spelter. Lenka – Jih*, Praha 2008, s. 118.

318 PLICHTA, Alois, *Pravda o Babicích*, Praha 2001, s. 13.

místních seznamy osob, které by byly ochotny se zapojit do protistátního odboje. Když tyto seznamy získal, následovala první vlna zatýkání v kraji.³¹⁹ Poté se již major Vašek znovu neukázal a mezi zbylé odbojáře přišla ještě kontroverznější osoba, a to kapitán Ladislav Malý, o kterém neexistují materiály dokazující jeho členství v StB. Komunisté jej označili za agenta CIC a tvrdili, že zemřel během zatýkání odbojářů v poli, kde měl být postřelen, přestože výpovědi svědků tvrdí, že Malý byl odvezen živý z pole neznámým automobilem.³²⁰

Nicméně Ladislav Malý stál za další činností odbojové skupiny na Moravskobudějovicku. Provokoval tisknutí letáků, zapalování slavníků a také napadání místních komunistických funkcionářů.³²¹ StB tak monitorovala protistátní činnost na Moravskobudějovicku již po dobu několika měsíců před osudnou nocí z 2. na 3. července 1951, kdy se odehrála událost, dnes nazývaná babický případ.³²²

Ladislav Malý spolu s místními zemědělci Antonínem Mityskou a syny Antonína Plichty, Stanislavem a Antonínem mladším, šli z nedalekých Bolíkov do Babické školy, kde sídlil MNV, a kde právě probíhala schůze straníků. Na této schůzi byli přítomni předseda MNV a místní organizace KSČ Tomáš Kuchtík, místopředseda MNV Josef Roupec, finanční referent Bohumír Netolička a předseda místního akčního výboru Národní fronty František Bláha. Do školy vešel Ladislav Malý s Antonínem Mityskou a ostatní hlídali před školou. Atentátníci přepadli straníky na schůzi a odvedli je na chodbu, kde je následně zastřelili a utekli.³²³ Jediný přeživší byl František Bláha, od kterého pocházejí výpovědi o celém tomto přepadení. Lékařskou pomoc přivolala Kuchtíkova manželka Anežka, která ve škole bydlela, jelikož Kuchtík zde měl zároveň funkci

319 ZEJDA, Radovan, *Babice 1951*, Třebíč 2001, s. 110.

320 Tamtéž, s. 113–115.

321 KASÁČEK, Miroslav, NAVARA, Luděk, *Mlynáři od Babic. Nová fakta o osudovém dramatu padesátých let*, Brno 2008, s. 153–159.

322 RÁZEK, Adolf, *StB + justice. Nástroje třídního boje v akci Babice*, Praha 2002, s. 20, 8.

323 KASÁČEK, NAVARA, s. 164–168.

řídícího učitele.³²⁴

SNB a milice zasáhla v kraji v ohromném počtu do pár hodin, což budí dojem připravenosti na zásah. Tuto zvláštní situaci popsal nejen svědek Ludvík Stehlík, který přišel s hypotézou, že SNB čekala na, v té době prázdné, faře sousedící s babickou školou,³²⁵ ale i samotná Kuchtíkova manželka přiznala možnost, že její manžel byl obětován ve prospěch režimu.³²⁶ Další den proběhla velkolepá zatýkácká akce atentáčníků v poli mezi Babicemi a Bolíkovými, při kterém údajně zemřel Ladislav Malý a Antonín Plichta mladší, zmrzačen zde byl Stanislav Plichta a k procesu tak komunisté přivedli pouze Antonína Mitysku.³²⁷ Kromě honu na hlavní protagonisty útoku však v kraji došlo k velkolepému zatýkání, kdy StB zatkla několik desítek nevinných lidí, které následně soudila ve vykonstruovaných politických monstrprocesech, a docházelo rovněž k přesídlování rodin odsouzených na státní statek v Ploskovicích na Litoměřicku.³²⁸ Tento proces tak umožnil snadnější kolektivizaci na Moravskobudějovicku, kde k tomuto aktu většina místních zaujala negativní postoj, ale také ve zbytku republiky, jelikož tento a další menší procesy (Koubalova Lhota, Kluky) proti kulakům byly dostatečnou výstrahou pro ostatní zemědělce, kteří by mohli zaujmout negativní postoj vůči kolektivizaci.³²⁹

5.2.1 Zapojení místních kněží do babického případu

Jak již bylo řečeno, komunisté potřebovali různorodou skupinu k soudnímu procesu. Atentátu v babické škole tak využili nejen k diskreditaci selského stavu,

324 KASÁČEK, NAVARA, s. 171.

325 *Případ Babice, 5. část* [pořad Českého rozhlasu]. Režie DOLEŽAL, Miloš a kol. Česko, 2006. [online]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/prameny_proudy/_zprava/265677 [4. 3. 2015].

326 PLICHTA, s. 89.

327 KASÁČEK, NAVARA, s. 173–178.

328 *Případ Babice, 9. část* [pořad Českého rozhlasu]. Režie DOLEŽAL, Miloš a kol. Česko, 2006. [online]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/prameny_proudy/_zprava/272431 [4. 3. 2015].

329 KAPLAN, Karel, *Československo v letech 1948–1953*, Praha 1991, s. 92.

ale také kněží, přestože ti s tímto atentátem neměli vůbec nic společného, jelikož byli zatčeni již před 2. červencem 1951 (kromě P. Františka Pařila, který byl zatčen 3. července).³³⁰

Osoba babického faráře měla pro komunisty zřejmě zvláště zajímavou roli, jelikož P. Václav Drbola, popravený za spoluúčast na babických vraždách nebyl první zasažený v této funkci v poválečném období. Bývalý babický farář P. Arnošt Poláček byl například zapojen do soudního procesu Prudík a spol., který se konal 18. března 1950, a odsouzen k trestu odnětí svobody.³³¹ Poláčkův předchůdce P. Jindřich Hladík (odbojář z druhé světové války) si sám zažádal o přeložení do jiné farnosti a možná si tím zachránil život.³³²

Informace o popravených farářích v souvislosti s tzv. babickým případem čerpáme především z výpovědí dalších dvou kněží vězněných ve stejné souvislosti, a to P. Jana Podveského (farář z Jaroměřic nad Rokytnou) a P. Josefa Valeriána (kaplan v Jaroměřicích nad Rokytnou).³³³ Podveský, sám účastník druhého odboje dokonce tvrdí, že byl svým spolupracovníkem z odboje, komunistickým funkcionářem Josefem Ošmerou, upozorněn na to, že na Moravskobudějovicku se plánuje nějaká akce StB.³³⁴

Tři kněží, odsouzení za podíl na babických vraždách, tedy P. Jan Bula, P. Václav Drbola a P. František Pařil, byli do případu vtaženi díky jejich důvěřivosti a komunikaci s agentem Ladislavem Malým. Ten se snažil kontaktovat i výše zmíněného P. Podveského a P. Valeriána,³³⁵ ale ti díky varování funkcionáře

330 KASÁČEK, NAVARA, s. 103–106.

331 ZEJDA, s. 64.

332 Tamtéž, s. 156.

333 VLČEK, Vojtěch, *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel. Rozhovory s kněžími a řeholníky pronásledovanými za komunismu v letech 1948–1989*, Kostelní Vydří 2006, s. 315–321.

334 SOJKA, Jaroslav, *Příteli, tenkrát jsem věřil, dnes mám vše ověřené. Život a působení Mons. Jana Podveského*, Břeclav 2014, s. 35.

335 P. Josef Valerián byl zatčen 18. srpna 1951. Vězněň byl bez soudu po dlouhá léta, vystřídal několik míst během své internace s ostatními kněžími. Nakonec jej státní moc odsoudila v roce 1963 ke dvěma a půl roku odnětí svobody a čtyři roky nesměl vykonávat kněžskou činnost. V roce 1964 byl propuštěn na podmínku. P. Valerián dosud žije a je posledním z relevantních svědků babických

Ošmery byli ostražití a odmítali s ním komunikovat. To samé však radili i odsouzeným kněžím v tzv. babickém případě. V případě varovaných kněží však již bylo pozdě, ale P. Valerián a P. Podveský si zřejmě díky své odtažitosti zachránili život, i přestože byli nakonec také do procesu zařazeni. Jejich tresty však neznamenal smrt.³³⁶

Páter Jan Bula se narodil 24. června 1920 v Lukově u Moravských Budějovic. Absolvoval státní reálné gymnázium v Moravských Budějovicích, posléze pak v brněnském alumnátě. V roce 1945 se stal knězem. Působil v Horním Újezdě u Rokytnice a také se angažoval v Orlu až do jeho rozpuštění v roce 1948. Byl oblíben mezi místními i mládeží.³³⁷

V únoru 1951 jej poprvé navštívil na faře bývalý spolužák z gymnázia, Ladislav Malý. Další setkání se odehrálo v březnu a, podle svědectví P. Podveského, zde sváděl Malý P. Bulu k zapojení se do odbojové činnosti v tom smyslu, že vyzpovídá arcibiskupa Josefa Berana před tím, než bude převezen za hranice. V té době se mohlo jednat o uvěřitelnou zprávu, jelikož o pohybech arcibiskupa Berana neměla veřejnost dostatečné informace, i když v této době rádio informovalo o převozu Berana na neznámé místo. O jeho případném osvobození a převezení za hranice by komunistický tisk zřejmě neinformoval, nebo by tyto zprávy značně upravil.³³⁸

P. Bula se chtěl s arcibiskupem setkat, ale nikdy k tomuto setkání nedošlo.

událostí. – viz VLČEK, Vojtěch, Josef Valerián (1925) [online]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/josef-valerian> [5. 3. 2015].

P. Jan Podveský sice přednesl pohřební řeč na pohřbu obětí babických vražd, nicméně vězení se nevyhnul. Na samotném pohřbu odsoudil tento zločinný atentát, avšak řeč ministra Václava Kopeckého mířícího proti kněžím jej urazila a odešel i s ministranty pryč. Po svém zatčení 18. srpna 1951 byl podroben krutým výslechům a mučení. Dostával pouze záchovnou dávku potravin a před svým procesem v roce 1952 vážil pouze 31 kilogramů. Odsouzen byl k šestnácti letům vězení, ale soud jej podmíněčně propustil již v roce 1963. P. Podveský zemřel v roce 1994. – viz ZEJDA, s. 87–90. a SOJKA, s. 54, 58, 86.

336 VLČEK, *Kříž jsem hlásal*, s. 309–314.

337 ZEJDA, s. 82.

338 Tamtéž, s. 82–83.

Neustále bylo z bezpečnostních důvodů odkládáno.³³⁹ Malý údajně přišel na faru několikrát v uniformě SNB a tvrdil, že k tomuto orgánu patří. Chodil taky velmi často opilý a chlubil se zbraněmi. P. Podveský P. Bulu důrazně varoval přes styky s Malým, jelikož měl informace o plánované provokaci státních orgánů na Moravskobudějovicku. Bula jej nakonec poslechl a krátce nato, dne 30. dubna 1951, byl zatčen,³⁴⁰ odsouzen v politickém procesu (13.–15. listopadu 1951 Třebíč) a 20. května 1952 popraven obzvláště trýznivým způsobem.³⁴¹ Rezoluci odsuzující P. Bulu k trestu smrti podepsalo 73 obyvatel Rokytnice z celkového počtu okolo 200 občanů.³⁴²

Páter Václav Drbola se narodil 16. října 1912 ve Starovičkách u Hustopečí. Studoval reálné gymnázium v Hustopečích a po absolvování alumnátu v Brně byl vysvěcen na kněze v roce 1938. Nejprve působil v Bučovicích a do Babic nastoupil po zatčeném P. Poláčkovi. V Babicích si jej místní velmi rychle oblíbili nejen proto, že je podporoval v odporu proti vstupu do JZD.³⁴³

Scénář ne nepodobný případu P. Buly se i v Drbolově případě opakoval. Asi dva týdny po Bulově zatčení navštívil Malý babického faráře na jeho faře a vyprávěl mu o svém zapojení do odboje, o zpovědi arcibiskupa Berana a další historiky. S arcibiskupem se Drbola nikdy nesetkal a po varování P. Podveským s Malým rovněž přerušil styky. Babický farář byl krátce nato, dne 17. června 1951, zatčen.³⁴⁴ Krátce po vraždění v babické škole komunisté zinscenovali politický proces (12–14. července Jihlava) s odpůrci režimu, do kterého zařadili i P.

339 OTČENÁŠEK, Karel a kol., *Kamínky 3. Drobná svědectví o pronásledování křesťanů v době komunistické totality i o jejich snahách o svobodu a blaho vlasti*, Hradec Králové 2001, s. 64.

340 KASÁČEK, NAVARA, s. 97–101.

341 Podle svědectví Ludvíka Stehlíka, varhaníka z Babic, který po Bulově popravě musel s ostatními spoluvězni šibenici odtahovat, umíral P. Bula dlouhou a bolestivou smrtí. Nepopravili ho na klasické šibenici, ale tahali ho na kladce na vztyčeném prkně, dokud se neudusil. – viz VLČEK, *Kříž jsem hlásal*, s. 315.

342 ZEJDA, s. 84.

343 Tamtéž, s. 85.

344 KASÁČEK, NAVARA, s. 103.

Drbolu, který byl takto odsouzen k trestu smrti. Poprava se konala v Jihlavě 3. srpna 1951 a jeho ostatky komunisté zpopelnili.³⁴⁵

Páter František Pařil se narodil 27. ledna 1911 ve Vidoníně. Absolvoval gymnázium v Tišnově a bohosloví v brněnském alumnátě. Kněžské svěcení získal v roce 1937 a jeho prvním působištěm byly Boskovice, dalším pak Deblín, posléze Třebíč, Ostrov nad Oslavou, Olešnice, Podivín, Volfířov u Dačic a od roku 1948 nastoupil svou kněžskou službu v osudném Horním Újezdu na Moravskobudějovicku.³⁴⁶

Přes svou pověst opatrného člověka se, podobně jako jeho dva předchůdci, dostal do problému s StB. I když o něm některé prameny mluví jako o člověku, který se nezapojoval do žádných organizací, byl znám jako poválečný agitátor lidové strany a také odpůrce komunistické politiky, kterou považoval za bezbožeckou a neodpovědnou. StB jej tak zřejmě delší dobu sledovala. Do tzv. babického případu byl P. Pařil zapleten poskytnutím azylu atentátníkům. V noci z 24. na 24. června 1951 jej navštívil Antonín Mityška a Antonín Plichta starší spolu s Ladislavem Malým a žádali možnost přespaní. Farář jim tedy vypomohl, ale udivilo jej, že přišli ozbrojeni. Atentátníci se u Pařila zdrželi až do večera 26. června a setkali se tak zde i s farářovou hospodyní Helenou Nestrojilovou. Sám Pařil byl z celé situace nesvůj, protože měl strach z možných odposlechů na faře.³⁴⁷

Farářovy obavy byly opodstatněné, protože za pár dní (3. července) jej, v souvislosti s babickými vraždami, zatkl jako spolupachatele.³⁴⁸ Ve vyšetřovací vazbě jej mučili a donutili jej přiznat se k podpoře atentátníků, a to například zapůjčením psacího stroje k vytváření protistátně zaměřených letáků, plánováním

345 ZEJDA, s. 86.

346 SOJKA, s. 43.

347 DOLEŽALOVÁ, Markéta, *František Pařil (1911–1951)* [online]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/frantisek-paril> [5. 3. 2015].

348 RÁZEK, s. 49.

zavraždění patnácti Šebkovických funkcionářů KSČ či poskytováním stravy a noclehu vrahům. Za tyto trestné činy jej soud v Jihlavě konaný ve dnech 12.–14. července 1951 odsoudil k trestu smrti a poprava byla vykonána dne 3. srpna 1951. Nakonec došlo ke zpopelnění jeho těla.³⁴⁹

5.2.2 Důsledky a následný vývoj

Babický případ se dočkal velké propagace již v období, kdy se odehrál. Možná i to byl jeden z důvodů, proč si veřejnost v roce 1968 vyžádala jeho opětovné otevření.³⁵⁰ Případ státní moc opravdu řešila, nicméně po invazi sovětských vojsk na území Československa byl případ opět uzavřen a rehabilitací se poškození nedočkali.³⁵¹

Případ se začal znovu řešit až po revoluci, a to s nepříliš dobrým výsledkem, jelikož ne všichni odsouzení v tzv. babickém případě byli během neveřejného soudního procesu Krajského soudu v Brně roku 1990 rehabilitováni. Několika z popravených byl soudem trest pouze snížen, nikoli pak smazán. Plné rehabilitace se tito odsouzení dočkali až v roce 1997, kdy bylo zároveň zahájeno trestní řízení s pachateli justičních vražd, tehdy s dosud žijícími soudci bývalého Státního soudu, Jaroslavem Demczakem a Pavlem Vítkem. Po vleklém soudním procesu se však tito soudci nedočkali spravedlnosti a řízení s nimi bylo přerušeno.³⁵²

Co se týče blahořečení babických mučedníků, situace se má následovně. Blahořečení P. Jana Buly začalo v roce 2004, P. Drbola pak přišel na řadu v roce 2011. Jejich spisy budou letos slavnostně zaslány do Vatikánu a o jejich dalším

349 DOLEŽALOVÁ, Markéta, *František Pařil (1911–1951)* [online]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/frantisek-paril> [5. 3. 2015].

350 KASÁČEK, NAVARA, s. 261.

351 ZEJDA, s. 124.

352 RÁZEK, s. 38–40.

osudu se bude rozhodovat právě tam. K jejich svatořečení by údajně měla stačit mučednická smrt, která se však teprve bude ve Vatikánu u obou navržených prokazovat.³⁵³ Záslužným činem je pak umístění busty faráře Drboly před farou v Babicích, kde byla tato busta odhalena v roce 2013 na jeho počest.³⁵⁴ Blahořečení posledního ze tří kněží – P. Františka Pařila – se zřejmě realizovat nebude, jelikož údajně není dostatek pramenů, které by jeho beatifikaci oprávnily.³⁵⁵

5.2.3 Komunistická propaganda babického případu

Vražda funkcionářů v Babicích se dočkala bohatého propagandistického ztvárnění již v roce 1951 a po celé období socialismu se toto téma neomrzelo. Divák a čtenář může mít až chvílemi dojem, jako by se tento případ odehrál jen kvůli tomu, aby jej mohli komunisté následně využít k obhájení správnosti svého jednání.

Případ byl dvakrát zpracován knižně, a to v roce 1951 v publikaci Jaroslava Opavského s názvem *Babice 1951* a v knize z roku 1981 nazvané *Vlčí komando* od Oty Holuba. Dále máme k dispozici dokonce filmové zpracování v seriálu ze 70. let nazveném *Třicet případů majora Zemana* od režiséra Jiřího Sequense a pro své umělecké zpracování využil motivy babického případu také Vojtěch Jasný ve svém filmu *Všichni dobří rodáci* (1968), který však hodnotíme jako trezorový film, nikoli jako komunistickou propagandu.

Komunisté rovněž na Moravskobudějovicku vysílali přímý přenos ze soudní síně, kde se řešil zmíněný politický proces, ale tyto výpovědi jsou k

353 ČERNÝ, Kamil, *Mučedníci se přiblížili blahořečení. Spisy zamíří do Vatikánu* [online]. Dostupné z: http://trebicky.denik.cz/zpravy_region/mucednici-se-priblizili-blahoreceni-spisy-zamiri-do-vatikan-20150124.html [5. 3. 2015].

354 ADU, Jan, *Popravenému babickému faráři Drbolovi odhalili bustu* [online]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/236897-popravenemu-babickemu-farari-drbolovi-odhalili-bustu/> [5. 3. 2015].

355 ŠILHAVÁ, Jana, *Novodobí mučedníci* [online]. Dostupné z: <http://www.nase-rodina.cz/article.php?clanek=1342#> [5. 3. 2015].

dispozici rovněž ve výše zmíněných propagandistických knihách. O celém případě rovněž informoval tisk. Ožehavým tématem se stal případ v období pražského jara a hlavně pak po roce 1989.

5.2.3.1 Knižní zpracování babického případu

Knih Jaroslava Opavského *Babice 1951*, byla napsána krátce po prvním z politických procesů (12.–14. července Jihlava) týkajících se babického případu. Tato kniha působí velmi emotivním dojmem, jelikož zde popisuje klidný a spokojený život v Babicích před osudnou tragédií. Zabývá se životopisy zavražděných, ve kterých neopomíná zdůraznit jejich loajalitu vůči straně a lidu. Naopak velmi negativního hodnocení se zde dostává odsouzeným v případě. Ti jsou zde popisováni jako velkokapitalisté a kulaci, kteří za dob první republiky vykořisťovali děvečky a čeledíny. Dalším negativním prvkem na vesnici pojmenoval autor zmíněné kněží, kteří žili v přepychu a dostávali vysoký státní plat. Babický farář Drbola je zde označen jako ten, kdo rozhodl o zavraždění babických funkcionářů³⁵⁶ a farář Pařil jako organizátor vraždění šebkovických funkcionářů, které bylo údajně v plánu.³⁵⁷

Knih je doplněna o proslovy významných osobností promlouvajících na procesu v Jihlavě v červenci 1951, tedy prokurátora Dr. Handla a Dr. Eichlera. Vyhrocenost celé situace má zřejmě doplnit báseň nazvaná *Prostřelená legitimace*, která byla složena k příležitosti volby nového předsednictva MNV.³⁵⁸ Dále je v knize barvitě líčeno přepadávání straníků atentátníky, což probíhalo na jaře 1951.³⁵⁹ Důležitou částí knihy je popis samotné vraždy funkcionářů a část této publikace tvoří výpovědi obžalovaných u soudu.

356 OPAVSKÝ, Jaroslav, *Babice 1951*, Bratislava 1951, s. 30.

357 Tamtéž, s. 34.

358 Tamtéž, s. 106.

359 Tamtéž, s. 67.

Kniha vyšla v češtině i slovenštině a ve dvou vydáních, z nichž druhé je doplněno o podzimní proces (13.–15. listopadu 1951) s dalšími obviněnými v souvislosti s kauzou Babice. Kniha vůbec neinformuje o množství osob zatažených do babického případu, nepopisuje zatýkání v poli s tím, že teroristé byli zlikvidováni do 24 hodin.³⁶⁰ Kniha je doplněna o výsledky procesu a podrobně informuje o výši trestu jednotlivých odsouzených. Kniha působí dojmem prvoúčelové propagandy, což ji ubírá na jakémkoli zdání objektivitu.

Druhá zmíněná kniha s názvem *Vlčí komando* od Oty Holuba³⁶¹ se již tváří odbornějším dojmem, jelikož ji napsal historik, třebaže zaplacený režimem. Důvěryhodnost této knize ubírá používání přímé řeči. Publikace předkládá popis situace na Moravskobudějovicku na jaře a v létě 1951. Popisuje vznik dvou linií odboje v okolí Babic a zdejší pohyby agentů CIC. Dovídáme se o protistátní činnosti ve formě přepadů komunistických funkcionářů,³⁶² zapalování slavníků³⁶³ a samozřejmě zde autor popisuje osudné události 2. července 1951.³⁶⁴

Jelikož byla kniha vydaná s podporou československé armády, autor se zde velmi často zmiňuje o záslužné činnosti bezpečnostních složek v daném případě. Upozorňuje zejména na rychlý zásah SNB a milicí v osudnou noc. Co se týče datací, jsou většinou správné. Například autor nezamlčuje fakt, že P. Drbola a P. Bula byli zatčeni již před 2. červencem. Události jsou v knize popisovány vesměs podobně jako u porevolučních autorů, což budí dojem nezaujatosti. Čtenář by se však neměl nechat mást, jelikož publikaci provází řada narážek, které se snaží ospravedlnit celý zásah a nebezpečnost odsouzených.

360 OPAVSKÝ, s. 7.

361 Ota Holub (1930 – 1992) je autorem několika knih s historickou vojenskou tematikou. Psal kvalitní práce zejména o československém opevnění. V období socialismu se přidal na stranu KSČ a odsoudil například činnost bratří Mašínů. – viz MATUŠKA, Alois, *Ota Holub 1930 – 1992. Spisovatel, publicista, historik vojenství, průkopník a propagátor bunkrologie. Zemřel 12. prosince 1992.* [online]. Dostupné z: <http://www.moje-nazory.estranky.cz/clanky/vojenstvi--bitvy/ota-holub-1930---1992--spisovatel--publicista--historik-vojenstvi--prukopnik-a-propagator-bunkrologie.-zemrel-12.-prosince-1992..html> [6. 3. 2015].

362 HOLUB, Ota, *Vlčí komando*, Praha 1981, s. 64.

363 Tamtéž, s. 84.

364 Tamtéž, s. 92–94.

Autor se však nezabývá tolik jako předchozí spisovatel rolí kněží v babickém případě. Jméno babického faráře Drboly však mělo padnout před zastřelením funkcionářů v babické škole v té souvislosti, že atentátníci se obětí ptali na otázku, kdo faráře udal, kdo je tedy zodpovědný za jeho zatčení. Nesrovnalost v knize můžeme nalézt například ohledně okolností úmrtí Stanislava Plichty. Ota Holub tvrdí, že zemřel již před konáním veřejného soudního procesu, nicméně prameny a svědci říkají, že byl popraven až v roce 1953 jako mrzák, na šibenici jej dokonce popravčí museli vynést.³⁶⁵ Na závěr se autor zabývá dalším vývojem v Babicích, popisuje kolektivizaci a další výdobytky patřící k „pokrokové“ vesnici.

5.2.3.2 Filmové zpracování babického případu

Seriál *Třicet případů majora Zemana* režiséra Jiřího Sequense natáčený v letech 1974–1979 zpracovával předlohy odehrávající se od roku 1945 do roku 1973.³⁶⁶ Ve většině epizodách řeší hlavní hrdina velmi kontroverzní témata, často s pravdivým základem, a to například odsun Němců, banderovci, král Šumavy, kláštery, babický případ či únos letadla do SRN. Některé z epizod vyšly dokonce v knižním vydání autora Jiřího Procházky (*Hon na lišku: tři případy majora Zemana*, Praha 1978).

Babickým případem se zabývaly hned dvě epizody seriálu, a to desátá odehrávající se v roce 1953 s názvem *Vrah se skrývá v poli* a dvacátá pátá nazvaná *Štvanice* z roku 1968. První zmíněná se odehrává ve fiktivní vesnici Plánice, kde místní kulaci nechtějí vstupovat do družstev. Celou situaci je značně znepokojen Zemanův kamarád, předseda MNV Karel Mutl, přesvědčený

³⁶⁵ RÁZEK, s. 29.

³⁶⁶ *30 případů majora Zemana* [online]. Dostupné z: <http://www.csfid.cz/film/71550-30-pripadu-majora-zemana/> [7. 3. 2015].

komunista. V té době teprve kapitán Zeman přijel do Plánice vyšetřovat boj proti státnímu zřízení, který vypukl ve formě tištění protistátních letáků. Během jeho pobytu však rovněž vyhoří seník. Celou věc dávají místní za vinu místnímu bláznovi Emanu Zahradníkovi, bývalému kulakovi, který se o své hospodářství nedokázal starat kvůli svému alkoholismu. Zemanovo vyšetřování však vede k jiným viníkům, a to místnímu hajnému Bosákovi, jeho synovi a místnímu faráři, který poskytuje úkryt jakémusi kapitánovi ze zahraničního odboje. Kapitán faráře vydírá díky své informaci o farářově udávání místních za druhé světové války. V seriálu dojde nejprve k přepadení předsedy MNV Mutla v jeho vlastním domě. Zde se však ubrání díky tomu, že je ozbrojen. Přepadení funkcionářů ve škole je pro něj však již osudné. Hlídky SNB pak chytí vrahy v poli.

Přestože je epizoda prvoúčelovou propagandou, se kupodivu zakládá na mnoha reálných faktech z daného případu. Například letáková činnost, podpalování slámků, hajný zapletený do procesu či funkcionář přepaden ve vlastním domě, který se ubrání. Nicméně fakta jsou upravena a značně zabarvena pro své účely. Celá epizoda působí velmi emotivně, vražda funkcionářů na MNV přichází po usmíření Karla Mutla s manželkou a podobně. Všechny tyto detaily mají za cíl co nejvíce působit na city diváka, a tím jej ovlivnit. Farář jako udavač gestapa byl v seriálu obecně používaný konstrukt. Navíc i osoba faráře, který byl v epizodě pouze zatčen, nikoli popraven, jako tomu bylo ve skutečnosti, zde působila emotivně zabarveně, jelikož Mutlova žena Blanka, sama sirotkem z války, se cítila k faráři povinná pomáhat mu. Cítila se mu vděčná za jeho pomoc, když její rodiče zatklo gestapo. Až na závěr se doví, že farář její rodiče sám udal. Na závěr epizody není dokonce ani řečeno, kolik lidí zatýkání a dokonce popravy zasáhly. Ze seriálu vyplývá, jako by se jednalo pouze o atentátníky ze školy a faráře.³⁶⁷

³⁶⁷ *Třicet případů majora Zemana, 10. epizoda – Vrah se skrývá v poli* [TV seriál]. Režie SEQUENS, Jiří. Československo, 1974. [online]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=FB1vsn642Gg> [7. 3. 2015].

Druhá epizoda seriálu se odehrává v roce 1968 a hlavním tématem je pokus bojovníka proti režimu Pavla Daneše a jakéhosi profesora Brauna o znovuotevření plánického případu (v televizním pořadu profesora Brauna vystoupí bývalý plánický farář tvrdící, že proces byl zmanipulovaný). To se jim opravdu podaří díky vydírání komunistického funkcionáře Vršeckého (prokurátora soudního procesu s plánickými vrahy), který v epizodě zemře. Za jeho smrt jsou samozřejmě zodpovědní, díky nátlaku, který na něj vynakládali. Daniš a Braun po něm chtěli přiznání k tomu, že celá kauza byla provokací SNB. Vršecký před smrtí naštěstí stihne napsat dopis, který toto vyvrací a hovoří o nátlaku výše zmíněných.

Nicméně případ Plánice se dostal znovu před soud a Zeman byl odvolán ze své funkce. Musel začít dělat řadového policistu. Příběh je opět emotivní, jelikož Zeman se po smrti své první ženy, která zemřela rukou agenta západního odboje, znovu oženil, a to s vdovou po Karlu Mutlovi. Se svou novou ženou a rovněž dcerou z prvního manželství navštíví Plánici a pokouší se získat nějaké informace. Hroutí se mu zároveň vztah s dcerou, jelikož ta jej obviňuje z podílení se na politických procesech 50. let.

Zemanova manželka dokonce navštíví plánického faráře, již propuštěného z vězení (což je samozřejmě historický omyl), s žádostí o stažení žaloby a tím o neotvírání procesu. Všichni totiž vědí, jak to opravdu bylo. Farář odmítá a k soudnímu řízení opravdu dojde. Zemana během soudu podpoří pláničtí občané přítomní v soudní síni. Přes počáteční zdánlivé neúspěchy pak Zeman, díky dopisu Vršeckého, dokáže správnost jednání SNB.

Tato epizoda seriálu se nezakládá na mnoha faktech, která se případu týkají. Opravdový babický farář byl dávno popraven a k vydírání žádného prokurátora v souvislosti s touto kauzou nedošlo. Komunisté v období pražského jara často suspendováni byli, to je asi jediná pravdivá informace, kterou se zde

můžeme dovědět. Reálný základ má pak televizní pořad v epizodě nazvaný „*Co tomu říkáte, pane profesore?*“, ve skutečnosti se zřejmě jednalo o pořad z roku 1968 „*Co tomu říkáte, pane Werichu?*“, kde se jednalo často o závažných tématech, která měla být tabu.³⁶⁸

Dále se babickým případem okrajově zabývá trezorový film *Všichni dobří rodáci* režiséra Vojtěcha Jasného z roku 1968. Jelikož se však nejedná o komunistickou propagandu tak jej zmíním pouze ve zkratce. Film působí spíše uměleckým dojmem a o reálný základ babických událostí se opírá pouze okrajově. Na zmíněné vesnici je zjevně problém s kolektivizací a je zde zastřelen místní funkcionář KSČ. Na vesnici pak za záhadných okolností umírají obyvatelé, což je zřejmě paralelou na následný politický proces z reálného základu babického případu. Celý film končí přinucením místních zemědělců ke vstupu do JZD. Tento film způsobil ve své době velký odpor státní moci, a proto byl ve své době uzavřen do trezoru.³⁶⁹

5.2.3.3 Informace o babickém případě v komunistickém tisku a rozhlasu

Nejvíce postihla propaganda případu denní tisk, v období socialismu vyšel nespočet novinových článků o Babicích. O případu informovalo mnoho druhů novin a časopisů, například *Jiskra*, *Horácké noviny*, *Rovnost*, *Vlasta* a další. V práci bude objasněn obsah vybraných článků z *Rudého práva* a *Lidové demokracie*. Nejprve budou prezentovány články z *Rudého práva*.

První informaci o vraždách poskytl tisk až 6. července 1951, v den pohřbu obětí. Článek s názvem *Úřední zpráva o dopadení teroristické skupiny vrahů na Jihlavsku* stručně informuje o událostech v babické škole, o dopadení skupiny v

368 *Třicet případů majora Zemana*, 25. epizoda – Štvanice [TV seriál]. Režie SEQUENS, Jiří.

Československo, 1974. [online]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=heaEauypE-E> [7. 3. 2015].

369 *Všichni dobří rodáci* [film]. Režie JASNÝ, Vojtěch. Československo, 1968.

poli a o zapojení zahraničního agenta do celého atentátu. Dále článek nabádá ke zvýšené bdělosti.³⁷⁰

Dne 9. července 1951 vyšel článek nazvaný *Hotovi střežit bezpečnost naší republiky, půjdeme směle vpřed k socialismu*. Informuje o pohřbu zavražděných a připojuje rovněž proslov ministra Václava Kopeckého pronesený na pohřbu a kritizující vesnické boháče a velkokapitalisty.³⁷¹

Další články ze dne 14. července 1951 nazvané *Za denní žold z rukou amerických imperialistů šli vraždit a usilovali o rozvrat republiky*³⁷² a *Maska s tváře babických vrahů je stržena* obsahují přepis výpovědí obžalovaných u soudu konaného ve dnech 12.–14. července, které mají za cíl šokovat obyvatelstvo. Dále zde autor upozorňuje nejen na vnitřní hrozbu odboje, ale mluví také o nebezpečí zahraničního odboje, který je organizován zrádnou emigrací, například Hubertem Ripkou, Petrem Zenklem či Ferdinandem Peroutkou.³⁷³

Článek ze dne 17. července 1951 od autora Drahomíra Bárty s názvem *Babice* je silným, na emoce působícím článkem, jelikož popisuje zastřelené funkcionáře jako poctivé lidi v nesprávnou dobu na nesprávném místě, což člověka nabádá k myšlence, že on sám se mohl stát obětí útoku. Dále zde informuje o vysokém žoldu, který teroristé pobírali (300 Kčs za den v akci a 200 Kčs v ostatní dny).³⁷⁴ Ve stejném dni vyšel v *Rudém právu* i další článek, od

370 ČTK, *Úřední zpráva o dopadení teroristické skupiny vrahůna Jihlavsku*. In: Rudé právo, 6. 7. 1951, s. 7. [online]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1951/7/6/7.png> [7. 3. 2015].

371 ČTK, *Hotovi střežit bezpečnost naší republiky půjdeme směle vpřed k socialismu*. In: Rudé právo, 9. 7. 1951, s. 1 a 3. [online]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1951/7/9/1.png> a <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1951/7/9/3.png> [7. 3. 2015].

372 ČTK, *Za denní žold z rukou amerických imperialistů šli vraždit a usilovali o rozvrat republiky*. In: Rudé právo, 14. 7. 1951, s. 3. [online]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1951/7/14/3.png> [7. 3. 2015].

373 BÁRTA, Drahomír, *Maska s tváře babických vrahů je stržena*. In: Rudé právo, 14. 7. 1951, s. 3. [online]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1951/7/14/3.png> [7. 3. 2015].

374 BÁRTA, Drahomír, *Babice*. In: Rudé právo, 17. 7. 1951, s. 3. [online]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1951/7/17/3.png> [7. 3. 2015].

autorky Ludmily Cekotové, s názvem *Vesnický boháč Plichta*, informující o údajně pokřivené osobnosti jednoho z teroristů. Ten měl podle autorky za války spolupracovat s nacisty, což je lež, jelikož se jednalo o oceněného odbojáře.³⁷⁵

Dne 20. července vyšel další článek Drahomíra Bárty nazvaný *Svědectví o Babicích*. Jedná se o výpověď jediného přeživšího funkcionáře KSČ, Františka Bláhy. Ten zde popisuje útok v babické škole a jeho průběh. Dále výpověď uzavírá s tím, že teroristé jsou třídní nepřátelé a je třeba proti nim bojovat.³⁷⁶

Nyní budou představeny vybrané články z *Lidové demokracie*. První článek ze dne 14. července 1951 s názvem *Čtrnáctičlenná tlupa velezrádců před soudem v Jihlavě* informuje o konaném soudním procesu se skupinou „zrádců“. Je zde popsána jejich činnost na jaře a v létě 1951, nechybí ani popis osudné noci 2. července. Text poskytuje přepis výslechnů u soudu.³⁷⁷

Dalšího dne, 15. července, byl vydán článek nazvaný *Druhý den přelíčení s bandou vrahů, teroristů a jejich pomahačů*. Text je převážně přepisem výpovědí u soudu. Dovíme se zde mimo jiné o tom, že P. Pařil dal teroristům růženec s křížkem pro jejich ochranu. P. Drbola zase potvrzuje plánování atentátu na šebkovické funkcionáře. Všechny výpovědi se nesou v podobném duchu a na závěr je připadán *Rozsudek státního soudu v Jihlavě nad vrahy z Babic*. Ten informuje o udělených trestech smrti a dalších likvidačních trestech.³⁷⁸

Další článek, ze dne 17. července, nazvaný *Poučení i výstraha* informuje opět o událostech z 2. července, mluví o některých z „teroristů“, mezi něž patřili i

375 CEKOTOVÁ, Ludmila, *Vesnický boháč Plichta*. In: Rudé právo, 17. 7. 1951, s. 3. [online]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1951/7/17/3.png> [7. 3. 2015]

376 BARTA, Drahomír, *Svědectví o Babicích*. In: Rudé právo, 20. 7. 1951, s. 3. [online]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1951/7/20/3.png> [7. 3. 2015].

377 ČTK, *Čtrnáctičlenná tlupa velezrádců před soudem v Jihlavě*. In: Lidová demokracie, 14. 7. 1951, s. 3.

378 ČTK, *Druhý den přelíčení s bandou vrahů, teroristů a jejich pomahačů a Rozsudek státního soudu v Jihlavě nad vrahy z Babic*. In: Lidová demokracie, 15. 7. 1951, s. 3 a 4.

kněží, a také zdůrazňuje fakt, že soud již proběhl, a proto byli hlavní protagonisté spravedlivě potrestáni. Důraz je kladen rovněž na státní potřebu vyšší bdělosti a budovatelského úsilí.³⁷⁹

Článek vydaný 20. července a nazvaný *Stín za babickou farou*, se zabývá rolí kněží v případě. Místní babického faráře Drbolu kritizují za odbývání mší svatých a k jeho osobě zde autor článku rovněž přidal informaci o jeho luxusním bydlení v místní faře, která je nad poměry velká, a také informaci o výši jeho platu, jenž činil 4600 Kčs měsíčně. Na závěr textu je přidán druhý krátký všeříkající článek nazvaný *Lid odsuzuje babický zločin*.³⁸⁰

Dne 22. července vyšel článek nazvaný *Jejich pravá tvář*, který hodnotí další osoby zapojené do případu, a sice Antonína Mitysku, jehož obviňuje z neplnění dodávkových povinností, přestože byl „vesnickým boháčem“, a další zmíněnou osobou je P. Pařil, který údajně pobíral výplatu 6000 Kčs měsíčně, přesto se zapojil do odboje. Na závěr autor líčí osud Antonína Plichty staršího, jako „vyvrhele lidské společnosti“.³⁸¹

Článek nazvaný *Babice vyzývají ke zvýšené bdělosti* ze dne 24. července informuje o neočekávanosti vraždy v Babicích, přestože farář Drbola byl údajně podivín, který se s lidmi nestýkal, ale občas vedl diskuze se zavražděných Tomášem Kuchtíkem. Autor tak usuzuje, že již tenkrát plánoval jeho vraždu.³⁸²

Další články: *Hrdina bojuje, hrdina nikdy neumírá* (26. července),³⁸³ *Dobry člověk – vzorný občan a Duchovní odsuzují zločin* (28. července) jsou pochvalné články o zavražděných v babické škole, především o Tomáši Kuchtíkovi a Bohumíru Netoličkovi. Poslední článek informuje o nesouhlasu

379 ČTK, *Poučení i výstraha*. In: Lidová demokracie, 17. 7. 1951, s. 1.

380 ČTK, *Stín za babickou farou* a *Lid odsuzuje babický zločin*. In: Lidová demokracie, 20. 7. 1951, s. 2.

381 ČTK, *Jejich pravá tvář*. In: Lidová demokracie, 22. 7. 1951, s. 3.

382 ČTK, *Babice vyzývají ke zvýšené bdělosti*. In: Lidová demokracie, 24. 7. 1951, s. 3.

383 ČTK, *Hrdina bojuje, hrdina nikdy neumírá*. In: Lidová demokracie, 26. 7. 1951, s. 3.

pokrokových kněží s tímto činem a především se zapojením místní farářů do zločinu.³⁸⁴

Poslední články, ze dne 1. srpna 1951, nazvané *V Babicích zvolili nový MNV* a *Další odsuzující hlasy duchovních* informují o zvolení nového předsednictva MNV v Babicích, kde se novým předsedou stal jediný přeživší, a to František Bláha. Druhý text podává informace o nových odpůrcích babického zločinu ze strany duchovenstva a připojen je zde i seznam některých konkrétních z nich.³⁸⁵

Po revoluci pak začaly noviny hledat pravdu ohledně babického případu. Cenná byla výpověď již zmíněného P. Podveského, který tvrdil, že jej varoval známý z odboje, komunistický funkcionář, Josef Ošmera o plánování určité provokace na Moravskobudějovicku. Tento rozhovor poskytl P. Podveský Radomíru Malému pro *Lidovou demokracii* v lednu 1990. Na jeho výpověď ostře zareagovala Ošmerova dcera Dana dne 27. února téhož roku v *Rudém právu* ve článku s názvem *Otázky k případu Babice*. Ta tvrdí, že farář lže a její otec nikdy nebyl o ničem podobném informován. Na to P. Podveský zareagoval a jeho odpověď byla vydána v *Rudém právu* dne 3. dubna téhož roku jako *Odpověď na otevřený dopis D. Ošmerové*. V tomto novinovém článku se farář ospravedlňuje a trvá na svém stanovisku.³⁸⁶

Jak jsme mohli zaznamenat, socialistické noviny nebyly ve většině případů nositeli pravdy, přestože měly bezesporu velkou hodnotu při ovlivňování obyvatelstva z celé země. Podobně tomu bylo v již zmíněném rozhlasovém vysílání na Moravskobudějovicku, kde lidé v přímém přenosu mohli poslouchat dění v soudní síni z procesu s babickými „vrahy“. V práci bude jako příklad

384 ČTK, *Dobrý člověk – vzorný občan a Duchovní odsuzují zločin*. In: *Lidová demokracie*, 28. 7. 1951, s. 2.

385 ČTK, *Babicích zvolili nový MNV a Další odsuzující hlasy duchovních*. In: *Lidová demokracie*, 1. 8. 1951, s. 2.

386 ZEJDA, s. 91.

uvedeno několik výpovědí z tohoto soudu pro lepší imaginaci:

Následující přepis výpovědi dokazuje, jak byl farář Drbola u soudu ponižován.

Drbola (D): Na ty zbraně jsem se ptal z toho důvodu, protože jsem věděl, že je to ilegální protistátní nějaká činnost tady, skupina. A z toho důvodu jsem se zajímal mají-li k dispozici také zbraně.

Soudce (S): Pane obviněný, v té době jste ale asi už zapomněl na pána boha, ne?

D: Prosím?

S: To už jste zapomněl v té době, kdy jste se ptal na zbraně na pána boha.

D: Nezapomněl.

S: No a jaké je vaše přikázání páté?

D: Nezabiješ.

(...)

S: Vy jste byl farářem v Babicích. Pan Kuchtík a ti další, kteří tam byli zavražděni byli občané babičtí. Babický farář je iniciátorem vražd svých farníků. To je tragedie. Ale to také dokresluje vás. Vyvrhel lidské společnosti!³⁸⁷

Další výpověď se týká faráře Pařila.

Soudce (S): Jak se jmenujete?

Pařil (P): František Pařil.

S: Kdy jste se narodil?

P: 27.1.1911, okres Velké Meziříčí.

S: Povoláním jste?

P: Farář, Horní Újezd.

S: Jaký jste měl měsíční příjem?

P: Asi 6000 korun.

S: Pane obviněný, vy jste slyšel žalobu, cítíte se být vinen?

P: Ano.

³⁸⁷ *Případ Babice, 2. část* [pořad Českého rozhlasu]. Režie DOLEŽAL, Miloš a kol. Česko, 2006. [online]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/prameny_proudy/_zprava/260426 [7. 3. 2015].

(...)

P: Tehdy mě poslal Mityska dopis po nějakém Vorlíčkovi z Vacenovic, že se mnou chce o nějaké důležité věci mluvit. Dopis jsem přijal a v dopise mě žádal Mityska, abych na něj počkal po 23. hodině, tak jsem se podle dopisu zařídil, natáhl budík, potom po dvanácté hodině Mityska skutečně přišel odzadu zahradou, já jsem otevřel. Řekl mi, že tam ještě je s ním Plichta a potom po delší chvilce přišel i kapitán. Tak mě byli představeni. Byli všichni ozbrojeni samopaly, pistolemi a dva z nich, Plichta a Mityska měli po ručním granátu.

S: No tak co bylo prosím dál?

P: Šli jsme dále do kuchyně, tam jsme teprve rozsvítili. Sedli jsme si. Oni odložili automaty na obývací stůl a pistole si dali před sebe, na poličku na boty dali ruční granáty. Zavolal jsem hospodyni Nestrojilovou, aby jim něco podala jíst.

S: Pane obviněný, jestlipak tam na faře u vás visí také kříž?

P: Visí tam kříž, ano.

S: Jak se prosím pěkně vyjímal ty automaty a ty granáty a ty pistole pod tím křížem? Všiml jste si toho? Jaký to na vás udělalo dojem?

P: Já jsem si toho v noci nevšiml.

S: Vždyť jste svítil.

P: Svítil, ale já jsem na to nemyslel.

S: Dům posvátný stojící ve stínu kostela, kde se konají také bohoslužebné úkony a tam automaty, granáty, pistole a bandité s farářem.³⁸⁸

Předložené ukázky ze soudního výslechu dokazují přístup soudce a poroty k obžalovaným. Ti zde byli permanentně uráženi a soud neprobíhal korektně tak, jak by měl. Na obžalované se zde primárně pohlíželo jako na vrahy, přestože dosud odsouzeni nebyli. Přímý přenos ze soudní síně v okolí měl jistě rovněž silné účinky, co se týče propagandistického působení na místní.

388 *Případ Babice, 2. část* [pořad Českého rozhlasu]. Režie DOLEŽAL, Miloš a kol. Česko, 2006. [online]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/prameny_proudy/_zprava/260426 [7. 3. 2015].

6 Hodnocení komunistické propagandy politických procesů proti římskokatolické církvi

Jak vyplynulo z předcházejících kapitol, komunisté vytvořili ke všem zkoumaným případům bohatou síť propagandy. Přestože veškerá jejich medializace má mnoho stejných znaků, můžeme zde nalézt i určité odlišnosti ve formě projevu. Celá komunistická mediální prezentace si navíc zjevně odporuje se skutečnými událostmi, které popisuje. Je vedena velmi negativistickou a nelichotivou rétorikou, často je prvoplánová a tudíž i na první pohled nepůsobí věrohodným dojmem. Užívány jsou v projevu autorů neustále stejné fráze, jako například „zrádní kněží“, „zrádná reakce“, „zrádný Vatikán“ či „váleční štváči“. Je však nesporné, že komunisté si svou propagandu důkladně promysleli a dokázali ji využít hned v několika formách. Nejdůležitější byla zjevně medializace v novinách, které četla většina obyvatelstva. Komunisté však nezapomněli ani na vydávání knih a v některých případech na filmovou produkci. Není náhodou, že si většina populace vytvořila o daných případech mínění podle těchto „uměleckých“ předloh.

6.1 Propaganda případu pražského arcibiskupa Josefa Berana

Případ arcibiskupa Berana se dočkal jednak knižního vydání, dále pak o něm hojně informoval denní tisk. Propaganda tohoto případu se zaměřila především na spojenectví arcibiskupa s papežem a vysokou vatikánskou církevní hierarchií. Arcibiskupové a biskupové v zemi podle těchto informací usilovali o rozvrat a o vznik jakéhosi státu řízeného církví. Pokud by však toto nebylo možné, usilovali alespoň o návrat k původním poměrům kapitalistického státu.

Vyšší církevní hierarchie měla působit na nižší klérus v Československu a provokovat v něm jakousi neposlušnost vůči lidově demokratickému zřízení.

Sám arcibiskup Beran byl nařčen z neoprávněné kritiky vůči P. Josefu Plojharovi, který byl součástí komunistické poúnorové politiky. Co se týče novinových článků, ty často nebyly zaměřené přímo na osobu Josefa Berana, ale spíše na jiné církevní otázky, které se však hlavy církve v zemi nebetyčně dotýkaly.

Nejčastějším tématem, které s Beranem souviselo, byl vznik a činnost tzv. Katolické akce, řízené státem. Beran tuto organizaci mnohokrát kritizoval a díky tomu se také dočkal reakce v novinách ze strany státu. Další důležitou událostí, která ovlivnila tisk, byla „provokace“ arcibiskupa Berana v chrámu sv. Víta, kde měl údajně vést „protistátní řeči“ a burcoval věřící k neposlušnosti vůči režimu.

Propaganda případu arcibiskupa Berana se však většinou netýkala pouze jeho, ale i ostatní vyšší církevní hierarchie a vatikánských zástupců v zemi. Vedena byla jednotvárně a naprosto shodným způsobem. Informace objevující se v knihách se shodují s těmi z novinových článků. Jelikož se jednalo zřejmě o méně „lidové“ téma, nebylo třeba vytvořit filmové zpracování, jako tomu bylo například u ostatních zkoumaných případů. Ty byly totiž obyčejnému člověku s běžnými starostmi daleko bližší a přístupnější, jelikož se často dotýkaly lidí podobných, jako byl on sám. To znamená, že osud vesnického kněze je pro místní daleko více důležitý, než osud arcibiskupa, kterého většinou osobně neznají.

6.2 Propaganda procesu Machalka a spol.

Proces Machalka a spol. zaznamenal jak propagandu v knihách a novinách, tak i v televizním seriálu. Zásadním prvkem zde byla snaha ukázat kriminální činnost řádových kněží a dalších církevních osobností. V tomto procesu komunisté účelně vybrali deset osob tak, aby se jednalo o průřez členů různých řeholních řádů. Každý z těchto řádů měl mít v protistátní činnosti svůj daný úkol.

Premonstráti údajně přechovávali velké množství zbraní a chystali se k ozbrojenému odporu. Jezuité pak symbolizovali západní špionáž v Československu. Redemptoristé zase získali pověst spolupracovníků banderovců.

S některými z obžalovaných se pak měl spojovat vykonstruovaný číhošťský zázrak. Cílem těchto obviněných tedy, podle komunistické propagandy, byla všemožná protistátní činnost. Autoři neopomněli zdůraznit, že tito církevní představitelé plnili úkoly zadané z Vatikánu.

Mediální kampaň proti řeholním řádům související s tímto politickým procesem byla natolik silná a nemilosrdná, že bystrý čtenář mohl předvídat klíčovou roli této medializace pro o pár týdnů později probíhající Akci K, která znamenala téměř úplnou likvidaci mužských církevních řádů a konfiskaci jejich majetku ve prospěch státu. To byl totiž zřejmě hlavní cíl, pro nějž komunisté důkladně naplánovali datum procesu, který se konal o velikonočních svátcích, ale také o procesu denně podávali mnoho informací odkrývajících rozsáhlou zločinnou činnost řeholníků.

Knižní a novinová propaganda byla téměř shodná. Odlišnosti pak můžeme najít až v epizodě ze seriálu *Třicet případů majora Zemana*, kde je zde případ sice relativně (na předpokládaná očekávání) kvalitně zpracován, nicméně zde autor plete všechna komunisty propagovaná fakta dohromady a epizoda tak působí zmatečně. Řeholníci zde spolupracují nejen s banderovci, ale také shromažďují zbraně a chystají se na ozbrojený odpor. Scénáristé zde tak zkombinovali více prvků činnosti řeholníků z daného případu do jediného kláštera. Nicméně filmové zpracování tohoto veřejnosti relativně neznámého případu vypovídá o pocitu komunistů, kteří jej tak zřejmě pokládali za klíčový v boji proti řeholním řádům.

6.3 Propaganda tzv. číhošťského zázraku

Číhošťský zázrak, jeden z nejvíce klíčových proticírkevních procesů budovatelského období socialismu, je veřejnosti velmi dobře znám a silně se jí také citově dotkl. Je však otázkou, zda na tom měla vliv právě komunistická propaganda případu, nebo jiné zdroje, které informace o tomto případu donesly k běžnému obyvateli Československa, nejčastěji v období pražského jara. Komunisté však připravili hned několik zpracování tohoto případu, a to filmové, knižní a formou novinových článků.

Propaganda tohoto případu se opírá především o diskreditaci osoby vesnického faráře, který klamal své věřící, ale také o roli vatikánské nunciatury v Československu. Kromě Toufarova jména tak v tisku často zaznělo jméno papežského zástupce v zemi, Ottavia de Livy. Tzv. „zázrak“ byl však rovněž prezentován jako dílo západního imperialismu a Wall Steetu, který tím chtěl narušit klidnou práci místních obyvatel. Komunisté kladou důraz na klamání obyčejných věřících ze strany církevních představitelů.

Komunistům zcela změnila plány Toufarova smrt, který zemřel na následky tvrdých výslechů ve vazbě. Jelikož bylo předem rozhodnuto o potřebě vykonání veřejného soudního procesu, komunisté museli obvinít někoho jiného z podílu na vykonstruování zázraku. Vybráni pak byli někteří z obviněných v procesu Machalka a spol., což nepůsobilo úplně logicky. Nicméně „zázrak“ bylo nutné využít a zpropagovat. Je také velmi zajímavé, že o smrti Josefa Toufara komunistická média vůbec neinformovala, ba dokonce nevysvětlila, proč sám farář není zapojen do soudního procesu, což by bylo jistě logickým vyústěním celé situace. Zprávy o Toufarově smrti vyluly na povrch až s odstupem řady let.

Propaganda si v tomto případě vzájemně příliš neprotiřečí a ve všech zdrojích se dovíme stejné informace. Jak již bylo řečeno, jedná se o jeden z

nejznámějších případů a dodnes je tato kauza velmi populárním tématem, jelikož stále není zcela uspokojivě vysvětleno, co se tenkrát osudného 11. prosince 1949 v číhošťském kostele vlastně stalo. Je pak pochopitelné, že komunisté tento případ chtěli beze zbytku využít.

6.4 Propaganda tzv. babického případu

Babický případ je jedním z nejvíce propagandisticky využitých témat v rukou komunistů. Jelikož se v tomto případě jednalo dokonce o vraždu funkcionářů KSC, bylo potřeba o případu co nejvíce informovat obyvatelstvo. Komunisté o případu informovali téměř po celou dobu svého období, kdy byli u moci, což dokazuje, že případ měl pro ně zřejmě zvláštní význam. Připraveno bylo nejen knižní, filmové a novinové zpracování, ale během konání procesu v Jihlavě existovalo v tomto regionu i rozhlasové vysílání přenášející výpovědi obžalovaných u soudu.

Propaganda tohoto případu nebyla čistě proticírkevní, a to z toho důvodu, že babický případ je primárně procesem protikulackým. Role kněží měla v procesu však rovněž zásadní roli, jelikož Moravskobudějovicko bylo krajem velmi silně katolickým. Propaganda se tak opírala o údajně spojenectví mezi západním zahraničním odbojem, domácím odbojem tvořeným kulaky a lesníky a v neposlední řadě také kněžími. Ti v procesu hráli relativně velkou roli, jelikož tři z jedenácti popravených byli právě kněží.

Komunisté se ve své propagandě odvolávali především na údajnou kriminální minulost odsouzených, kteří byli z velké většiny spolupracovníky gestapa v období druhé světové války. Dále bylo zdůrazňováno bohatství jednotlivých odsouzených a to nejen u kulaků, ale hlavně u odsouzených kněží, kteří údajně pobírali vysoké státní platy, ale stále jim to nestačilo. Obžalovaní

údajně usilovali o rozvrat lidově demokratického zřízení a žádali nastolení kapitalistického vykořisťovatelského státu. Všechny obviněné rovněž spojovala nenávist vůči lidu a jeho práci. V neposlední řadě propaganda tohoto případu využila hned několika dojímavých příběhů nejen zavražděných ve škole, ale i jejich příbuzných. Toto bylo nejmarkantnější v seriálu *Třicet případů majora Zemana*, nicméně ani ostatní zdroje nezůstávaly v tomto směru pozadu.

Babický případ měl pro státní moc zvláštní důležitost zřejmě z toho důvodu, že se jednalo o silně „lidový“ případ. V člověku evokoval pocit, že on sám se může kdykoli stát obětí podobného atentátu, a proto by se měl mít na pozoru. Komunistická propaganda tohoto případu byla natolik silná a propracovaná, že přestože v těchto zdrojích můžeme nalézt určité vzájemné rozpory, obyvatelstvo ovlivnila docela hluboce a názor většiny lidí na tyto události vychází právě z komunistické propagandy. Nezřídka kdy jsou komunistickým výkladem ovlivněny i porevoluční zdroje, které mají za cíl zrekonstruovat babické události z nezaujatého pohledu.

6.5 Komparace komunistické propagandy politických procesů proti římskokatolické církvi

Jak jsme si mohli všimnout, komunisté ve všech zkoumaných případech využili knižní a novinové propagandy. Dalo by se říci, že to je základem k tomu, aby případy mohly alespoň povrchně proniknout do povědomí obyvatelstva. Případy, které však komunisté hodnotili jako důležitější, se dočkaly rovněž filmového zpracování, jenž dokáže pozorovatele daleko efektivněji zformovat.

Komunisté používali ve své propagandě neustále stejné fráze, které aplikovali na všechna církevní témata. Společným rysem této propagandy tak je spojení československých církevních představitelů s Vatikánem a Západem. Většinou je zde obsažen i odkaz na události druhé světové války, ve které byli

duchovní konfidenty gestapa či banderovců. Důležité je také kladení důrazu na klamání věřících ze strany duchovních.

Rozdílnými znaky ve zkoumaných případech pak může být forma odboje, kterou daní účastníci měli plánovat. Například arcibiskup Beran by se podle komunistické propagandy k ozbrojenému odporu sám neuchýlil, kdežto vybraní představitelé procesu Machalka a spol. ano. Stejně tak je nejistá role Toufara a tří babických kněží, kteří byli podle tehdejšího výkladu také schopni postavit se státu ve formě ozbrojeného odporu. Babičtí kněží se taky pro toto obvinění dočkali trestu smrti.

Dále se zde hodnotí míra možného ovlivnění obyvatelstva. Zatímco arcibiskupové a biskupové s řeholníky nejsou popisováni jako osoby s těsným kontaktem s věřícími, role vesnických kněží při ovlivňování místních byla nesporně vyšší. Všichni aktéři tuto důvěru svých oveček zneužili, ale u kněží je toto vnímáno jako větší prohřešek.

Komunistická propaganda byla celá velmi vyhroceně a dramaticky emočně zabarvená. Autoři se odvolávali velmi často na příběhy obyčejných lidí zasažených zmíněnými případy. Toto není natolik patrné opět v případě arcibiskupa Berana a procesu Machalka a spol., ale především v číhošťském a babickém případě. Zde autoři nejvíce hrají na city čtenáře či diváka. U Toufara je kladen důraz na jeho klamání vlastních věřících a stejně tak u babických kněží, kteří dokonce pro místní občany plánovali zbabělé vraždy.

Všechna komunistická propaganda měla obrovskou schopnost ovlivnit obyvatelstvo. I tato míra však byla značně rozdílná. Například vydávání knih o případech se zřejmě neseťkalo s tak silnou odezvou ze strany občanů, jako vydávání novinových článků, které se dostaly téměř ke každému občanu v republice. Natáčení snímků pak mělo, dle mého názoru, největší sílu v

ovlivňování lidí. Zvláště pak seriál *Třicet případů majora Zemana*, který v období normalizace „osvěžil“ témata, která se v období pražského jara dočkala úplně jiné a pro režim nežádoucí medializace. Tento případ tak vytvořil mýtus „zlé“ církve, která bojovala proti komunistům, ale také proti vlastním věřícím. Autoři komunistických médií také často kladou důraz na nepravou víru církevních představitelů na rozdíl od obyčejných věřících. Komunistické propagandě však nelze upřít systematickou a pečlivou propracovanost. Přestože je velmi často prvoplánová a velmi vyhrocená, i tak je zjevně schopna efektivně ovlivnit obyvatelstvo, které je jí ovlivněno víceméně dodnes. Důkazem toho je napětí mezi státem a církví v otázkách církevních restitucí a jejich negativní obraz v současných médiích.

7 Závěr

Komunistická ideologie stála již od svého prvopočátku proti náboženství. Sám Karl Marx pronesl známý citát: „*Náboženství je opium lidu*“. Z tohoto důvodu se i komunisté po převratu v roce 1948 snažili všemožně vymýtit náboženství, a tedy i církve v Československu. Mnozí církevní představitelé se tak dostali do konfliktu se státní mocí a byli zapojeni do různých politických procesů. Cílem těchto procesů však nebylo pouze zastrašení obyvatelstva, ale především odsouzení vybraných představitelů a jejich protistátní činnosti. K tomuto účelu sloužila státu masivní propaganda, kterou využívali ve všemožných formách. Ta následně formovala veřejné mínění ve prospěch státní moci a špinila pověst těch, kteří se stali terčem této negativní propagandy.

Diplomová práce se zabývala vybranými případy státního útlaku vůči církevním představitelům. Vybrány zde byly tři reprezentativní složky – arcibiskupové a biskupové, řeholní řády a kněží. Ke všem těmto složkám bylo shromážděno relevantní množství propagandistického materiálu, který působil ve všech těchto případech naprosto totožným dojmem, jelikož komunistická propaganda využívala ve svém projevu neustále stejné fráze. Nicméně i zde bylo možné nalézt rozdílné tendence komunistické propagandy, která odlišně přistupovala ke „zločinům“ vyšších a nižších církevních představitelů. Dalo by se říci, že nižší církevní hierarchie se dočkala tvrdšího zacházení a daleko ničivějších trestů u soudních procesů.

Komunisté se chronologicky zaměřili nejprve na vyšší církevní hierarchii, která mohla ve své nejrůznější činnosti, například formou vydávání pastýřských listů, ovlivňovat nižší duchovní. Jakmile dokázali „zločinné“ jednání arcibiskupů a biskupů, mohli tak uvést do rozpaků nejen laické věřící, ale i samotné kněží a řeholníky. Cílem komunistů tak mohlo být způsobení postupného rozvratu uvnitř

samotné římskokatolické církve. Když pak oslabili církve od vyšších pozic, zaměřili se na boj proti nižší církevní hierarchii, kterou tvořili právě řeholníci a kněží. Především venkovští kněží měli nejzásadnější význam v působení nejen na obyčejné věřící, ale i na nevěřící obyvatele dané obce, se kterými často udržovali přátelské styky a podporovali je v jejich nevoli vůči kolektivizaci. Tímto postojem se bezesporu stali „nepřáteli lidově demokratického zřízení“. Komunisté vůči kněžím postupovali ostře a způsobem, který vedl k zastrašení ostatních kněží. Monstrprocesy, ve kterých byli odsouzeni římskokatoličtí kněží, tak často zajistily loajalitu ostatních farářů.

Politické procesy proti představitelům římskokatolické církve byly důležité pro upevnění moci komunistické strany. V budovatelském období socialismu, tedy v letech 1948–1953, vedl stát boj proti všem opravdovým i předpokládaným odpůrcům režimu. Jejich eliminace a následná negativní propaganda případů zajistila komunistům poslušnost obyvatelstva. Důsledkem ale bylo také podmanění si církve a jejich institucí v Československu. Kněží pobírali například státní výplatu a stali se tak „služebníky státu“. V takovém případě pak nebylo snadné se státní moci vzepřít.

Cílem diplomové práce bylo zejména shromáždění a představení komunistické propagandy k vybraným případům budovatelského období socialismu. Při heuristice jsem nenarazila na větší obtíže a vyhledané zdroje jsem tak měla možnost zhodnotit, aniž by v mé práci chyběl nějaký klíčový zdroj komunistické medializace zkoumaných případů. Přestože je tato propaganda často velmi odlišná od informací, které se můžeme dovědět ze současného historiografického bádání, a působí jednoznačně prvoplánovým a dramatickým dojmem, měla bezesporu velký vliv na formování veřejného mínění. To dokazuje dodnes zkreslený náhled obyvatelstva na problematiku římskokatolické církve. Řada lidí vůči ní zastává negativní postoj, který zakládá na argumentech ne nepodobných právě komunistické propagandě z padesátých let, ale také z období

normalizace. Římskokatolická církev zaznamenala již v období socialismu odliv svých věřících, kteří se často k církvi ani po roce 1989 nevrátili. Klíčová je v současné době rovněž otázka odluky církve od státu, vůči níž valná část obyvatelstva zaujala velmi negativní postoj a odmítá podpořit navrácení zestátněných majetků církvím. Jako podporu svého tvrzení pak často využívají argumenty o údajném okrádání věřících ze strany katolické církve v minulosti, vykořisťování obyčejných lidí formou roboty na církevních pozemcích a v neposlední řadě také placení přemrštěných desátků. Tyto argumenty zní velmi podobně jako proticírkevní propaganda, kterou jsme si představili v této diplomové práci. A z tohoto důvodu zastávám názor, že vymýcení těchto komunistických mýtů ohledně církevní tematiky ještě nějakou dobu potrvá a je velkou otázkou, zda lze tento fenomén vůbec zcela potlačit.

8 Seznam literatury a zdrojů

8.1 Literatura

BALÍK, Stanislav, HANUŠ, Jiří, a kol., *Primasové katolické církve. Země střední Evropy v čase komunismu*, Brno 2010.

BALÍK, Stanislav, HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945–1989*, Brno 2007.

BLAŽEK, Petr, JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal, a kol., *Akce „K“. Vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech. Studie, seznamy a dokumenty*, Praha 2010.

BOHÁČ, Zdeněk, *Atlas církevních dějin českých zemí 1918–1999*, Kostelní Vydří 1999.

BULÍNOVÁ, Marie, JANIŠOVÁ, Milena, KAPLAN, Karel, *Církevní komise ÚV KSČ 1949–1951. I Církevní komise ÚV KSČ („církevní šestka“) duben 1949–březen 1950. Edice dokumentů*, Brno 1994.

ČELOVSKÝ, Bořivoj, *Strana světí prostředky. Martyrium faráře Josefa Toufara*, Šenov u Ostravy 2001.

DEMEL, Zdeněk, *Pod dohledem církevních tajemníků. Omezování činnosti katolické církve v Československu 1945–1989 na příkladu jihočeského regionu*, Brno 2008.

- DOLEŽAL, Miloš, *Jako bychom dnes zemřít měli. Drama života, kněžství a mučednické smrti číhošťského faráře P. Josefa Toufara*, Pelhřimov 2012.
- DRAŠNER, František, *Číhošťský zázrak ve světle svědeckých výpovědí a dokumentů*, Havlíčkův Brod 1990.
- DRAŠNER, František, *Číhošťský zázrak. Zpráva o P. Josefu Toufarovi*, Praha 2002.
- DUBOVSKÝ, Ján Milan, *Akcia kláštorů. Komunistický režim na Slovensku v boji proti mužským reholiam v rokoch 1949–1952*, Martin 1998.
- FOJTÍKOVÁ, Kristýna, *Centralizace řádových sester kongregace Chudých školských sester de Notre Dame v letech 1950–1953*, Olomouc 2003.
- HANUŠ, Jiří, *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s analogií textů*, Brno 2005.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, POLC, Jaroslav V., *Pražské arcibiskupství 1344–1994*, Praha 1994.
- HODAČ, Vladimír, *Číhošťský zázrak*, Praha 1950.
- HOFFMANN, Bedřich, *A kdo vás zabije... Život a utrpení kněžstva v koncentračních táborech*, Přerov 1947.
- HOLUB, Ota, *Vlčí komando*, Praha 1981.
- JAKUBČIN, Pavol, *Pastieri v osídlach moci. Komunistický režim a katolícki kňazi na Slovensku v rokoch 1948–1968*, Bratislava 2012.

- JANÍK, Vlastislav, *Operace Spelter. Lenka – Jih*, Praha 2008.
- JEŽKOVÁ, Alena, *Tichá srdce. Kláštery a jejich lidé*, Praha 2013.
- KALOUS, Jan, *Čihošťský případ*, Kolín 2008.
- KALOUS, Jan, *Instruktažní skupina StB v lednu a únoru 1950. Zákulisí případu Čihošť*, Praha 2001.
- KAPLAN, Karel, *Československo v letech 1945–1948*, Praha 1991.
- KAPLAN, Karel, *Československo v letech 1948–1953*, Praha 1991.
- KAPLAN, Karel, *Nekrvavá revoluce*, Praha 1993.
- KAPLAN, Karel, PALEČEK, Pavel, *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, Brno 2008.
- KAPLAN, Karel, *Stát a církev v Československu 1948–1953*, Brno 1993.
- KAPLAN, Karel, *Těžká cesta. Spor Československa s Vatikánem 1963–1973*, Brno 2001.
- KASÁČEK, Miroslav, NAVARA, Luděk, *Mlynáři od Babic. Nová fakta o osudovém dramatu padesátých let*, Brno 2008.
- KETTNER, Jiří, *Dějiny pražské arcidiecéze v datech*, Praha 1993.
- KOLEKTIV AUTORŮ, *Kardinál Josef Beran. Malý sborník dokumentů*, Praha

2000.

KOLEKTIV AUTORŮ, *Proces proti vatikánským agentům v Československu. Biskup Zela a společníci*, Praha 1950.

KRATOCHVÍL, Antonín, *Žalují 1) Stalinská justice v Československu*, Praha 1990.

KRATOCHVÍL, Antonín, *Žalují 2) Vrátit slovo umlčeným*, Praha 1990.

LUDVÍK, František, *Požehnaný, jenž přichází ve jménu páně!*, Praha 1946.

LUŇÁČKOVÁ, Marie, *Velká mše*, Řím 1970.

MIKULKA, Jiří, MIKULKA, Radek, *Případ kelečského faráře. Římskokatolický farář František Mikulka a jeho konfrontace se státní mocí v roce 1949*, Vyškov 2012.

NEULS, Jindřich, DVOŘÁK, Miroslav, *Co se skrývalo za zdmi klášterů*, Praha 1950.

NOVOTNÝ, Vojtěch, *Maximální křesťanství. Adolf Kajpr SJ a list Katolík*, Praha 2012.

OPAVSÝ, Jaroslav, Babice 1951, Bratislava 1951.

OPAVSÝ, Jaroslav, Babice 1951, Praha 1951.

OTČENÁŠEK, Karel a kol., *Kamínky 3. Drobná svědectví o pronásledování křesťanů v době komunistické totality i o jejich snahách o svobodu a blaho*

vlasti, Hradec Králové 2001.

PALÁN, Aleš, PAULAS, Jan (eds.), *Bohumil Vít Tajovský ve vzpomínkách a dokumentech*, Brno 2012.

PALÁN, Aleš, PAULAS, Jan, *Bohumil Vít Tajovský. Člověk musí hořeti. Rozhovor Aleše Palána a Jana Paulase s opatem želivského kláštera*, Praha 2001.

PLICHTA, Alois, *Pravda o Babicích*, Praha 2001.

RÁZEK, Adolf, *StB + justice. Nástroje třídního boje v akci Babice*, Praha 2002.

SOJKA, Jaroslav, *Příteli, tenkrát jsem věřil, dnes mám vše ověřené. Život a působení Mons. Jana Podveského*, Břeclav 2014.

STRÖBINGER, Rudolf, NEŠVERA, Karel, *Stalo se v adventu. Čihošťský zázrak*, Praha 1991.

SVOBODA, Alois, SVOBODOVÁ, Věra, TUČKOVÁ, Anna, *Spiknutí proti republice*, Praha 1949.

SVOBODA, Bohumil, POLC, Jaroslav V., *Kardinál Josef Beran. Životní příběh velkého vyhnance*, Praha 2008.

TAJOVSKÝ, Bohumil Vít, *Siard Falko. Opat Želivský*, Praha 2007.

TAJOVSKÝ, Vít Bohumil, KOUBEK, Karel, *Želivské elegie*, Pelhřimov 1999.

VANÍČKOVÁ, Vladimíra, a kol., *Diktatura versus naděje. Pronásledování*

římskokatolické církve v Československu v letech 1948–1989, Praha 2014.

VAŠKO, Václav, *Dům na skále 1. Církev zkoušená (1945–začátek 1950)*,
Kostelní Vydří 2004.

VAŠKO, Václav, *Dům na skále 2. Církev bojující (1950–květen 1960)*, Kostelní
Vydří 2007.

VAŠKO, Václav, *Dům na skále 3. Církev vězněná 1950–1960*, Kostelní Vydří
2008.

VAŠKO, Václav, *Neumlčená I. Kronika katolické církve v Československu po
druhé světové válce*, Praha 1990.

VAŠKO, Václav, *Neumlčená II. Kronika katolické církve v Československu po
druhé světové válce*, Praha 1990.

VESELÝ, Jiří Maria, *Zázrak v Želivě*, Olomouc 1994.

VLČEK, Vojtěch, *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel. Rozhovory s kněžími a
řeholníky pronásledovanými za komunismu v letech 1948–1989*, Kostelní
Vydří 2006.

VLČEK, Vojtěch, *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým
režimem 1948–1964*, Olomouc 2004.

VODIČKOVÁ, Stanislava, *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa
kardinála Berana*, Brno 2009.

ZAVŘEL, Miroslav, *Vít Tajovský. Opat želivského kláštera*, Havlíčkův Brod

1990.

ZEJDA, Radovan, *Babice 1951*, Třebíč 2001.

ŽÁK, Jiří, *Exkomunikace, zázraky, sabotáže*, Praha 1950.

8.2 Studie ve sbornících

CUHRA, Jaroslav, *Katolická církev přelomu 80. let v diplomových pracích příslušníků StB*. In: KREMLIČKOVÁ, Ladislava, *Securitas imperii 5*, Praha 1999, s. 3–145.

DINUŠ, Peter, *Pokus o kompromitaci arcibiskupa Berana v Ostašově*. In: *Paginae historiae 15*, Sborník národního archivu, Praha 2007, s. 213–230.

GULA, Marián, *Spolupráca ľudí z cirkví s ŠtB alebo niekoľko poznámok o informáciách, ktoré získavala ŠtB z prostredia cirkví*. In: FIAMOVÁ, Martina, JAKUBČIN, Pavol (eds.), *Pronasledovanie cirkví v komunistických štátoch strednej a východnej Európy*, Bratislava 2010, s. 593–611.

SKŘIVÁNEK, František, *Majetkoprávní aspekty likvidace řádů římskokatolické církve v roce 1950*. In: LAMPARTER, Michal (ed.), *Církev a stát*, Brno 1998, s. 35–59.

ŠABO, Martin, *Perzekúcia katolíkov a zvlášť reholníkov v komunistickom Československu s prihliadnutím na vtedajšie právo*. In: JAKUBČIN, Pavol (ed.), *Likvidacia reholí a ich život v ilegalite v rokoch 1950–1989*, Bratislava 2010, s. 16–49.

TESAŘ, Petr, *Ženské řehole v období totality*. In: VLČEK, Vojtěch (ed.), *Ženské řehole za komunismu 1948–1989*, Olomouc 2005, s. 12–53.

VAŠKO, Václav, *Přehled a charakteristika církevních procesů padesátých let*. In: BUDKA, Alexander (ed.), *Církevní procesy padesátých let*, Kostelní Vydří 2002, s. 24–38.

8.3 Články v odborných časopisech

KALOUS, Jan, *Osvald Závodský. Aktér i oběť politických procesů*. In: *Paměť a dějiny* 8, 2013, 3, s. 85–95.

VAŠKO, Václav, *Kardinál Beran a jeho zápas s totalitou*. In: *Soudobé dějiny* 8, 2001, 2–3, s. 383–391.

VLČEK, Vojtěch, *Služebníci nevěrní*. In: *Teologické listy* 14, 2003, 2, s. 58–65.

VONDŘICHOVÁ, Hana, *Patnáct let v kleci*. In: *Student* 4, 1968, 19, s. 4–8.

8.4 Dobový tisk

Lidová demokracie, 4. 3. 1950, 7. 3. 1950, 8. 3. 1950, 10. 3. 1950, 12. 3. 1950, 18. 3. 1950, 21. 3. 1950, 22. 3. 1950, 1. 4. 1950, 2. 4. 1950, 4. 4. 1950, 5. 4. 1950, 6. 4. 1950, 9. 4. 1950, 19. 4. 1950, 14. 7. 1951, 15. 7. 1951, 17. 7. 1951, 20. 7. 1951, 22. 7. 1951, 24. 7. 1951, 26. 7. 1951, 28. 7. 1951, 1. 8. 1951, 20. 2. 1965, 15. 8. 1968.

Rudé právo, 20. 3. 1948, 24. 9. 1948, 19. 6. 1949, 20. 6. 1949, 22. 6. 1949, 23. 6. 1949, 24. 6. 1949, 25. 6. 1949, 26. 6. 1949, 28. 6. 1949, 29. 6. 1949, 30. 6. 1949,

16. 7. 1949, 1. 3. 1950, 7. 3. 1950, 9.3.1950, 10. 3. 1950, 12. 3. 1950, 17. 3. 1950, 18. 3. 1950, 21. 3. 1950, 1. 4. 1950, 2. 4. 1950, 4. 4. 1950, 5. 4. 1950, 6. 4. 1950, 9. 4. 1950, 19. 4. 1950, 6. 7. 1951, 9. 7. 1951, 14. 7. 1951, 14. 7. 1951, 17. 7. 1951, 20. 7. 1951.

Svobodné slovo, 14. 3. 1947, 23. 6. 1948, 23. 9. 1948, 30. 6. 1949, 17. 7. 1949, 15. 10. 1949, 14. 3. 1951.

8.5 Internet

30 případů majora Zemana [online]. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/film/71550-30-pripadu-majora-zemana/> [9. 3. 2015].

ADU, Jan, *Popravenému babickému faráři Drbolovi odhalili bustu* [online]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/236897-popravenemu-babickemu-farari-drbolovi-odhalili-bustu/> [5. 3. 2015].

Akce Ř. Násilná akce proti ženským řeholím [online]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/akce-r> [2. 2. 2015].

ČERNÝ, Kamil, *Mučedníci se přiblížili blahořečení. Spisy zamíří do Vatikánu* [online]. Dostupné z: http://trebicky.denik.cz/zpravy_region/mucednici-se-priblizili-blahoreceni-spisy-zamiri-do-vatikan-20150124.html [5. 3. 2015].

ČTK, *Konfederace politických vězňů souhlasí s exhumací ostatků Toufara* [online]. Dostupné z: http://www.denik.cz/z_domova/konfederace-politickyh-veznu-souhlasi-s-exhumaci-ostatku-toufara-20141031.html [24. 2. 2015].

ČTK, *Z hrobu byly vyzvednuty ostatky, které mohou patřit Toufarovi* [online].

Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/z-hrobu-byly-vyzvednuty-ostatky-ktere-mohou-patrit-toufarovi/1144990> [24. 2. 2015].

DOLEŽALOVÁ, Markéta, *František Pařil (1911–1951)* [online]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/frantisek-paril> [5. 3. 2015].

MATUŠKA, Alois, *Ota Holub 1930–1992. Spisovatel, publicista, historik vojenství, průkopník a propagátor bunkrologie. Zemřel 12. prosince 1992.* [online]. Dostupné z: <http://www.moje-nazory.estranky.cz/clanky/vojenstvi--bitvy/ota-holub-1930---1992---spisovatel--publicista--historik-vojenstvi--prukopnik-a-propagator-bunkrologie.-zemrel-12.-prosince-1992..html> [6. 3. 2015].

Praha nechá exhumovat umučeného kněze Toufara [online]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/345401-praha-necha-exhumovat-umuceneho-kneze-toufara.html> [24. 2. 2015].

Případ Babice, 2. část [pořad Českého rozhlasu]. Režie DOLEŽAL, Miloš a kol. Česko, 2006. [online]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/prameny_proudy/_zprava/260426 [7. 3. 2015].

Případ Babice, 5. část [pořad Českého rozhlasu]. Režie DOLEŽAL, Miloš a kol. Česko, 2006. [online]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/prameny_proudy/_zprava/265677 [4. 3. 2015].

Případ Babice, 9. část [pořad Českého rozhlasu]. Režie DOLEŽAL, Miloš a kol. Česko, 2006. [online]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/prameny_proudy/_zprava/272431 [4. 3. 2015].

2015].

RŮŽIČKA, Daniel, *Čihošťský zázrak* [online]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/a_cihost.php [24. 2. 2015].

ŠILHAVÁ, Jana, *Novodobí mučedníci* [online]. Dostupné z: <http://www.nase-rodina.cz/article.php?clanek=1342#> [5. 3. 2015].

V Hradci začíná proces blahořečení Josefa Toufara, postulátorem byl jmenován Petráček [online]. Dostupné z: http://christnet.cz/zpravy/25488/v_hradci_zacina_proces_blahoreceni_josefa_toufaram_postulátorem_byl_jmenovan_petracek.url [24. 2. 2015].

VLČEK, Vojtěch, Josef Valerián (1925) [online]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/josef-valerian> [5. 3. 2015].

8.6 Filmy

Běda tomu, skrze něhož přichází pohoršení [film]. Režie FREIMAN, Přemysl. Československo, 1950.

Třicet případů majora Zemana, 10. epizoda – Vrah se skrývá v poli [TV seriál]. Režie SEQUENS, Jiří. Československo, 1974. [online]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=FBlvsn642Gg> [7. 3. 2015].

Třicet případů majora Zemana, 11. epizoda – Křížová cesta [TV seriál]. Režie SEQUENS, Jiří. Československo, 1974. [online]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=4HAus2bxDrA> [11. 3. 2015].

Třicet případů majora Zemana, 25. epizoda – Štvanice [TV seriál]. Režie SEQUENS, Jiří. Československo, 1974. [online]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=heaEauypE-E> [7. 3. 2015].

Třicet případů majora Zemana, 4. epizoda – Rubínové kříže [TV seriál]. Režie SEQUENS, Jiří. Československo, 1974. [online]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=eR8c-5Y-ZcE> [9. 3. 2015].

Všichni dobří rodáci [film]. Režie JASNÝ, Vojtěch. Československo, 1968.

Resumé

The presented diploma thesis deals with the political trials against the Roman Catholic Church in Czechoslovakia between 1948–1953 and their propaganda in communist media. The central topic of the thesis is divided into three main chapters. The first part deals with the fight of state power against the bishops and describes a case study of the incident of the internment of Josef Beran, who was an Archbishop of Prague at that time. In this section, we learn about Beran's life before and especially after 1948, when he became the target of the anti-church communist propaganda. His opposition against the state-organized Catholic Action was a principal, problematic issue for the then state establishment and the reason for the Archbishop's internment was his “provocation” at the St. Vitus Cathedral. The text inspects his stay in the internment and his life after the subsequent release. The section, aimed at the propaganda, is based on the analysis of two printed publications and the communist newspaper articles.

Another part focuses on the struggle against the monastic orders and the main subject here is the political process “Machalka a spol.”; purposefully constructed trial that included monks from various religious orders. The Premonstratensians, Redemptorists, Franciscans and Jesuits played the most prominent roles in the trial. This legal dispute was led against ten participants and the most important accusations here consisted of alleged espionage, preparation for armed resistance and, among other things, participation in the making of the so-called “Číhošť miracle”. The propaganda here is based on the literary and movie depiction and on several media and newspaper articles.

The last part concerns itself with the struggle of the regime against the priesthood. The chapter is centered around the “Číhošť miracle” and “Babice case”. The first part of the text discusses the case of Číhošť priest Josef Toufar

and his martyred death during the communist interrogation. The second part evaluates the Babice case as the anti-church process; this statement rests on an argument that there were local priests among the executed farmers and three of them were sentenced to death. Movie and literary adaptations of both events, as well as several articles from the newspapers have been used here.

The first part in each chapter consists of an evaluation of given case by today's historiographical sources and the second part deals with the propaganda of the issues in communist media. All presented cases and their respective propaganda are subsequently evaluated and compared with each other in the last chapter. The diploma work hereby provides two fundamentally different perspectives on the same events.

Přílohy

Seznam příloh:

Příloha č. I: Kardinál Josef Beran

Příloha č. II: Proces Machalka a spol.

Příloha č. III: P. Josef Toufar

Příloha č. IV: P. Václav Drbola, P. Jan Bula a a P. František Pařil

Příloha č. I: Kardinál Josef Beran

Zdroj: <http://www.svornost.com/29-prosince-narozeni-kardinala-a-prazskeho-arcibiskupa-josefa-berana-1888/> [30. 3. 2015].

Příloha č. II: Proces Machalka a spol.

Zdroj: <http://www.extrastory.cz/bourлива-noc-v-nove-risi-klaster-prepadlo-komando-ss-a-vsechny-mnichy-odvleklo-do-koncentraku.html> [30. 3. 2015].

Zdroj: <http://svjakub.cz/?module&p=prispevek&tema=74-zajimavosti&pid=100190> [30. 3. 2015].

Příloha č. III: P. Josef Toufar

Zdroj: http://zpravy.idnes.cz/politicti-vezni-nesouhlasi-s-exhumaci-ostatku-toufara-pg8-/domaci.aspx?c=A141030_170815_domaci_fer [30. 3. 2015].

Příloha č. IV: P. Václav Drbola, P. Jan Bula a a P. František Pařil

Zdroje:

<http://www.biskupstvi.cz/drbola-vaclav-bula-jan>

<http://zpravy.proglas.cz/detail-clanku/pohlednice-jan-bula-a-vaclav-drbola.html>

<http://www.obecbabice.eu/pripad-babice-2/> [30. 3. 2015].